

כ"ג.

ש א ל ה :

מי שנושא בעולת עצמו איך יש לכתוב בכתובה.

ת ש ו ב ה :

וראי אין לכתוב בתולתא, וגם בעולתא אין לכתוב מפני הננאי (ע' נחלת שבעה), ואפשר רתחת "מותר בתולייכי" טוב לכתוב "כתובתיך". אמנם כיון דהרמב"ם כ' רכותב לה כתובה כשאר בתולות וכן פי' הטור, ואע"ג שיש חולקין עליהן (ע' מל"ט פ"א מה' נערה בתולה ה"ג) מ"מ טוב לפסוק נבי נערה כהרמב"ם ולכתוב "כסף זווי מאתן רחוי ליכי מראורייתא" וע' שו"ת רע"א החדשות סי' ע"ב, שכתב רגבי כוננת הרמב"ם מורה ראינו חייב אלא מנה עיי"ש, וע' סי' קע"ו בפ"ת ס"ק ג' ומה שהביא שם.

כ"ד.

ש א ל ה :

בענין שיעור כתובה ראורייתא.

ת ש ו ב ה :

כתב הח"ס בחלק ח"מ סי' קצ"ח כי עיקר כתובה ראורייתא הוא סך מאתים צוואנציגער, וזה לפי חשבוני מצומצם 140 מארק, וזה מסכים למה ששמעתי ממור מהר"ם שיק בשם רבו הח"ס שלפריון הבן יתן כ' צוואנציגער רהיינו 14 מארק, וכבר כתבתי ראנו נוהגין ליתן 15 מארק וע' מלמר להועיל ב' סי' נ"ח, ריא אבהאנרלונג פאן מור' רר' הילרעסהיימער אים צווייטען בעריכט רער איזענשטארטער ישיבה Prag. 1868.

כ"ה.

ש א ל ה :

כנט ששיטה אחת לא הית' מעורה אלא פעם אחת מלמעלה למטה ולא ממטה למעלה אי צריך גט אחר.

ת ש ו ב ה :

ברין מעורה עיין סי' קכ"ה סעיף י"ח בהנ"ה ועיי"ש בפ"ת ס"ק ל"ד. ועור עיין בסדר גיטין אות צ"ר שהביא שם בפתחי תשובה דבריעבר אפילו שלא במקום עיגון כשר בעירו אחרי כיון ראין חשש זיוף. ואף שראיתי בשו"ת משיב דבר מהנאון רוולאון וצ"ל בחלק אבן העזר שמחמיר בעירו מ"מ כבר כתב מור' מהר"ם שיק בתשובה חאה"ע סי' קי"ט כיון דבספר בריכת המים להנאון

מהר"ם בעל סדר גיטין מכשיר כריעבר אם כבר ניתן אם לא היה מעורה, יש להורות כן. ומכש"כ בנידון דידן רהיה מעורה פעם אחת א"צ גט אחר לענ"ד אפילו עדיין לא ניתן הגט.

כ"י.

ש א ל ה :

בענין אם מצוה הבעל לב' עדים ביחד.

ת ש ו ב ה :

מהרב הגאון ר' מענדעל קרנויא זצ"ל.

בסנ"ר סנ"ג אומר לעד א' בפני חבריו אתה פכ"פ תהי' עד ותחתום וכו' ואח"כ יאמר כן להשני וכו'. סנ"ד אם יש איזה סיבה שאינו ראוי להאריך יכלול אותם יחד אחס עדים וכו' ולפי שבעיר הזאת (אולי היא עיר פאריס דברי המעתיק) רוב גיטין הם ע"י שליח והיום קצר להשלים כל עניני הגט והשליחות וההרשאה הכל באותו יום הורגלנו לאחוז בדרך השני שהוא קצר וכרי שלא לחלק הנוסח בין גט לגט, הסכמנו שוב לעשות לעולם כדרך השני. ומתחלק חשבתי שהדרך הראשון הוא היותר נכון, שוב עיינתי דרכי מהר"ם בזה אין לו על מה לסמוך בדמיה"ל ובסדר מהר"י מרגליות ומהרמ"פ כולם כתבו שיאמר לשני העדים ביחד אחס פלוני ופלוני וכו' א"כ בחנם האריך עלינו את הדרך.

ובוראי אלו לא היה כאן נפקותא לדינא היה ראוי לעשות כדרך הראשון לשופרא רמלחא, אבל אין הרבר כן בדרך הראשון אינו נכון וקרוב ליגע בענין הפוסל את הגט. ולדעתי נראין הרברים דכמו בכל מילי דערות בענין שיראו העדים את הרבר בבח אחת ואם לאו לא הוי עדות, ה"ה ברבר התלוי בשמיעה צריכין שישמעו העדים בב"א ואם לאו הוי עדות מיוחדת, וסברא היא רמ"ש שמיעה מראייה. והשתא אם מצוה לשני העדים בב"א אחס עדים חתמו וכו' א"כ הוי עדות שלימה, אבל אם מצוה להם בזא"ז פסול לרבנן רפלינו על ריב"ק בסנהדרין דף למ"ד. והשתא לא מיבעי' לפמ"ש המרדכי שם בשם ר"ח ורשב"ט וכו' הכמ"נ ראין הלכה כריב"ק דהערות בטלה, אלא אפילו לפי מה דפסקו רוב הראשונים והאחרונים כריב"ק ג"כ איכא חששא דהא בר"נ לכ"ע עדות מיוחדת פסול, עפ"ק דמכות, והרי הר"ן כ' דגיטין וקידושין הם כמו ר"נ ופסול בהם עדות מיוחדת, וכן הב"י בח"מ סי' למ"ד הביא כן, וא"כ אם מצוה לכל עד ועד בפנ עצמו ע' בר"ן פ' מי שאחוזו ושמא תאמר רפלונתא דריב"ק ורבנן לא שייכא אלא בעדים שבאו להעיד על מעשה שראו אבל בעדי חתימה דאין כאן אלא נתינת רשות לחתום אינו בכלל זה, ליחא דהא בגיטין רל"ג אמרינן להדיא דערי חתימה דינן כמו שאר עדות ותלי בפלונתא דריב"ק ורבנן. ואנב אמרתי דסוגי' זו יש קצת ראיה להר"ן דגיטין דינן כמו ר"נ דהא פריך החם ודילמא ס' כריב"ק עיי"ש. ותמה הרשב"א אמאי קאמר בלשון דלמא, הא איפסקי בסנהדרין הלכה כריב"ק אבל לפ"ד הר"ן א"ש דפריך

דלמא סבר כריב"ק כלומר דלמא גטין הם כדני ממונות קיי"ל כריב"ק וא"ש. אבל הרשב"א לשיטתו הקשה שפיר דהוא כ' להריא בסוף יבמות גטין וקירושין הם כד"מ וכן הביא הג"י שם ולדיר"י וראי קשה.

וירעתי ריש לחלק עדות מיוחדת היינו דוקא שכל עד ועד ראה מעשה בפ"ע ומה שראה זה לא ראה זה אבל כנ"ר דהעדים הם במעמד אחד וכל אחד שומע מה שאומר לחבירו שוב אינו מוזיק מה שאומר לכל א' בפ"ע, ובאמת שיש לומר כן, אבל אין לי ראי"י על זה, ואדרבה יש קצת ראי"י להיפוך דהא בסנהדרין שם מפרש דלחך לישנא דטעמא דרבנן דפליגי אר' נחן דילפינן הגדה מראי"י דצריכין להעיד דוקא כאחד ואלו היה אפשר בבית אחד ממש היו צריכין לעשות כן אלא כיון דא"א בכך, בעינן עכ"פ שיעירו כאחד, דהיינו במעמד אחד, ולפ"ז בצוויי הבעל דאפשר בכך לצוות שניים בדבור אחד אפשר דאם לא עשה כן הוי עדות מיוחדת.

ומ"מ חששא זו אינו לעיכובא כל כך כיון דאנן קי"ל כר"א דע"מ כרתו ומרינא לא בעינן ערי חתימה כלל וממילא דאין זה כשאר עדות. אבל נראה ריש כאן חששא אחרת ונדולה היא אלי, דנראה אם מצוה להם בזה אחר זה צריך שיחתמו כסדר שצויה להם, ראובן בתחלה ואח"כ שמעון, דאלו היה רעתו ראינו מקפיד על הסדר היה לו לצוות אותם כאחד, ואם הדבר ברור דהבעל מקפיד על זה אם שינו הגט בטל או פסול, ואפי' לר"א דאמר ע"מ כרתו ואין צורך בעדי חתימה אפי"ה שינוי פוסל בהו כמ"ש התו"ם בסוגי' דאמר אמרו לסופר וע' בב"ש סקמ"א ס"ק ס"ה ס"ו דמפרשינן לישנא יחירא אפי' לקולא וכ"ש לחומרא, וכיון דבלשון כזה איכא ספק אי הוי קפידא ודאי דאין להכניס עצמו לירי ספק דאורייתא ועדיף למחפס לישנא דלית בה ספיקא ולצוות אותם כאחד. ולכאורה נ' דהדבר תלוי במחלוקת הראשונים בסוגי' דב"ב דקל"ח באומר מאתים לפלוני ונ' מאות לפלוני אין כאן דין קדימה וכולן שוין ליטול לפי חלקו, וכ' הרא"ש דאם אמר יטול ראובן מאתים ושמעון מאתים בזה שייך דין קדימה דאי לא היה רעתו לשם קדימה למה לא כלל אותם יחד יטול ראובן ושמעון ד' מאות עיי"ש והרמב"ן (בחי' הרמב"ן לא הכריע אדרבה נ' דנוטה לדעת הרא"ש) וש"פ חולקים דאפי' ככה"ג אין בהם דין קדימה עיי"ש ובש"ע. וא"כ כנ"ר כשמצוה לראובן לחתום ואח"כ מצוה לשמעון לדעת הרא"ש ודאי איכא קפידא אבל לדעת הרמב"ן לכאורה אין קפידא, מיהו אפשר דכאן גם הרמב"ן סודה דכלא"ה יש לחטוה על הרמב"ן דפליגי על הרא"ש והא דברי הרא"ש דברי סברא הם ולכאורה ש"ס ערוך הוא כדבריו בתמורה דכ"ו דאמר לר' יוסי הואיל וא"א לקרות כ' שמות כאחת לא אמרינן תפוס לשון ראשון ומפרש שם ראירי באומר תמורת עולה תמורת שלמים דר"מ סבר מדלא אמר תמורת עולה ושלמים וכי' ור' יוסי אמר דהאי גברא סבר אם יאמר תמורת עולה ושלמים ה"א קדושה ואינה קריבה וכי' אבל אי ליכא למטעי ואמר לישנא יחירא ודאי באומר זו ואח"כ זו וכ"כ הר"ן בנדרים, וא"כ כשאומר יטול ראובן מאתים ושמעון מאתים אלו לא היה רעתו לשם קדימה היה לו לומר יטלו ד' מאות והיינו הך דר' יוסי ממש ותימא על הרמב"ן כיון דדבריו הרא"ש מפורשים בש"ס. ואפשר להחיק דסברת הרמב"ן באומר מאתים לראובן ומאתים לשמעון, האי גברא לא אסיק אדעתיה שלא יהי' נכסיו מספיקין לראובן ולשמעון אלא סבר שיש בהם כדי ליתן לשניהם בשוה ולא היה רעתו כלל לשון קדימה ולכך אין מדקדקין בלשונו אבל בתמורת עולה ושלמים דהם דברים נפרדים ודאי דרייקנן בלשנא. ולפ"ז בחתימת עדים אפשר דמורה הרמב"ן דנחית מתחלה לשם קדימה וצריך שיחתמו על הסדר שאמר להם, ובאמת שאפשר שרעת מהר"ם

גופי' אם ציוה להם זה אחר זה צריכין לחתום על הסדר, אלא שכ' בס' ק"ס הער שרוצה לחתים ראשון וכי' משמע שברצון הער תלי' וזה כשגנה יוצאת מלפניו. ומ"מ שלא להיות בכלל הוצאת לעז על גטין ח"ו יש לדון דאין כאן מקום לקפידא כלל עפ"מ"ש הרא"ש כלל מ"ו רבזמננו שהבעל אינו אומר כלום מדעתו רק הכל ע"פ צווי הרב המסדר ל"ש לומר דעתו היה לשם קפידא.

כלל העולה כיון דדרך הראשון אינו ברור כ"כ ועכ"פ איכא חששא דלעז נכון לתפוס בדרך השני לצוות לשני העדים כאחד ובפרט כי כן הוא בכל טופסי גיטין וכמו שהבאתי, ודלא כמהר"ם בעל ס"ג דסבר להוסיף ואינו אלא גורע.

כ"ז.

ש א ל ה :

גט שנכתב ונחתם ונמסר לשליח בלילה, וההרשאה צריכין לכתוב ביום אחר (וע' פ"ח לסג"ש סי' נ"ב) וא"כ צריך לכתוב ג' זמנים בהרשאה אם טוב יותר שלא לכתוב הרשאה כלל, מאחר דאותו ב"ד שסידרו מסירת הגט לשליח ג"כ יסדרו נתינת הגט ליד האשה.

ת ש ו ב ה :

אין לי פנאי לעיין באחרונים מאחר שמע"כ רוצה התשובה לאלתר אבל המנהג לכתוב הרשאה אף אם הכל נעשה ע"י ב"ד אחר וא"כ כיון שאין כאן שעת הדחק יש לכתוב ההרשאה ויכתבו בה הג' זמנים.

כ"ח.

ש א ל ה :

ע"ר סידור גט בעיר קארלורוהע.

ת ש ו ב ה :

ע"ר סידור גט בעיר קארלורוהע במדינת באדען הנה אם יש שם גט המסודר מהגאון ר' נתנאל ווייל וכתב שם קרלסרוא מחא דיתבא על מי מעינות וראי אין לחוש לסדר שם גט אף שאין שם נהר, אך שפיר חזי ריש לחוש מפני שיש עוד עיר ששמה קארלסרוהע במדינת שלעויען וכאן וראי יש לחוש לשני יוסיף ב"ש (עין בנוב"ק סי' פ"ו). והנה בח"ס סי' ל"ג כתב שיש למצוא איוזה סימן שע"ז מובדלת העיר מעיר אחרת ששמה כך. אמנם לכתוב סמוך לנהר ריינוס אין נראה כיון שהנהר רחוק איוזה פרסאות ויותר טוב לכתוב במדינת באדען כמו שכותבין באדרעווע של אגרות. אך יש קצת פקפוק אם כותבין קרלסרוא במדינת באדען מחא דיתבא על מי מעינות יש לפרש מחא דיתבא קאי על מדינת באדען. אמנם כיון שאין דרך לכתוב על מדינת מחא דיתבא על מי מעינות הכל יודעין רקאי על קרלסרוא. ואין לחוש דיוציאו לעז על גיטין הראשונים שלא היה כתוב בהן במדינת באדען, כי וראי ידונו לכף זכות שרק כעת נודע שיש עוד עיר קרלסרוא, אך יען שאין לי פנאי לעיין היטב לא אחליש למעשה עד אשר יסכים עמי (חוץ ממ"כ) עוד רב שלישי שהוא בקי בהוראה. וע' לקמן.

כ"ט.

ש א ל ה :

האיך כותבין עיר Mannheim כגט כי יש כאן גט שסידר הרב של המחרשים והוא כתב „מאנהיים", אך איני רוצה לסמוך על זה.

תשובה:

ראיתי בשו"ת מאמר מרדכי מהגאון מו"ה מרדכי אברק"ק רוסלארף (ברונא, Brunn שנת תקמ"ט 1709) סי' ל"ח שאלה ממנהיגים, והשואל חותם עצמו: הק' טעבלי העם ר"מ רבה"מ פהק"ק מנהיגים יע"א והשואל היה נברא רבא רחנ' המחבר מכתבו: „הרב המאה"ג לממשלה חכם כקהל המופלא ומופלג בתורה נ"י ע"ה פ"ה כש"ח" ובוראי לא יצא מתחת ידו דבר שאינו מחוקק. ושם כתוב ב' פעמים „מנהיגים". ונאמרה ונישנה כתיבה זו שלש פעמים שם בסי' מ"ט, ושם כתוב גם המחבר „מנהיגים" וכן שם בסי' נ' כתוב המחבר כן. הרי יש לנו ערות משני גדולים שכוחין „מנהיגים", והרב מו"ה טעבלי העם היה ר"מ רביה"מ רשם ובוראי ידע היטב האין כוחין שם העיר בניטין, ולא שינה במכתבו. וכן כוחין עיר „המבורג" בלי א' וכן כל שם המבורג עם „מן" כנון ועליגמן קלמן, ליעברמן וכדומה כוחין הברת „מן" בלי א', וע"כ הנכון שיכתוב מכאן ולהלאה „מנהיגים" ואין לחוש שיתצאו לעז על ניטין הראשונים שכתוב בהם „מנהיגים", דבריעבר נ"ל רכשר אם כתב „מנהיגים", כיון ראין כנמצא עיר ששמה Monheim, ואין מקום לטעות כמו בהמבורג והאמבורג. —

אחר שכתבתי זאת ראיתי בלעקסיקאן שיש ר' עיירות בשם Monheim וא"כ יש ספק גדול אם יש להכשיר גם רשם, שכתוב בו „מנהיגים" בא' ולא אורה בזה כי לא נשאלתי על זה.

ל'

שאלה:

כמה ספיקות בענין שמות ניטין ויבוארו מתוך החשובה.

תשובה:

הנה האיש אמר ששמו שניתן לו בשעת המילה הוא ליב (Leib) אך כעת, ואולי מימי הולדו, לא נקרא בשם ליב כי אם בשם לואי (Louis). כי נשאר יתום בהיותו א' וחצי שנה ולא עלה לתורה מעולם גם לא ידע אם היתה לו כתובה. והנה יען שכל הנקראים ליב יש להם שם הקדש יהודה חשבתי שבלתי ספק נקרא בשעת המילה יהודה המכונה ליב. אך אמרתי שגם השם לואי צריך לכתוב בגט, כיון שבפי כל אינו נקרא אלא בשם זה, וכמו שכתבו הח"ס ומו"ר מהר"ם שיק כמה פעמים, שגם שם הלעז שנקרא בו צריך לכתוב. על כן חשבתי מתחילה לכתוב: יהודה המכונה ליב רמחקרי לואי, כי רכוחי" מצאתי בטופס יטן של גט שסידר מו"ר ר' עזריאל הילרעסהיימער נ"י: אליעזר המכונה זוסמן רמחקרי זוסמן. אמנם אחרי רואי בפ"ח סי' קכ"ט ס"ק מ"ב שהמניני שלמה פסל גט שנכתב בו יצחק המכונה אייוק רמחקרי לובא עיי"ש טעמו ותורה ריש לכתוב יצחק המכונה אייוק והמכונה לובא, אמרתי דגם כאן יתיר טוב לכתוב יהודה המכונה ליב והמכונה לואי, ואף שיש לחלק קצת, מ"מ למעשה אין לחלק. אחרי שובי נחמתי כי שם יהודה נשתקע לגמרי, ובוראי מעולם לא נקרא בשם זה, כיון שלא עלה בשום פעם לתורה וגם לא חתם עצמו בשם יהודי זה, ואפשר שלא נקרא גם בשעת המילה כשם הקדש יהודה כי אם אריה, כי יש מיעוט שנקראין אריה המכונה ליב, ועל כן הוריתי למעשה שלא לכתוב שם יהודה כלל וכלל, כי אם ליב רמחקרי לואי. ולענין ששם ליב לא הוי נשתקע עיין בשו"ת מהר"ם שיק סי' ק"ט. ולענין כתיבת שם לואי כבר הסיב להורות

יירי מוהרר מרדכי האראוויטץ אב"ר דק"ק פפר"מ בספרו מטה לוי כחשובה
 ס' ט"ו והנה אביו של המנרש היה שמו יעזאיא (Jesajas) כרבני המנרש,
 ואמר שכן ראה כתוב על מצבת אביו בצד האחור. אשר על כן שלחתי שליח
 לבית הקברות לראות איך כתוב שם הקרש בצד הפנים של המצבה, ונמצא
 כתוב: „ישעיהו" גם היה שם חרוז יפה בראשי תיבות, „ישעיהו" ונראה מתוך
 החרוז שבר אוריין כתבו. אשר על כן הכרעתי שבלתי ספק אביו היה עולה לס"ת
 בשם ישעיהו כרוב ששםם כן במדינתנו (עיין בספר אהלי שם) וגם חתם את
 עצמו ישעיהו, אשר על כן הוריתי לכתוב שם אביו ישעיהו, ואף שמרבני הח"ס
 חלק אה"ע ס' כ"ה היה נראה דאם לא נודע קריאתו שצריך לכתוב ב' גיטין
 (וע' שו"ת מהר"ם שיק ס' ק"ו) מ"מ כיון דיש כמה פקפוקים בענין ב' גיטין,
 ובפרט שבזמן הזה נראה זאת בעיני עם הארץ כחוכא ואיטלולא, יש לצרר כמו
 שאפשר שלא לכתוב ב' גיטין. והנה בזמנינו רוב אנשים אין חותמין בשםם
 העברי, ורק בשעת עלייה לתורה נשמע שם הקרש, ואף שהאב מת זה יותר
 משלשים שנה, מ"מ גם בעת הזאת חתימת שם הקרש היה יקר וגם הקריאה
 היה ע"פ רוב בשם המשפחה, והיו קוראין אותו: הערר זיכעל, ועל כן ערה
 המצבה שנכתבה עפ"י מוסחה ששמו היה ישעיהו וע' שו"ת שואל ומשיב מהרורא
 ג' ח"א ס' שו"א שהכשיר ג"כ ע"פ מציבה. — ושם העריכו של האשה היה
 רעלא (Rehle) וצויתי לכתוב כן: רעלא עפ"י הב"ש שמות נשים, אך כיון
 שנקראת בפי כל אוירעליע (Aurelie) צויתי לכתוב ג"כ: רמחקריא אוירעליע. —
 והנה לכאורה ישנם כאן בנט שלנו לענין כתיבת שמות הלעז אנפי דסתרי אהררי
 שבמלת ל"ב כתבנו אות e או e ב' ובמלת רעלא בע'. וגם בהברת האות e
 האחרון נמצא סתירה שבמלת רעלא כתיב א' בסוף, ובשם אוירעליע כתוב
 ע' בסוף. אמנם אחרי העיון נמצא שהכל כתוב כדרך שכותבין העולם, ששם
 ל"ב כותבין מקדמת דנא „ליב" והכל יודעין שנקרא Leb או Löb וכן שם רעלא
 הוא שם עתיק והכל יודעין שנקרא Rehle. אמנם השמות אשר חרשים מקרוב
 באו ולא ידעום אבותינו צריך לכתוב עפ"י הכתיבה הנהוגה (בזמננו במחנה
 העברים, ומינה לא תזוע.)

ל"א.

ש א ל ה :

אחד שמו יום טוב ונקרא פעמים וכן חותם עצמו פעמים יונטעל. אמנם
 ברוב נקרא וחותם עצמו בלע"ז שאן (Ján) איך יש לכתוב בנט.

ת ש ו ב ה :

לענין שם יונטעל ראיתי כחשובת מו"ר מהר"ם שיק ס' קכ"ג כתב
 דנראה פשוט דשם העריסה היה יום טוב וכן נקרא לתורה ושם יאנטיל הוא
 רק שם הנערות וקיצור השם דקיי"ל בס' קכ"ט סעיף ט"ו רא"צ לכתוב כלל
 מיהו מסיק שם בס' גט פשוט דאם נקרא בפי כל בשם הנערות או בקיצור השם
 וגם חותם עצמו בשם הנערות יש לכתובו בנט. וא"כ הכא נמי כיון שנקרא (מן
 היהודים) בשם יונטעל וחותם עצמו כן יש לכתוב השם יונטעל. והנה בשם זה
 יש שכותבין אותו יאנטיל או יאנטעל, ולא נמצא שם זה לא בטיב גיטין ולא בנט
 פשוט, גם לא בב"ש ובס' דברי חיים. ומו"ר שם הכריע דאם יודעים בבירור
 חתימתו כותבין כמו שהוא חותם וא"כ כאן שהוא חותם יונטעל יש לכתוב

כן רחא נגזר משם יום טוב, ועיין מ"ש בטיב נטין אצל השמות יאסקא ויאסעל והנה בתחלה וראי יש לכתוב יום טוב המכונה יונטעל; אמנם על שם שאן יש להסתפק כיון שבלע"ז כותב אותו באות J. וידוע שאין מבטא שלו דומה לאות ש' ארבה אות ש' דומה לאות Ch בלשון צרפת, וכן כותבין בניטין שארלאס תחת שם צרפתי Charlotte, וא"כ אפשר דהוי שנוי אם כותבין שאן שהכל יקראו אותו Chan אמנם כיון דא"א בענין אחר רבלה"ק אין לנו אות שמבטא שלו כמו J (ובוראי מה שנוהגין אחנו כ"י בארץ רוסיא לכתוב במכתבי עתי וזשורנאל תחת Journal או זשארנאן תחת Jargon אין לכתוב בנט) א"כ צריך ליכתב שאן ע' נט פשוט ס' קכ"ט ס"ק קמ"ב בשם הראג"ח. איברא רברש"י ראיתי תחת J. ותחת ge אות י' (עיין חולין מ"ב ע"ב בלע"ז מארכובה) אך אפשר שבימיו היו מבטין אותו כמו י', וא"כ אין ראיה רהאיך נכתוב י', אם אינו מבטא כמו י' ואין לו דמיון כלל למבטא י'.

ולענין המכונר או דמחקרי פשוט דלמנהגנו צריך לכתוב יום טוב המכונה יונטעל והמכונה שאן. וראיתי בשו"ת משיב דבר חלק אהע"ו ס' ס' שבי' שיש לכתוב עזריה המכונה זוסא דמחקרי זוסמאן, דשם זוסא עיקר הכנוי לעזרי' ומה שכנה עצמו בשם זוסמאן אינו יוצא מהוראת השם עזרי' ולא מהסמכת המרינה ע"כ יש לכתוב דמחקרי וי"ש בזה לשון הנהגת רמ"א ס' קנ"ט ס"ר שנתקשו בזה הס"ו והב"ש. ולפ"ז גם בנ"ד היינו צריכין לכתוב יום טוב המכונה יונטעל דמחקרי שאן. אמנם חוששני בזה משום דראיתי בטיב גיטין דאף שבי' הב"ש ס"ק כ"ד דכשכתב דמחקרי במקום המכונה כשר מ"מ אם כתב יהושע המכונה העשל ודמחקרי הירש יש לפסול דכאן נרע דכתב שתי הלשונות ע"ז המכונה וע"ז דמחקרי ונותן מקום לרואה לטעות שסיכרו שאחר מ"ח (ע"ש בלקוטי שמות כלל י"ב). וע"כ הסכמתי לכתוב יום טוב המכונה יונטעל והמכונה שאן.

והנה מתחילה עלה במחשבתי שלא לכתוב כלל שם שאן שקרא עצמו בשם הנוים כמ"ש בתשובת אנשי שם מהגאון מהר"ש קלוגר ס' קמ"ב. אמנם הח"ס חא"ע ח"ב ס' ל"ח הכריע שיש לכתוב לביאה המכונה לעני, ואם לא כתב אלא לביאה לבר פסול, ומו"ר מהר"ם שיק בס' קי"ב כתב דאנו יש לנו לנהוג כח"ס וכ"כ הגאון מהר"ם בנעט וכן נוהגים באשכנז ובאסטרייך ואונגארן, אף שבפולין אין נוהגין לכתוב שם הנוים. ווראי מסתבר דבאשכנז דרוב פעמים כמעט נשתקע שם יהדות אין לנהוג כמנהג פולין. וע"כ גם בשם האשה הצרפתי בנירון ירדן לכתוב בתיה המכונה בערסא.

(הערות: מצאתי ברש"י לבראשית ל' ל"ב שכותב רוש בלע"ז, והוא rouge; ובשמות ב' ב' לועז יונקו והוא jone; וע"ג שמות ט', ח'; ט"ז י"ד; ויקרא י"ג. ל"ט; ועי' רש"י ברכות ל"א ע"ב צחור, ע"ז כ"ח ע"א כ"י, והרואה יראה שאין להביא ראי' מכאן כמח"ל).

ושאלתי גם אח ידידי הרב הגדול מו"ה שמואל חיים שולער רב דק"ק באַללויילער במדינת עלזאס, האיך כותבין בעלזאס ובצרפת השמות הצרפתים שיש בהן J. וכתב לי שכמו שדמיתי כן הוא שבכתובות ישנות שנכתבו ע"פ בעלי הוראה סמיכים מקדמת דנא נמצא כחוב שאנעט וגם שאנעטסע תחת Jeanette ואם יכתבו יעאנעטסע או אות אחר תמורת J לא יהיה לו מובן כלל וכלל. והנה מצד הדיון בס"י קכ"ט סעיף ד' היה לי לילך בזה אחר מנהג מקום

הנתינה, אך כיון שבפולין אין כותבין שמות נויים (ובוקארעסט מנהג פולין) אין שם מנהג בענין זה, וא"כ בע"כ יש לי לכתוב לפי מנהגנו ומנהג צרפת.

על הגם הנ"ל שנשלח לבוקארעסט השתומם הרב רשם ולא רצה למסור ער שאכתוב לו תירוץ מספיק על ספיקותיו כי לדעתו היה לי לכתוב שם האיש יאנטל וזשעאן או לכה"פ זשאן, ועל כן מוכרח אני לתרץ פסקי הנ"ל ואומר על ראשון ראשון ועל אחרון.

ותחילה נדבר על השם יאנטעל, והנה על הכרה שנייה שיש כותבין אותה טעל, ויש כותבין טיל ויש בלא תנועה טל וראי אין לפקפק ראזלינג בחר חתימת הבעל וכמ"ש מו"ר מהר"ם שיק בחשובותיו לאה"ע סי' קכ"ג. אולם בענין הכרה ראשונה לכאורה יש לפקפק אי אזלינג בחר חתימתו שחותם יונ' בו' ולא יאנ' בא', כיון דנקרא בקמץ חטף, ואנן נוהגין לכתוב א' תחת קמץ חטף, ר"מ גאלרא. אמנם אחר העיון נ"ל דגם כאן אזלינג בחר חתימתו. דהנה זה ברור רבימים קרמונים היו כותבין י' במקום מלאפום ובמקום חולם וגם במקום קמץ חטף. וראי בכתב המנוקד לא היו כותבין ו' במקום קמץ חטף משום שהנוקד מורה על הקריאה והי' כותבין בנקוד מסגר מחלל לעברם וכו' אמנם בלא נקוד היו כותבין מוסגר, מוחלט, לעוברם, וטועים הם המנקדים וקוראין מוסגר מוחלט לעוברם מפני ששוכרים דהו' מורה על מלאפום או חולם, וזה אינו דהו' כאן אינו אלא סימן קמץ חטף כידוע לבעלי דקדוק (כמו שכותבין ר"מ קירש מלא אף שבניקוד צ"ל חסר ק"ש). — וכן אחבי' הספרדים חותמין ו' תחת ם, כמו שמצנינו

שרבינו הב"י חותם שמו קארו, ונקרא Caro, וכן בעל המחבר ספר כוזרי שני הרב ר' רוד ניטו ראיתי חתימתו בלע"ז Netto. והשם בונא ר"מ נקרא בין הספרדים Bona, והמפורסמות א"צ ראייה.

אמנם האשכנזים שקורין החולם au ולא o כספרדים, וכן אחבי' בארץ פולין אונגארן ורוסיה שקורין החולם oi או oe הם הנהיגו לכתוב a תחת o ראם כותבין ו' יש לסעות ולקרות oe, oi או au והיו שינוי השם. אמנם ראיתי דבר נאה ומתקבל בספר טיב גיטין לרא"ז מרגליות בשמות אנשים אות י' ס"ק י"ו שהביא בשם כת"י מהר"ם חריף הזקן שכ' שיש לכתוב שם גאלרא בא' אחר הנ' ולא בו' וכתב וז"ל הצריך לעניננו: ואין להביא ראייה משם יוסל שנכתב בו' כי שם יוסל הוא קצור השם של יוסף לפיכך הוא נכתב בו' כמו עיקר השם יוסף שהוא שם לה"ק והטעם ידוע בדקדוק שהחולם הוא ת"ג והוא תנועה כבירה וכנגדה ת"ק והוא קמץ חטף והנה זה הוא הטעם שהרבה מלות הן בחולם והן נקראות כפי ההמון בנקודת הקמץ חטף והטעם מפני שהחולם הוא ת"ג וכבירה על הלשון ולכן הבלתי מדקדקים רגל על לשונם להמירה בת"ק שהיא כנגד הגדולה כי החולם ת"ו והק"ח היא ת"ק כנגד הגדולה והנה זה קרא בשם יוסל הנגזר מיוסף בעל תנועה כבירה הומר כפי ההמון והקלו אותו לבטא בשפתים בתנועה קלה שכנגד הכבירה, והואיל וכן הו' לא זה משם זה הנגזר משם קודש הנכתב בו' כי הוא בחולם רק שהמרו אותו בתנועה קלה שכנגדה והנה גם בזה ראיתי גדול אחר שהי' חותם א"ע המכונה יאסקא בא' אף שאין רעתי נוחה בחתימתו מ"מ נלמד ממנו שהכותב א' בשם יאסעל לא משתבש אף שהעיקר לכתוב יוסל אבל בשם גאלרא למה נכתב ו' שהוא סימן החולם והאשה הזאת נקראת מעריסה בשם הקמץ הקל עכ"ל מהר"ם חריף הנצרך לעניננו. ואף שבעל טיב גיטין חולק שם עליו ומסיק ריש לכתוב יאסל

ויוסקא בא' מ"מ נראה שם רמורה ראה חותם בכנוי זה יש לילך אחר החתימה וזה מן הרין כי וראי אין לומר רמי שחותם כדעת מהר"ם חריף הוא משתבש, ואין לומר ריטעו לקרות Joissel ובאמת שמו Jossel ראה גם שם יוסף ההמון מבטין אותו Jossef וא"כ בלתי ספק גם יוסל יקראו Jossel והנה מובן מאליהו רכל מה שכתב מהר"ם חריף לענין שמות יוסף ויוסל ויוסקא ראוי לומר נ"כ לענין השמות יום טוב ויונטעל (כי מ' ונ' מתחלפין כידוע ויונטעל הוא קיצור מיום טוב), וכיון שבפי ההמון יום טוב נקרא Jomtow בוראי גם יונטעל לא יקראו אלא Jontel ואין לחוש למעות כלל וכלל, וא"כ שפיר רמי לילך אחר החתימה.

ועתה נדבר על אורות שם הצרפתי Jean הנה זה אין לספק שאות e לא נכתב במכתב עברי כיון שאינו נרנש כלל במבטא כידוע (גם הבעל חתם לפנינו שמו Jân) אך יש לספק האיד כותבין אות הצרפתי J והנה ידעתי גם ידעתי שאחב"י בארץ פולין ורוסיה וכדומה לי גם בארץ אונגארין כותבין זש ר"ם זשארנאן, זשורנאל וכדומה, בשפה אונגארית נ"כ כותבין תחת J הצרפתי zs (שהוא כמו זש) ובשפת פולנית כותבין z. אולם אם אשכנוי שאינו יודע מנהג פולין יראה כתוב שם זשאן ינקר בלתי ספק זשאן, ויקרא נ"כ בס' Seshan, כי J צרפתי הוא ש' רכה ואינו מורכב מו' וש' והאונגארין כותבין zs כרי להורות שאות s (שהוא להם ש') הוא רכה כמו אות z וכן הו' בא רק להורות מבטא הש' והיו כמו סימן רנש (.). ורפה (—) ויש מאשכנזים כותבין בקו באמצע כרי להורות שאות sch הוא רכה, וכן כותבין sz כרי להורות שאות s הוא חזקה כמו ס' ולא רכה כו', ובוראי מי שיכתוב תחת sz בעברי זצ או סצ הוא משתבש שבזש גדול. והנה כיון שאין אנו רשאים לנקר הגס ואנו כותבין ר"ם פ' בין לחזק בין לרפה גם אין לנו סימן להורות על ש' רכה, בעל כרחנו יש לנו לכתוב ש' גם תחת ש' רכה, והנה יש לנו רונמא, כי בוראי במלת קרשי הש' רכה יותר מבמלת נטשו (כי ר' כשנבטא רכה גורם שגם הש' רכה במבטא).

אולם אף שנודע לי שהאשכנזים כותבין תמיד ש' תחת J צרפתי אעפ"כ לא סמכתי על סברתי ואמרתי שמלה צרפתית צריך אני לכתוב כמו שכותבין אותה אחב"י בארץ צרפת כי הם יודעין האיד מבטין אותו. וע"כ שאלתי רב אחר מופלג בארץ עלזאם שהיה עד תרל"א חלק מארץ צרפת ורוב אחב"י של ארץ צרפת יושבים שם, והיו שם רבנים נאונים בימים קרמונים. והנה לוטא פה החשובה שקבלתי מרב זה, והוא חתן הרב הנאון המפורסם ר' שלמה וואלף קליין וצ"ל שהיה אב"ר בק"ק קאלמאר במדינת עלזאם. ומשם יראה מכ"ח כי כדעתי כן הוא שאחב"י בארץ צרפת היו כותבין מקרמת דנא שאן ולנקבה שאנעט, וע"ז סמכתי לדינא לכתוב גם כאן שם Jean במכתב עברי שאן. ועיין תשובת ח"ס אה"ע ח"ב סי' י"ב לענין שם העיר שאנאט.

הב"ר ועירא רמן חבריא הק' רוד צבי האפפמאנן.

שוכט"ס להרב הנאון מהור"ר חיים שמואל שור נ"י אב"ר דק"ק באקארעשט יע"א.

אורה ולא אבוש שלא ידעתי מ"ש הנאון מסאנו בספר ר"ח, כי חבל שאין ספר זה בבית עקר הספרים שלנו, וחבל שאין אני יכול לעיין ברברי קרשו. אולם האיר ר' את עיני ומצאתי בבית עקר הספרים שלנו ספר אהלי שם,

שסביב בקצור הרבה פעמים ספר ר"ח. והנה אני חשבת: שאין בוניכם שום מנהג איך לכתוב אות J (ואכתוב באגרת זאת מכאן ואילך זש ובלעז אכתוב בקו באמצע למען יובנו דברי לפני מכ"ה) מפני שירעתי שמנהג פולין שלא לכתוב שמות הגוים. ובאמת כמדומה לי עד שבא הנאון מסאנו לא היה מנהג קבוע לענין זה בפולין, והראו שהנאון רא"ו מרגליות אשר כל רז לא אנס ל' כ' בספרו טיב גיטין ש"נ אות ר' ס"ק ר' ש"ש ספק בין הגדולים אם לכתוב דרונא בו' או דרשנא בש', וסיים שם וו"ל: והנה לא שמעתי שם זה לאשה אך עיר אחת בארצנו שנקראת דרשנא כש"ן ימנית אבל לא כש"ן ימנית ממש כ"א נראה כאלו הורכב בהברת וי"ן מוחות ואיני יודע איך נוהגין לכתוב שם העיר הזאת בניטין וכתובות עכ"ל ט"נ. והביא שם באהלי שם בשם ר"ח שהוא הכריע לכתוב שם האשה דרונא בו"ש. ועתה ימחול נא מכ"ה ויעין שם בט"נ ובר"ח או בס' אהלי שם ויראה שמקדמת דנא היו קצתן כותבין בו' וקצתן בש' בארץ פולין. עוד ימחול מכ"ה ויעין בט"נ ש"נ אות ג' סס"ק ח' שהביא בשם מהר"ם חריף השני וו"ל: כזה השם נאמילה צריך חיריק רבה כי אצל בני ספרדי ורומני' הג' רפה ונקודה עליו כזה (נאמילה) וקורין דוויאמילה ויעין בספר שמות וצ"ע גדול הא"ך לכתוב בארצנו וכן בשם גוויא קורין דוויא עכ"ל. ביאור דבריו השם נאמילה הוא באיטליאני Giamila ונקרא Damila. והשם גוויא הוא באיטליאני Gioja נקרא Doja, והנה ברומי המנהג לכתוב שם

כזה כמו בכתב הגוים גיאמילה, גוויא, אמנם בקהלות החונרמות היו כותבין נאמילה, גוויא והנקודה באות ג' מורה שקוראין כמו בלשון ערב (ש"ג נקרא דו"ש) וזה נקרא ג' רפה בספרי גדולי הספרדים, ויש ביניהם מחלוקת אי כותבין הרפה בנט, ואי צריך ב' גיטין וא"ך לעשות אם שולחין ד"מ גט מרומי למקום אחר, ויש אחי הרבה שו"ת מגדולי ספרדים שמאריכין בענין זה. ומהר"ם חריף מסופק איך לכתוב אות dsch בארץ פולין. והנה לפי הכרעת הנאון מסאנו אין ספק שיש לכתוב דו"ש, כמו שכתב אצל השם "מינדושא". (וכן אחבי"ה הרוסיים הררים בענגלאנד כותבין תחת אות J האנגלית דוש, מפני שהאנגלים מכבים אותו dsch). מוזא יראה מכ"ה ויבין שמקדמת דנא לא ידעו דבר זה שיכתבו זש תחת אות sch.

והנה אם הנאון בעל ר"ח חדש דין זה בעד ארצות פולין ואונגארן דינו נכון באשר שבאונגארן נודע שהגוים כותבין תחת אות זה z, ובפולין כותבין ז ואין מקום לסעות. אך אם דעתו של הנאון היתה להכריע דין זה לכל הארצות במחכ"ת נעלמו ממנו לפי שעה ספרי גדולי הספרדים שמראין בעליל (למי

שמכין דבריהם) שתחת dsch ברומי כותבין ג', כשאלוניקי כותבין ג', ובני קאנריא כותבין ו' (ע"ן ט"נ ש"נ אות ו' ס"ק ה') וא"כ מי שיכתוב בקהלות אלו דו"ש כרעת הנאון בעל ר"ח בלתי ספק הנט פסול. ואני לא אאמין שמעולם עלה על דעת הנאון לפסוק דין זה לכל הארצות. ובעל ס' אהלי שם רכללא כ"ל בכלל ו' סוף סעיף ב' ריש לכתוב ו"ש במחכ"ת טעה בזה, ואולי גם הוא אינו פוסק אלא למדינות פולין ואונגארן. גם באשכנז כל איש הירואה זש יבטא dsch דהיינו כמו ש' כפולה, והו' שיבוא לרפה גש' אדרבה הוא מחזק אותה בעיני כל קורא אשכנזי ד"מ: אויזשפרעכען, אויזשליעסען, לאזשלאנען וכדומה.

ומעתה בנידון דידן אם עריין אין מנהג קבוע בארץ רומאניען לפסוק ע"פ דעת הנאון בעל ר"ח ואין שם שום מנהג קבוע והדבר עריין שם בספק כמו שהיה בספק אצל הנאון רא"ו מרגליות, טוב ויפה עשיתי שנהגתי כמנהג

ארצנו. ומ"ש מכ"ה שאף לפי דעת הח"ס ומהר"ם בנעט היה הנט כשר אם לא כתבתי שם הלע"ו לא שמיע לי כלומר לא סבירא לי. ולא אאריך ברבר זה, כי מה דהוי הוי והצווק לשעבר ה"ו חפלת שוא. אמנם אם כבר נקבע מנהג בבאקארעשט עפ"י הגאון בעל ר"ח לכתוב בגיטין ובכתובות וש הרי הדבר שאלה חמורה (ואם לפני מעכ"ה הוא דבר פשוט אני איני כוש לומר שאצלי בענייני הרבר צריך עיון רב) ואף שיש אחי חלי"ת חבילות חבילות ראיות וסברות להכשיר הנט גם בכה"ג, מ"מ חלילה לי להורות בענין חמור כזה יחירי אפילו בעיר, ק"ו בן בנו של ק"ו שלא אעיו פנים לעמוד במקום גדולים ולומר למעכ"ת קבלו דעתו. ואם מעכ"ה ברוחב בינתו ימחול ויעיין בדבר (יעיין ר"מ בט"ג ש"ג

אות ו' ס"ק ו' בשם וושטא או גושטא ושם זה נקרא Dschusta, ובנט פשוט סי' קכ"ט סוף ס"ק כ"א, ועוד שם ס"ק קמ"ב מ"ש בשם הראנ"ח וגם מ"ש בפתחי תשובה בקונטרס השמות בשם יאלק בשם הנט מקושר) וימצא היתר הרי טוב, ואם לאו אני מוכן לעשות כזאת: הנה זה שלש שנים שנחתחדנו בארץ אשכנז ויסרנו חברת רבנים היראים. ובחברה זאת נבחרו ה' רבנים להיות „האלאכישע קאממיוויאן", אשר לפניהם כל דבר קשה וספיקא דדינא יוכל למען יורו דת ויחלכו. ומעתה הנני מוכן להציע באריכות שאלה זאת (עם כל ראיותי וסברותי להכשיר הנט) לפני האלאכישע קאממיוויאן הזאת, והם יכתבו פסק דינם ואשלח פסק שלנו למעכ"ה והוא ברוחב בינתו ירחקו או יקרבו.

מ"ש מעכ"ה שהנכון לכתוב ושעאן מפני שחותם Jean במכ"ה טעות פלטה קולמסו, כי ידוע לכל שהשם Jean נקרא ושאן ולא ושעאן, והבעל אמר לנו כמה פעמים בדיוק שנקרא ושאן (וע"כ חתם לפנינו Ján כרי שלא נטעה) ולי אין שום ספק שאם היינו כותבין ושעאן היה הנט פסול.

חמשה הרבנים שהם בהאלאכישע קאממיוויאן שלנו הם הה"ג מוהר"ר זאב פילכענפעלד נ"י אב"ד דק"ק פוזנא, הה"ג מוהר"ר מרדכי הלוי איש האראוויטץ נ"י אב"ד דק"ק פראנקפורט דמאין, הה"ג מוהר"ר חיים שמואל אויערבאך נ"י אב"ד דק"ק האלבערשטאדט, הה"ג מוהר"ר אברהם ביבערפעלד נ"י רב דביהמ"ד דק"ק בערלין (אביו של רי"ן שלנו) ואנא ועירא דמן חבריא. מוקירו ומכבדו כערכו הרים רי"ן האפפמאנן.

שאלה ערוכה לפני הנבחרים להורות הלכה (האלאכישע קאממיוויאן) בחברת רבנים היראים באשכנז יצ"ו זה כמה שבועות סידר הבר"צ של קהל עדת ישראל פה בערלין גט לשלחו על הכי דואר לבאקארעשט למסור אותו שם לאשה ענונה בפקידת הבר"צ דרשם ובראשם הרה"ג מוהר"ר חיים שמואל שור אב"ד דרשם. והבעל היה שמו יום טוב, ושם האשה בתיה. ואמר לנו הבעל שהוא מכונה Jontel, אך כלע"ו נקרא בשם Jean ואשתו נקראת בשם Berta (וכדי לברר דברי ספוקותי ופסקי, אכתוב כזה השאלה תחת אות J בשם Jean והמכבט sch (דהיינו sch עם קו עליו) לפי שמכבט שלו הוא כמו ש' רפה כידוע.

והנה הבעל הראה לנו חתימת כנוי שלו שהוא חותם במכתב עברי: „יונטעל" (כיו"ו אחר י' וע' אחר ט') ולענין שם Jean אמר לנו שאינו חותם רק באותיות לע"ו ומכבט שלו הוא schan וכתב לפנינו „Ján" (כנראה כתב כן להורות לנו שאין מכבטין אותו e, כי באמת כתב לנו אח"כ הרב רבוקארעשט בדמכתביו שכתב לו הבעל חתם עצמו חמיד: Jean).

והנה לענין שם האשה לא היה לנו ספק וכחכנו: „בתי המכונה בערטא“:
(ע' מנהג פראנקפורט במטה לוי סי' א' הערה ט' וסי' ו' הערה א'). אך לענין
שם הבעל היו לנו כמה ספקות, ואחרי העיון והררישה והחקירה עלתה בירנו
לכתוב: יום טוב המכונה יונטעל והמכונה שאן, ואלה הן טעמים שלי:

א) שלא לכתוב כלל שם הלע"ז שנקרא בו חמיר אי אפשר שהח"ס אה"ע
ח"ב סי' ל"ח כ' בשם לביאה שנקראה לעני שאם לא כתב המכונה לעני הנט
פסול, ומור מהר"ם שיק כתב בשו"ת שלו חאה"ע סי' קי"ב שכ"פ מהר"ם
בנעט בחשובת הר המור סי' ל"ד ושכן נוהגין באשכנז ואסטרייך ואונגארן,
וכתב עוד שם אף שהנאון מהר"ש קלוגער בחשובת חירושי אנשי שם סי' קמ"ב
כתב רלא יכתבו שם הגוים בנט וכן נוהגין בפולין, אני תלמיד ותלמידת חלמירי
הח"ס נמשכין אחר הח"ס. ויש אצלי חשבה כ"י מהנאון ר' מענרל קארנויא
וצ"ל שהכריע נ"כ לכתוב שמות הלע"ז וז"ל שם: בעיר הזאת (פאריס) שכיח
שיש להאשה שני שמות האחר שם העריסה והשני שם הרגיל בלשון צרפת
הסכמנו יחד אם שם העריסה נשכח לגמרי ער שאין קורין לה בשום פעם בשם
זה אין כותבין אלא שם החרש, ואם שם העריסה ערין לא נשחקע לגמרי אלא
שהרוב קורין אותה בשם הצרפתי אם אין שייכות לשם העריסה עם שם החרש
כגון ששמה קילא ונקראה לואיוע כותבין לואיוע רמתקריא קילא, ואם שם
העריסה הוא שם עברי מקרימין השם העברי וכו' עכ"ל הצריך לעניננו.

ב) והנה לענין שם יונטעל אף שהוא רק שם הנערות משם יום טוב
הסכמנו לכתבו כמו שפסק מור מהר"ם שיק בס' קכ"ג. ולכאורה היה
לנו לכתוב יאנטל או יאנטעל (בא' מ"מ כיון שהבעל חותם עצמו יונטעל בו'
וגם נגזר משם יום טוב שנשם שם זה מכבין אותו Jomtow) שנכתב בו'
הכרעתו לכתוב כחתימתו עפ"י מה שכתב הטיב ניטין בשמות אנשים אות י'
ס"ק י"ז בשם מהר"ם חריף לענין השמות יאסל ויאסקא רלפי מהר"ם חריף
יש לכתוב יוסל יוסקא משום שנגזר משם יוסף ואף שבעל ט"נ חולק עליו
מ"מ נראה שמורה לו כאם הבעל חותם עצמו בו' ראולינן בחר חתימתו, וכן
לענין הברה שנייה שאפשר לכתובה טל או טיל או טעל פסק מור מהר"ם
שיק שם ראולינן בחר חתימתו.

ג) אך לענין שם Jean צריך עיון גדול איך כותבין. זה פשוט ראות e
שאינה נרגשת במבטא אין כותבין כלל באותיות עבריות, דאם היינו כותבין
ר"ם „יאקועז“ תחת Jaques מי יבין את זאת; וכן מצאתי כתוב בחשובת רמ"ק
הנ"ל (אות א) שם „שארלאט“ אף שבצרפת נכתב Charlotte גם לענין אות
ה שכתבו לא נסתפקתי, כיון שהבעל אמר שנקרא „schan“ ולא schang אבל דא
עקא איך לכתוב אות נ שמבטא שלו sch באותיות עבריות. והנה כבר כתב
הראנ"ח ח"א סי' פ"ז והובא בס' נט פשוט סי' קכ"ט ס"ק קמ"ב: יש קצת
מבטאות ומוצאות בלשונות הלע"ז שאין לנו באותיות אות מורה עליהן כשאנו
באין לכותבן מניחין במקום המבטא ההיא אות אחרת שהמבטא שלה קרוב
למבטא המבוקש כגון שם ג'מילה שאין באותיות אות כמו מבטא קריאתה
עכ"ל הראנ"ח והוסיף הנט פשוט: „וכן שם גוייא וגינטיל וגוסטא ואנגיל ע"כ.
והנה שמות אלו נקראין: andschel Dschamilla Dschöja Dschusta Dschentil
ומבואר בשו"ת ובשאר גדולי הספרדים שחתח sch היו כותבין ברומיני, כמו
בלשון איטאליני ובסאלוניקי (וכן ברוב קהלות ספרדים) היו כותבין ג' או ג

(ג' עם ס"י רפה עליה) כמבואר בחשובת מהריב"ל ח"א כלל ר' ומובא בס' עזרת נשים למהר"ם בן חביב שמות נשים אצל שם איריני. ולפי' תחת מבטא sch צריכין אנו ג"כ להניח אות שה מבטא שלה קרוב למבטא המבוקש (אינען בוכשטאבען, רעווען לויט רעם געווכטען לויטע וועניגזעטענא נאהע קאממט). והנה מבטא אחב"י אינו שוה בכל הארצות. ע"כ צע"ג למצוא אות כנ"ל, בנס להולכה.

ר) ובחפשי בספרים איזה אות קרוב למבטא sch מצאתי בטיב גיטין בשמות עיירות אצל פרעסבורג שכותבין רמתקריא „פאזשן" והוא שם הונגאריא של העיר Pozsony (בטא: Poschoony) אך מזה אין להביא ראיה שמניחין גם בארצות אחרות וזש תחת sch (כמו שראיתי במ"ע אחב"י בארץ רוס' שכותבין: זשורנאל, זשארגאן) כי שם פאזשן נכתב ע"פ כתיבת אונגארן zs (שהוא שוה לז"ש), כמו שברומי כותבין גי תחת dsch ע"פ לשון איטאליא (gi). ואדרבה מבואר בטיב גיטין ש"נ אות ר' ששם ררונא יש כותבין בו' ויש כותבין בש', ואחרי העיון שם (ובספר אהלי שם אצל שם זה) מבואר דהמבטא היה sch ולכן היו מחולקין איך כותבין. וכן ש"נ אות ג' סק"ח הביא בשם מהר"ם חרף רצריך עיון גדול איך כותבין בארצנו שם נאמילה וגו"י (Dschemilla Dschoja).

ה) והנה לא יכולתי להכריע וזש כמו מכתבי עת שברוסיא, רהסופר והערים כאן צריכין להכיר שם המגרש וצריך שיהא נקרא גם כאן במקום כתיבה, עיין ס' קכ"ה סעיף י"ח ובפתחי תשובה שם וכאן קוראין ז"ש כמעט כש' כפולה (ר"מ: אויושליעסען, אויושפרעכען), ותחת שאנו רוצים לרפה את הש' אנו מחזקין אותה ע"י הוספת ו', והבעל אמר לפנינו שנקרא: schan. והסופר והערים קוראין בטא: sschan. וע"כ הסכמתי שהאות היותר קרוב אלא המבטא sch אצלנו הוא ש ואף שמצינו בשם דראנא שיש היו כותבין ו' תחת sch זה בפולין שגם הנוים כותבין ז אבל במדינתנו כתיבה כזאת לא תהי' מובנת שכותבין תמיד ו' תחת s. והסופר והערים יקראו: san, וזה הוא שינוי גדול; אמנם אם נכתוב: שאן, ויקראו: schan, אין ההפרש בין זה להבטת השם בלע"ז גדול כ"כ, ובפרט שיורעין שאין לנו סימן לש' רפה, ויכולין לקרות רפה כמו פ' שקורין p או f. נוסף לזה שאנו כותבין כמה פעמים באותיות עבריות. שורנאל, זשארגאן שענירען, ובכלל מצינו שאחב"י כותבין למלות לעזיות עפ"י

כתיבת הנוים שדרים בארצם וע"כ כותבין ברומי גי ובארצות הישמעאליים ג' תחת dsch, וע' לעי' ררשיי. והאשכנזים מעתיקים (טראנווקיריירען) רובא ררואא sch תחת J. הצרפתי וכל אדם קורא כהוגן ושאלתי בכתב את הרב ר' שמואל חיים שילער נ"י רב דק"ק באַללוויילער בעלזא, איך כותבין במדינות עלזאס השמות Jean או Jeanette בכתובות ובניסין, והשיב לי שראה בכמה כתובות מרבנים סמוכין דמקדמט רנא כתוב שאנעט או שאנעטטע, ואם יכתוב איש במדינתם יעאנאטטע או באותיות אחרות, שום אדם לא יכין את זאת. וע"כ הכרעתי גם אני ובית דיני לכתוב: שאן וכונתי בזה לרעת תרי גאוני ארץ עיין לקמן. — והנה מצד הדין היה לי לחקור איך המנהג בבוקארעשט במקום הנתינה, ואם היה שם מנהג אחר, אפשר רצריך שני גיטין (וכמו שאבאר לקמן). אולם מאחר שהרב רבוקארעשט כתב לנו שם האשה בתיה ולא שם לעז שלה בערטא, מזה הוכחנו דשם נהנין כמנהג פולין (ע' לעיל אות א) שאין כותבין שמות הלע"ז, וכיון שאין מנהג קבוע במקום הנתינה (ובפרט

שבטיב גיטין מסופק איך כותבין מבטא (sch), יכולים אנו לילך אחר אופן הכתיבה בארצנו, ובפרט בכנוי שיש להקל בו (כמו שאבאר לקמן).

(ו) ובכן אנחנו כתבנו הגט באופן הנ"ל וסדרנו אותו ושלחנו אותו ביד הברירא עם שתי ההרשאות כהסכמת האחרונים ובה ליד הבר"צ לבוקארעשט. וכתב לנו הרה"ג האב"ד רשם שנבהל והשתומם על שכתבנו: יונטעל, שאן והיה צריך להיות: יאנטל ושעאן או לכה"פ ושאן. והנה על אודות הכתיבה של שם יונטעל כתבתי לו באריכות. שזה הוא בריוק חתימת הבעל, והלכנו בזה אחר חתימתו במבואר בקצרה לעיל אות ב. גם לענין שם שאן כתבתי לו טעמי וגמיקי. אולם השיב לי שיש מנהג קבוע שם לכתוב זש, וכן הכריע בס' דברי חיים ש"נ אות מ' שכותבין: מינדזשא, מיזשא (Mindscha, Mischä) ובכן הוא מפקפק אי כשר הגט או לא. ורק אי עור ב' רבנים מפורסמים יסכימו עמי רוצה גם הוא לניסוף ידו ולהכריע ליתן הגט יען שהוא מיראי הוראה. והשבתי לו שגם לי נפל ספק בדבר אחר שיש שם מנהג קבוע לכתוב: זש, ודבר זה צריך עיון רב וחלילה גם לי להורות יחירי בדבר זה, רק אציע את הדבר לפני הרבנים של האלאכישע קאמיוואן של חברתנו והם יכריעו. והנה הרה"ג אב"ד רבוקארעשט מרצה בדבר שציע שאלה זו לפני כבוד מעלחכם. ומקורם אומר שאלמלא המצא תמצא שהשינוי בין ש' (כאשר כותבין במדינתנו) וז"ש (כאשר כותבין בבוקארעשט) הוא שינוי גדול, או לענ"ד יצטרכו שני גיטין, כאשר יראה הוראה בחשוכה מהריב"ל ח"א כלל ר' ובספר אהלי שם לר' שלמה גאנצפריעד כלל י' ס"ק ל"ה ובפוסקים המוכאים שם, ויבורר עוד ממה שאכתוב לקמן. אולם לא אאריך בדבר זה כי לענ"ד אין זה שינוי שפוסל הגט, וגיסא דילן כשר הוא לכה"פ בדעבר אף שלא בשעת הרחק, וכש"כ בידון דידן שהוא שעת הרחק גדול. ואברר דעתי בעזה"י.

(ז) אף אם נניח שהמבטא ז"ש שזה למבטא sch שבשם Jean, ואנו כתבנו אות ש' רהיינו מבטא sch תחת ז"ש רהיינו sch מ"מ אין השנוי יותר מאילו נכתב ס' תחת ז'. והרי מבואר בס' עזרה נשים למהר"ם בן חביב שמות נשים אצל שם ופירה (וכ"כ בגט פשוט ס' קכ"ח ס"ק ג' וס' קכ"ט ס"ק ק"ל) שאם כתבו ז' תחת ס' או איפכא כשר (וע' ט"ג ש"ג ריש אות ז'). והנה כל מבין יבין שערך הו' אל הס' הוא שזה ממש לערך מבטא sch אל sch, רמי שמבטא סבולת תחת שכולת, מבטא ג"כ ז' תחת sch. וק"ו בן בנו של ק"ו שהכל יורעין שמבטא ז"ש אינה שזה ממש למבטא sch, ורק מפני רוחק, שאין להם אות השוה למבטא sch, הניחו ז"ש. וא"כ אין חשש שיוציאו לעז במקום הנתינה שאין זה שם האיש, כי הכל ירעו שכמו שהם הסכימו לכתוב ז"ש תחת sch, כמו כן אנו הסכמנו לכתוב ש' ובפרט שנקו יתור לכתוב תחת J אות אחת מלכתוב ב' אותיות תחת אות אחת. נוסף לזה שהבעל לא חתם מעולם שם Jean באותיות עבריות (כי כן אמר לנו) רק באותיות לע"י, וא"כ איך יבוא שום אדם להוציא לע"ו על שלא נכתב כגט: ושאן, ומעולם לא ראה שום אדם חתימתו: ושאן, ואולי חותם עצמו באותיות עבריות: שאן. ועכ"פ ודאי כל הוראה מירע ירע הוי טעות רעביר למיטעי דהוי רק כחסר ולא כשינוי, ע' שו"ת חא"ש ס' ג', וס' ק"ג.

ח) כתב בס' גט פשוט ס' קכ"ט סוף ס"ק כ"א דהא רמקום הנתינה עיקר דוקא ב' שמות מוחלקן אבל בשם אחר דבמקום הכתיבה קרו לה פאלומבה

ובמקום הנתינה קרו לה פאלונבה וכיוצא בזה יש שניים הרבה בשמות הלועזיות מצד מבטא הלשונות לכתחילה כותבין כמנהג מקום הנתינה ואם עבר וכתב כמנהג מקום הכתיבה כשר בדיעבר וראי' לזה מס"ש המרדכי ב' המגדל בשם תשובת ריצב"א. עכ"ל. ומבואר יותר בספרו עזרת נשים ש"נ אצל שם וזשטא (שם זה מבטין: Dschusta) דבקנדיא כותבין וזשטא ובמקומות אחרים כותבין ג'ושטא (עיין לעיל אות ג') ואם כתבו בנט ג'ושטא לשולחו לקנדיא אף שכותבין שם וזשטא הגט כשר, והא דכתב מקום כתיבה עיקר הגט פסול היינו דוקא ב' שמות מחולקין דבמקום הכתיבה קורין לו ראובן ובמקום הנתינה שמעון, אבל ככה"נ גושטא וזשטא הכל שם אחד ואין בכ"ב אותיות שום אות בפרטות יורה על מבטא והבדל שם זה, והדבר מפורסם וידוע דיש מקומות כותבין ג'ושטא בנימל משום דהמבטא קרוב לנ', ויש מקומות כותבין ב' משום דהמבטא קרוב לו' בכל כה"נ לא מיקרי שינוי לבני מקום הנתינה עכ"ר ועי' גם ט"ג ש"נ אות ו' שם וזשטא. והנה הכא נמי מקדמת דנא היו יש מקומות כותבין ב' ויש מקומות כותבין ב'ש' גם בארצות פולין כמבואר בט"ג שהבאתי לעיל אות ד'. ועיין עוד ב'ש' עזרת נשים ש"א אצל שם אנג'יל (andschel) שיש מקומות כותבין אנשיל בש"ן במקום ג' (dsch).

ט) בפתחי תשובה סי' קכ"ט ס"ק נ"ט הביא בשם כנסת יחזקאל ר"ס ס"ט אורות גט שנשלח מפרד"ס לק"ק פינטשוב וכתב וראוי ב' ופקפק ע"ז הרב דק"ק פינטשוב דשם כותבין פרארי ב'. וכי הכנ"י שרעתו מסכמת להנאון המסרר דאף דמקום הנתינה עיקר מ"מ בומה"ז שכותבין בהרשאה בכל מקום שחמצאנה ופן ימצאנה השליח באשכנז או בתגורמה שם מקום הכתיבה עיקר. ועי"ש דבעל פ"ח ביאר דעת הכנ"י כיון ראין כאן שינוי גמור רק בהבדל לשון המדינות רבוה בלא"ה בדיעבר כשר כמ"ש הרמ"א ז"ל, רק לכתחילה יש לכתוב כפי לשון מקום הנתינה, בזה קאמר הכנ"י רבוה"ז שכותבין בהרשאה בכל מקום שחמצאנה אף לכתחילה יש לכתוב כפי לשון מקום הכתיבה. ועיין עוד מ"ש בפ"ח בקונטרס השמות אצל שם ואלק דכותבין באשכנז ב' ובפולין פאלק ב'. והביא בשם גט מקושר דצ"ע אם שולחין גט מפולין לאשכנז איך לכתוב אם נכתוב ב' הרי נראה שינוי במקום נתינה ואם נכתוב ב' הרי הוא כשינוי במקום הכתיבה ולא שייך לכתוב ואלק דמחקרי פאלק רא"כ משמע שנקרא במקום כתיבה כשינוי ממה שנקרא במקום נתינה וכאמרו אין חילוק רק בכתיבה עי"ש דמסיק דגם אם שולחין מאשכנז לפולין יש לכתוב לכתחילה ב' ודבדיעבר מכשיר בכל ענין. — לפי הנ"ל אפשר שאפילו אם הייתי יודע שהמנהג שם לכתוב ו"ש, שפיר עשינו לכתוב ע"פ מבטא שלנו ש' ודבדיעבר וראי' כשר.

י) ועיין סי' קכ"ה סעיף י"ח דפסקינן צריך שיהא נקרא הגט במקום נתינתו וכו' וי"א שאף במקום כתיבתו צריך שיהא נקרא וכתב בפתחי תשובה ס"ג ל"ג בשם תשובת ב"ח החרשות דתרחי בעי שיהא נקרא במקום כתיבה ובמקום נתינה, ולענין השמות אף דשם הנתינה עיקר מ"מ צריך לכתוב שניהם עי"ש שהאריך. ובס' גט פשוט ס"ק פ"ב האריך נ"כ והביא הרבה תשובות גדולי הספרדים והעלה דבריו שמפורסם ביותר שכותבין כן במקום הכתיבה יש להקל ונחלקו רבואתא בשיקול הדעת מה חשוב פרסום ביותר עי"ש. והנה בגידון דידן דידוע שאין בלא"ק אות כעד מבטא זאת, וגם ידוע שיש אנשים מחליפין הרפה בחזק והשינוי מ'ש' רפה לש' חזקה הוא שינוי קל, הוי כמפורסם ביותר שכותבין בענין אחר. ואילו אי כותבין זש במקום שאין מנהג

לקרותו sch וראי חינוך רלא חכים ולא טיפש לא יקרא אותו sch אלא asch קרוב לש' כפולה, וא"כ א"א לכתוב במקומנו ושמן רלא יכירו שהוא שם הבעל. אמנם במקום הנתינה אף אם יקראו schan יכירו שם הבעל כבחילוף ו' וס'. ואי לא חסא הכי לא ידענן איך לכתוב בנידון דידן כמו בענין ואלק ופאלק שהבאנו לעיל אות ט.

יא) בשו"ת מים חיים ראפופרט סס"י ס"א מקיל במקום עינון באשה ששמה העניא וכן כותבין שם זה במקום נתינה ובמקום כתיבה קורין שם הענא בלא יו"ד ולמד זה מרבני ט"ג שכתב לענין נושטא ווושטא (שהבאתי לעיל אות ח' בשם עזרת נשים) וכן הביא ג"כ בשם תשובה כתב יד בפתחי תשובה בקונטרס השמות אצל שם ררעויל, והביא גם ראי' מרבני רמ"א סוף סי' קכ"ט ראי' קפירא בזה ברעבר ובתשובת צמח צדק מהגאון מוה"רם מליבאוויטש סי' קפ"ט ועוד בכמה תשובות כתב ראי' ראי' מהאי רמ"א דמיירי בכינוי וכיון דהשם נכתב כהונן השם מעיר על הכינוי, ואין ללמוד מזה לנוף השם וכן הנאון שם אריה סי' פ"א חילק בין שם לכינוי. — ומעתה אני אומר אפילו לדעת המחמירין (כגון בעל חירושי אנשי שם וסיעתו) מ"מ בנידון דידן ראי' השינוי הקל בעיקר השם אלא בכינוי וראי' כ"ע מודו ריש להקל. ויש עוד סברא דוראי אף רפשיטא רשינוי גמור נרע מאילו לא כתב כלל כידוע מרבני הפוסקים, מ"מ בשינוי קל הסברא נוחנת דגרוע טפי לא כתב כלל מכתב בשינוי קל (וע' סברא זאת בס' אהלי שם בפתח האהל דף א' ע"ג ומה שהבאתי לעיל סוף אות ו' בשם שו"ת חרושי אנשי שם), וא"כ להני פוסקים רמכשרי בלא כתב כלל כינוי זה וראי' כשר בשינוי קצת. ויש עוד להצטרף דעת הפוסקים דמקילין ברלא אתחזק במקום כתיבה שיש לו שם אחר במקום נתינה, רהא גם אנחנו לא ידענו שכותבין במקום הנתינה בענין אחר. ואף ררבים חולקים בזה, מ"מ הוי ג"כ סניף, וכיון דנכתב שם מקום הכתיבה ולא שם מקום נתינה לא הוי אלא פיסול ררבנן משום לעז יש להקל ע"י סניפין הרבים שהבאתי בעוה"ת. וראיתי בשו"ת משיב דבר מהגאון מוולאזין ח"ד סי' ס"ה בנט שכתבו שם האשה שצערע תחת טשערע וכתב שם וו"ל: גם בשם שצערע, שהיה ראוי לכתוב לדעת מע"כ טשערע [ולא שטערע כמכתבו] אין לפסול ח"ו מחמת זה אחר שהכל קורין בצ', אין בזה שינוי שם כלל, והרי הט"ג עצמו הביא בשם ציוא שהיה מחלוקת איך לכתוב אם ציוע או טשיוע ונכתב בבריסק ציוא, ובאמת אין כל המקומות שוין בהכתבן, עכ"ל ואף שהיו שם עוד פקפוקים כי שאין לפסול הגט. ולא אאריך בפלפולים ולא כתבתי אלא ההכרח לדינא. עפ"י כל הנ"ל נלענ"ד גם כאן להכשיר הגט ואקוה שיסכימו עמי כבוד מעלתכם.

א"ר ועירא רמן חברי"א הק' רוד צבי האפפמאנן.

ע"ר השאלה לעיל הסכימו עמי כל הרבנים הרה"ג מוהר"ר אביעזר אויערבאך כתב שכבר הריץ שו"ת ע"ד זה למור' הג' מ"ה עזריאל הילרעס-הימער וצ"ל בשנת תרנ"א והסכים עמו לכתוב שאנעטטע תחת Jeanette רשאן תחת John (בלשון אנגליש) איינען תחת Eugen. לואי תחת Louis (וכתב במגרש שבפי כל נקרא Louis ואינו עולה לתורה אלא פעם א' בשנה או בשנתיים בשם יהודה ריש לכתוב לואי דמתקרי יהודה ע"פ מה שהביא פ"ח לסדר גיטין אות ה' בשם גט מקושר) מאטילדע תחת Mathilde ומור' וצ"ל השיב שרעתו לכתוב מטילדע בלא אלף. וכן הסכים עמרי הג' מוהר"ר זאב פייכענר פעלד אברק"ק פאזען והג' מוהר"ר מרדכי האראוויטש אב"ר דק"ק פראנקפורט

רמיין, וכתב שיבורר רעתו בספר מטה לוי חלק שני אשר מוכן לצאת לאור שהרבה פעמים דין הוא לילך בחר מקום כתיבה. וגם כן הסכים עמי' הרה"ג מו"ה אברהם ביכערפעלד רב רביהמ"ד רבערלין. וכולם הכשירו גיטא דילן אף שלא בשעת הרחק.

והנה לענין לואי רמתקרי יהודה אף שהרב הג' מוהר"ר אביעזר א"ב טעמו ונימוקו עמו להקדים שם לואי לשם יהודה הבאתי לעיל בשם הנאון רמ"ק דרעתו אינו כן אלא שמקדים תמיד שם העברי ולא עוד אלא אפילו אם שניהם של לעז מקדים שם העריסה אם שם החרש רומה לו קצת וכמרומה שכן נוהגין, ועיין ספר מטה לוי לירידי מהר"ם האראוויטץ צד 15 סי' י"ב. — היום יום ה' כ"ג אדר שנת תרע"א הסכמנו אעפ"כ לכתוב מכאן והלאה וזשענני תחת Jenni וכן בכל כיוצא בו, מפני שכבר נחפשטו באשכנו מכתבים מארצות אחרות מרוסיה ומאונגארן ששם נוהגין לכתוב כן. — וכן כתב בטיב גיטין ובספר אהלי שם, וע"כ אנו רוצין גם כאן לנהוג כן.

העתק פסק הנאון מוהר"ר יצחק רוב הלוי באמבערגער וצ"ל אב"ד רד"ק ווי"ב שהעתיק לי בסובו בנו מו"ה משה ארי' נ"י אב"ד רד"ק ויזנינען וז"ל: העתק מחלק שביעי וזה היה גס שסירר אאמ"ו הנאון וצללה"ה ככבורו ובשם וזה הסכים עם פסקו הנאון מו"ה יעקב עטמלינגער וצללה"ה ביום א' ו' מנחם אב תרס"ו לפ"ק. וזה לשונו הטהור של אאמ"ו הנאון וצללה"ה בפסקו שם כמה שנוגע לשם שאנעט:

ושם שאנעט פשיטא רצריכין לכתוב כיון דנקראת כן לגמרי במקום דירתה וגם במקצת במקום לידתה ומ"מ יש להקדים שם שינלא שהוא שם העריסה לשם החרש הנוכר, וכ"כ לי הרה"ג מהר"ם קרנויא וצללה"ה בחשוכה על כיוצא בזה וז"ל בשם האשה כיון דשם העריסה ידוע ועדיין בני משפחתה ובני עירה קורין אותה בשם זה א"כ מרינא להקדים שם זה לשם חרש Regina. וכן עשינו בכל פעם במדינת צרפת בהסכמת כל הבקיאין, גם בניטין שנתנו בסכיתנו בעיר ראט כך עשינו בהסכמת ב"ר של שלשה אף ששם העריסה לא היה רגיל אלא בפי המועט עכ"ל. — ובענין כתיבת שם שאנעט פשיטא שאין לחוש למה שבלשון צרפת נכתב בזה Jeanette דאם היינו צריכין לכתוב בזה באותיות לה"ק פשיטא ראין אות יו"ד נקרא כאות ש"ן ואין לך שינוי שם גדול מזה, אלא כותבין בש"ן כראשה, ומה"ט נ"כ אין לכתוב עי"ן בסופו, ע"כ יש לכתוב שאנעט בזה, הגם שלפי כתיבת רייטש היה ראוי לכתוב בשני טיח"ן מ"מ כבר השיב לי הרה"ג מהרמ"ק וצללה"ה בכיוצא בזה, בשם יעטטע שהיכא שאין חותמת בשני טיח"ן אין לכפלן. ובסוף העלה שאם רעת המסדרים לכפלה גם בלא"ה גם הוא מסכים עמה, וכיון רבשאלתנו היא חותמת בסית אחת למה נשנה מחתימתה. ע"כ לענ"ד יש לכתוב שינלא רמתקריא שאנעט. העתקנו בזה מה ששייך לשם שאנעט. עכ"ל ירירי הרב הג' מוהר"ר משה ליב באמבערגער נ"י אבד"ק קיווינען.

עור העתק מהג"ל וז"ל: העתק מחלק שביעי: כ"ה א"ב יום ב' כ"ד שבט תסור לפ"ק.

ע"ר כתיבת הגס שבקש מכ"ח לשמוע מה כפי הנזה בזה הנלע"ד בס"ד: הנה א' המברש שעולה לחורה בשם ישראל ושם חול שנקרא בו וחותם עצמו הוא Louis א בזה נלע"ד ריש לכתוב ישראל המכונה לוי בלא סמ"ך בסוף ראם

היינו כותבין סמ"ך בסופו ככתיבתו כל"א ומקורו כן בלשון צרפת היה מקום חשש גדול לענ"ד רכיון רבלשון הקרש הסמ"ך שבשם זה היא נקראת ונשמעת ממילא הוי שינוי שם, ואדרבה אם היינו כותבין סמ"ך בסופו א"כ היינו כותבין ומבקשין מבטא שהיא בלשון אחרת ויש לחוש פן נוגע למקצה בלשון אחר ובלשון אחר, ועיין במ' נט פשוט סי' קכ"ו ס"ק וי"ו. ומה שחשש מכ"ח פן יחשוב הרואה גם זה שמגרש הוה נקרא לוי [ככן יעקב אע"ה] זה אינו לענ"ד רכיון שכותבין המכונה ולא רמתקרי מוכח שהוא שם חול, וגם לפן יקראוהו Lau ליכא למיחש חרא רמה"ה נחלי בלא שכיח, ועוד כיון שנכתב השם כראוי אין לחוש כזה, דומה לזה כתב בשו"ת דבר שמואל סי' צ"ד בשם שלמה [בשי"ן שמאלית פתוחה] לשלמה [בשי"ן יסנית שואית] ובשם מלכה [בחיריק] למלכה [בפתח] יעיי"ש וחידוש שבס' סיב גימין [למהאז"מ] ש"נ אות מ"ם ס"ק י"ד לא הביא מ"ש הרב"ש הנ"ל. ע"כ ההעקק של ידירי נר"ו.

והנה לענין שם Louis כתבתי לעיל סי' כ"ט שיש לכתוב לו א'י, ואף שעפר אני תחת כפות. רגלי הנאון ר' יצחק רוב באמבערנער וצללה"ה, לא הדרנא בי מפסקי הנ"ל ומסתייענא מרבירי הנאון רמ"ק לעיל סי' ק"פ שכוחב נ"כ לואיוע באל"ף באמצע, וכן דרך הכתיבה במדינתנו, ויש לי עוד ראיות, אך אין להאריך כאן. [ועיין לעיל הסכמת כל הרבנים]. — ועיי"ש שבשנת חרע"א הסכמנו לנהוג בענין כתיבת ה הצרפתית כמו אחב"י שברוסא ושכאוננארן וכתבנו שם Jenny בנט ושענני ובפרט שכתב כן גם בספר דברי חיים להנאון מסאנו ע' לעיל (גם כתבנו שתי נוגין מפני שנשמעות בכבטא, אף שבכ"ס כ' לכתוב יאהאנא כנון אחת).

מה שמצאתי כתוב לזכרון מהנאון רמ"ק באשה שיש לה ב' שמות וו"ל: באשה שבעיר הוא (פאריז) שכיח מאד שיש להאשה שני שמות האחד שם העריסה והשני שם הרגיל בלשון צרפת הסכמנו יחד אם שם העריסה נשכח לגמרי עד שאין קורין לה בשם זה בשום פעם אין כותבין אלא שם החרש ואם שם העריסה עדיין לא נשתקע לגמרי אלא שהרוב קורין אותה בשם הצרפתי אם אין שייכות לשם העריסה עם שם החרש כנון ששמה קילא ונקראת לואיוע כותבין לואיוע רמתקריא קילא.

ואם שם העריסה הוא שם עברי כנון שש"ה מרים מקדימין השם העברי ועל שם החרש כותבין רמתקריא כהכרעת האזינונים — ואם שניהם הם לשון לעו אלא ששם השני דומה קצת לשם הראשון, הסכמנו לכתוב הראשון, ועל השני רמתקריא כנון שרל שארלאס בריינדיל ברונעטא וכדומה.

וראיי' לזה ממ"ש חב"ש בשמות נשים אות א' נבי ניסל אלו נוסא כיון שיש קצת רמיון בין אלו השמות כותבין שם העריסה ואע"ג דמה שכתב שלא לכתוב שם השני כלל אין דבריו נראין ולא נהגו כן מ"ם עכ"פ יש ראי' לנידון דין רבשמות הרומין קצת יש להקדים שם העריסה ועל השני יכתוב רמתקריא. — עוד ראיה מכתב באות ב' אם השני מובלע בראשון כותבין שם העריסה עיקר ועל השני רמתקריא. —

ובעיקר הדין אין כאן קלקול רהא כ' בש"ע סעיף ב' וכן הוא בריב"ש דאם כותב שני השמות בפירוש אין קפירא אם מקדים העיקר או הטפל. ומה

שהקשה הב"ש מהא רכ"פ שנתן שני ניטין י"ל רהתם בשניו שם ע"י חולי שאחר נעקר בכונה מכוונת אבל הכא אין רעתה שיבטל האחרון את הראשון.

אבל זה ודאי אינו נכון שלא לכתוב אלא שם השני בלבד כיון דרבר ירוע בין העולם דקורין לה שם עריסה וכיון רשם השני שהוא לשון צרפת ודאי לא ניתן לה בעריסה א"כ איכא קפידא רהא לרעת הפוסקים שהביא הר"ן אם ירוע שיש לו עוד שם אחר אע"ג דאין יורעין מה הוא השם ע"כ צריך לכתוב שניהם א"כ אם שמה לואיוע הרי כ"ע ירעי ראין זה שם העריסה והרי אנו יורעין שיש לה עוד שם מלבד זה הנכתב ואין זה כנשתקע השם וע"כ צריך לכתוב שניהן.

ואם עריין לא עבר זמן רב אחר הנישואין וביותר אם הכתובה קיימת יש לרין על שם העריסה רלא הוי כנשתקע כיון דקלא אית ליה שקראו הכתובה בפני עשרה רמפקי לקלא, ודומה לזה כתב בח"מ כנשתנה שמו ע"י חולי כיון רהיה בכה"כ בפני עשרה הוחזק השם אף שמת בו ביום. — ולענין אם יש להשניח בחתימתה ולעשות עיקר השם שחותמת בו כתשובת ק"ח סל"ח בשם הגאון פ"י כתב ראין להשניח בחתימת אשה מיהו אפשר רהוא איירי בענין החלי במבטא אבל הכא אם חותמת בשם של צרפת הרי היא עושה אותה לעיקר, ומ"מ יש לרין דרוקא באשה העוסקת במשא ומתן וכותבת אונות ושטרות על שמה אבל אם כותבת לפרקים אגרת שלומים כזה לא אזלינן בחר חתימתה ועריין צריך בירור עכ"ל רמ"ק.

ל"ב

ש א ל ה :

אחר כתב נט לאשתו בשם משה מאיר, ואח"כ באה האשה אל ריין אחר ואמרה שאישה היה חותם עצמו בשם חיים משה מאיר והראתה ב' אגרות שכתב לה לפני שתי שנים עם החתימה חיים משה מאיר ואח"כ קראו את האיש אל הב"ר ושאלוהו למה לא הניר ששמו חיים משה מאיר, ויאמר האיש שכבר זה ימים רבים אינו קורא עצמו בשם חיים אלא משה מאיר לחור, ושם חיים ניתוסף לו בעת חליו.

ת ש ו ב ה :

כיון דראינו רחותם עצמו חיים משה מאיר ויש ליעותא שלא הניר לב"ר שם הניתוסף בחליו, גם אנו לא נוכל להאמין לו ששם זה נשתקע כבר, ויש עכ"פ ספק אי נשתקע, ווראי שחתם עצמו בשם זה לפני שתי שנים, ואין ספק מוציא מירי ווראי. והנה אי היה חשש עיגון וא"א להשיג נט שני היינו מחשיבין ברבר והיינו נובין עדות האיך נקרא לחורה, אבל כיון שהבעל כאן, כוראי צריך לכתוב נט שני וכותבין בנט שני זה: „חיים משה מאיר“ רמתקרי „משה מאיר“ כמו שהכריע הטיב נטין בריני שמות מחמת חולי סעיף י"ג והובא בפתחי תשובה סי' קכ"ט ס"ק מ"ח. ובוה ממ"נ מגורשת ראפילו הוא אמת כמו שאמר הבעל ששם חיים כבר נשתקע הרי מגורשת בנט הראשון.

ל"ג

ש א ל ה :

ע"ר נט בעיר בריססעל:

תשובה :

י"כ וחילו לאורייתא על ששנס את מחניו להקים חרבות עולם וליסר ק"ק בישראל עפ"י תוה"ק הכתובה והמסורה וצדקו רבירו כי יתכן לתקן שם סדר גיטין וטעמיו נכונים וברורים ואני אוסיף עוד טעם אחר שהוא כמס עמדי שבזמן הזה מצוה עלינו לתקן תקונים כדי שלא ליתן מקום למינים לרדות שהם אומרים שהארטהאראקסיע ח"ו ירדה פלאים ואינם יודעין לתקן שום דבר אם לא קרמו להם הרורית הראשונים. ואם ישמעו ישראי בריססעל צריכין לילך למקום אחר לסדר גט נהי' בעיניהם כחוכא ואיטלולא כאלו אין אנו יודעין לסדר גט. ומעתה אדבר מה שנלע"ד לרקרק בענינא שלפנינו. והנה אני בחוץ ומכ"ח בפנים, ואני איני מסופק כלל וכלל שבוראי ררש וחקר עד מקום שירו מנעת, מ"מ לא אכחיד להודיע למכ"ח מה שמצאתי בספרים אולי יראה וימצא שהמגידים שהגידו לא לא רקרקו יפה בכל דבר. ראיתי בקאנווערזאטיאנו - לעקויקאן הגדול של מאיער שהעיר בריססעל עומדת על נהר Senne (הוא נהר סען שכתב מכ"ח) ועל שני

יארורים (קאנאלע) האחד שמו Canal de Willebroek והשני Canal de Charleroi ואפשר ששני יארורים הללו אף שיש לכל אחד שם מיוחד לחלקי נהר סען נחשבין. אולם אם אין הרבר כן היה ראוי לכתוב: ריחבא על נהר סען ועל מי יארים ועל מי בארת. לכתוב גם שמות היארים לענ"ד אינו צריך, כי לא פקיע שמייהו כ"כ. וגם אפשר שהיום ומחר יחרשו לחפור עוד יארים אחרים ואין לדבר סוף. ונרייה ע"י הוספה "מי יארים" שגם מי הצינורות בכלל כי על יאריהם פירש"י נגרים וברכות וכו'.

עוד ראיתי במררש מלין הצפחתי הגדול והמפורסם של Sachs Villate אשר שם כתוב גם מבטא של כל חיבה וחיבה, ושם מצל ערך Bruxelles כתוב המבטא "Brüßäl" ונרשם שם שההמון (ראו אונגעבילדעטע פאלק) מבטין "Brückäl" ועפ"ז יש לעיר בריססעל שלשה שמות: האשכנזים קורין אותה Brüssel והצרפתים המשכילים מבטין Brüßäl וההמון הצפחתיים מבטין Brückäl... והנה מכ"ח לא כתב רק שמות בריססעל ובריקסעל. ובוראי אם בעיר עצמה אין קורין אותה בשם Brüßäl, אלא רק הצפחתיים שבמרינה צרפת נלענ"ד דאין להשניח על זאת, רא"כ היה לנו להשניח ג"כ על מה שהצרפתים קורין עיר בערלין בשם Berlang אולם אם בעיר בריססעל עצמה הצרפתים המשכילים מבטין Brüßäl וראי צריכין אנו לכתילה לכתוב גם שם זה בגט. עוד אזכור כאן שראיתי בספר Martyrologium des Nürnberger Memorbuches, צר 84 ששם נזכרו הרוני בריססעל שנהרגו על קירוש השם הי"ד בשנת חמ"ס וכתב שם העיר במעמארבוך של ק"ק רייטץ (Deutz) ברויסל ושם נכתב כל הברה ו באותיות וי כנון נירענ"ד בערג, מוינסטר (Münster) והטעם פשוט, כי אות ם היו קורין מלפנים ui אמנם במעמארבוך של ק"ק נירענבערג רוב אותיות ם כתובים באות ן וי כנון נורנבערק, מונשטר מונכן ועוד הרבה, ועין בנחלת שבעה דף פ"ט ע"ג (הוצ' פיוררא) שכתוב שם נורימבערג או נורינבערג.

עוד מצאתי שם בספר Martyrologium הנ"ל צר 277 שנוכרה בסידור ישן כי עיר בריססעל בשם ברזשילא, מ"מ אין זה ראיה לזמננו כי ידוע שהשם הישן לעיר ההיא היה Bruxella וזוה נגזר השם ברזשילא, וכיון שעתה אין זכר לשם זה וגם ישוב היהודים מימים הקרמונים נתבטל ונעקר בעו"ה,

ועכשיו זה ק"ן שנה חזרו ונתיישבו מחדש, אין לנו לחזור אחר השמות הישנים אלא לקבוע כתיבת שם העיר כפי השמות שבומננו. וע' ליקוטי שו"ת ח"ס סי' מ"א. — אח"כ מצאתי בשו"ת יעקב ח"ב סי' ק"נ: „שאלה מברוסיל“.

ועתה ניהוי אנן האיך נכתוב השם Brüssel. תחלה נחקור אי סני בחר סי' או בענין תרי סי'. ולכאורה היה מקום לומר שיש להוכיח ממעמארבון של ק"ק רייטץ הנ"ל שכוחבין רק חר סי'. וכן נראה ממה שהביא מכת"ב בשם סי' אור הישר שכתוב שם ריסלדארף בחר סי' וכן הוא בשו"ת מאמר מרדכי סי' כ"ג ב' פעמים. אף שאנו מבטין בתרי סי' ויש אחי פסק מוקנו דמר הה"ג מהר"ר באמבערנער וצ"ל אשר העתיק לי בסוכו ירירי וקרוי דורו דמר מוהרמ"ל באמבערנער וז"ל, ואחיקנו כאן מפני שיש ללמוד ממנו קצת לעניננו. וז"ל הנאון וצ"ל: ובענין כתיבת שם שאנעס פשיטא שאין לחוש למה שבלשון וצרפת נכתב כזה Jeanette. ראם היינו צריכין לכתוב כזה באותיות לה"ק פשיטא דאין אות יו"ד נקרא כאוח שרין ואין לך שינוי שם גדול מזה אלא כותבין בשרין בראשה, ומה"ס ג"כ אין לכתוב ערין בסופו ע"פ יש לכתוב שאנעס כזה, הנם שלפי כתיבת רייטש היה ראוי לכתוב בשני טיחין מ"ם כבר השיב לי הרה"ג מהרמ"ק זללה"ה בביוצא כזה בשם יעטמע שהיכא שאין חוחמת בשני טיחין אין לכפלו, ובסוף העלה שאם רעה המסדרים לכפלה גם בלא"ה גם הוא מסכים עמהם, וכיון רבשאלחנו היא חוחמת כסית אחד למה נשנה מחחיתחת. ע"כ לפע"ד יש לכתוב שינלא רמחקריא שאנעס. עכ"ל. והסכים עמו הנאון מה' יעקב עטסלינגער וצללה"ה. וכן ראיתי בשו"ת כתב סופר אה"ע סי' נ"ג רבשם יאהאנא יש לילך אחר החיתחת אם היא חוחמת כב' נוני"ן יש לכתוב כב' נוני"ן ואם לא לא, כיון דבלה"ק חר נרין כרגש הוי כב' נוני"ן, עיי"ש, ומעתה כיון דגם בעיר בריססל נוכל לומר דה"ס היא נגושה אפשר לומר רבחר סי' סני, ונ"ל דזה הטעם דלא כחבו בימים הראשונים רק חר סי', וכן בריסלדארף. אמנם כאמת צדקה דעתי רמכת"ב לכתוב תרי סי' דחא הנאונים הנ"ל מורים ראולין כזה בחר החחיתה, וא"כ בשם מקום נמי יש לילך בחר כתיבת כל העולם. ובשלמא בימים קדמונים שישאל נשתמשו ברוב ככתב עברי והיו כותבין חסיד חר סי' במקום ב' * כמו שמצינו אפילו בחרנום החורה של הח' משה מרעססוי בהוצאה ראשונה שנרפס בכל מקום „וואסר וויסן“ במקום (Wasser, wissen) שפיר עברו שכתבו ברויסל, ריסלדארף בחר סי'. אבל בומננו שהיהודים כארצנו רובא דרובא כותבין רייטש, וכוחבין (Brüssel) בתרי * א"כ אם אנו מחקנין אופן כתיבה בלשון ובכתב עברי צריכין אנו ג"כ לכתוב תרי סי' כמו שכוחבין בכל שטרות. והשחא ראחית להכי ראולין בחר כתיבת כל העולם נלע"ד דצריך ג"כ ע' בחר תרי סי', דהיינו בריססל כמו שכוחבין בכתב רייטש גם היהודים רשם, דמה שאין מרגישין הערין במכסא הוא מפני שדרך העולם לרבר בלישנא קלילא, דרך משל כל אדם אומר „שליססל“, „שיססל“, ואעפ"כ כל אדם יודע שבדרוק שם הרבר: „שליססעל“, „שיססעל“ ומצאתי שמור מוהר"ם שיק וצ"ל בחשבותיו חלק אה"ע סי' צ"ט כתב בשם מקום ארא. ראף שבכ"פ קורין אותו בלשון רמשחמע ארע בסגול שם הכתיבה עיקר מדרייקנין בה ספי והשם שקורין בע"פ אין אדם מקפיד עליו וקורין אותו רק בחטיפה ובקצור. והנה הרב הנאון מבאנהארס כתב ראם הערין נרגש במכסא היה צריך לכתוב ערין אחר הסמך השניה. ולענ"ד נראה ראף שלא נרגש הערין יש לכתוב ערין. רבאמת בלשון אשכנז אין חיבה שיש בסופה „סל“ כלי חנועה כיניהם,

רק שהחנועה שנכתב e היא כל כך קצרה עד שהיא נכלעת במבטא, וכיון שכל העולם יודעין שנכתב באות e יש לכתוב ע' בכתב עברי. כיוצא בזה מצינו בשמות שחנועה אחרונה חיריק אם רוחקין את החיריק כותבין יו"ד ואם אין החיריק רגוש אין כותבין יו"ד, ואעפ"י כן אם הוא חותם עצמו ביו"ד אין לשנות מחתימתו כמבואר בספר אהלי שם כלל יו"ד אות ט' (כגון עטל, עטל) וא"כ גם בחנועה e אף שקורין אותה בחטיפה ואין רוחקין אותה, מ"מ אולינן בחר כתיבת כל העולם בשמות עירות רהוי כחתימה בשמות אנשים. נוסף לזה כי עפ"י מקור השם צריך שחאה אות e נרגשח שהשם נגזר מן השם *Bruxella* ובוראי חלילה לי לקרוא ערעור על הנט שסירר מ"כ כשם בריססל, כי ברעבר אין מקפידין על זה כראיחא בפוסקים. אך לכתחלה אם אנו רוצין לקבוע מסמרות שיכתבו כל הנישין לעתיד לבוא כאופן זה נאה ויאה לחכמים לכתוב בלשון מרוקס ועפ"י דקרוק צריך לכתוב בריססעל. ואין לומר שע"ז יטעו וירחקו את העי"ן כמו בריקסעל רהכל יודעין שבאשכנז טעם מלה עפ"י רוב מלעיל. ועתה נזכר על אורות ה"ם שהחליט מ"כ לכתוב י' במקומו. ולענ"ד אחי הרבה צריך עיון הרבה. הח"ס סי' ל"ז כתב לענין שם העיר גיססינג וז"ל: ובלשון דייטש נכתבה גיססינג ב' סמכין וב' יודין וגם בקריאת הי"ד הראשונה יש להסחפק כי נכתבה בלשונם באות הנקרא אָ ע' ויש קצת שנוי בין קריאה זו לקריאת חירק. עכ"ל. והנה ידוע ששם העיר נכתב בל"א *Güssing* (ומ"ש הח"ס אָ ע' היינו e u כי באונגארן מבטאין אָ כמו u) וח"ס לא הכריע שם איך יש לכתוב אות ü

אלא עמד בספק. ומעתה נחזי אנן. הנה מה שהביא מכ"ח שהעיר ברין ודיסלארף נכתב ביו"ד אינה ראויה מוכרחת רשם הם כותבין שם העיר כן מקרמא רנא ובוראי היהודים היו מבטין כן שם העיר. וע' לעיל שהבאתי ממעמארבוך של דייטש שיש שם כתיבה אחרת לאות ü אך א"א לחפוס בכתיבה זאת, רהיינו ו"י רזה נקראו אצלנו au ואף רשם הנהר מאין נכתב מוין, זה הוא שמו הישן ונגזר מן השם *Moenus*. אבל לכתוב כרויסל כמעמארבוך א"א שכל אדם יקרא זה *Braussel* והנה אין לנו בכתב עברי אות שהוא ע"פ מבטא האשכנזים רומה לנמרי לאות ü. והנה בארץ אונגארן (היינו כחלק

שנקרא אבערלאנד) וכן במאָהרען, ובבאָהמען מבטאין השורוק כמו ü כנאררדייטשלאנד (ברוך מבטין *burüch* נו"ן נקרא *üa* וכן הכל) וכותבין אוהעל, חוסם ומבטא שלנו *Chüst, ühel*. וא"כ לכאורה בארץ אונגארן

היה נכון לכתוב א' במקום ü והא רהח"ס לא הכריע הוא משום רבאונגארן אין מבטאין את האות ü שבמלות אשכנזיות כהונן, אלא כמעט כאות i וע"כ כ' הח"ס, שרק קצת שנינו יש בין ü לחיריק. ועוד שאם כותבין דייטש באותיות עברית גם באונגארן כותבין i במקום u וא"כ אם היו כותבין גוססינג, היו קוראין *Güssing* עכ"פ האשכנזים שקורין השורוק u אין להם חנועה בעברית שחעמוד במקום ü בלשון אשכנז.

וכיון שכן הוכרחנו לעשות עפ"י מ"ש הראנ"ח ח"א סי' פ"ז והובא כס' גם פשוט סי' קכ"ט סי"ק קמ"ב וז"ל: יש קצת מבטאות ומוצאות בלשונות הלע"ז שאין לנו באותיות אות מורה עליהן כשאנו באין לכותבם מניחין במקום המבטא ההיא אות אחרת שהמבטא שלה קרוב למבטא המבוקש עכ"ל. ועי"ש כמה גוני שצריך לעשות כן וכבר עשו כן הנאונים אשר ברור שלפנינו וי"ע לענין אות j שבמלות צרפחיות (ונמצא מבטא כזה במלות

הונגריה) שבעלזאם וכן ביתר מדינות שבאשכנז הניחו במקומו ש"ן כמ"ש לעיל בשם הנאונים ר"ד באמבערנער, ור"י עטסלינגער ובאונגארן הניחו תחתיו ו"ש שכן בכתיבה הונגאריה כותבין ג"כ ^{as}, ובכן עיר פרעסבורג נקראה ג"כ פוזשאן (ככתיבה הונגאריה Pozsony). ואחר כתיבה זו נמשכו ג"כ ברוסלאנד וגאליציאן ורוב קהלות ישראל. ואם הדבר כן באותיות שנקראים קאנואנאנטען שהם עיקר הכתיבה, מכש"כ שמוחר לעשות כן באותיות שמשמשין תמורת תנועה (וואקאלובוכשטאבען) וכן חובה עלינו לעשות אם אנו רוצים להעתיק התנועה ם ככתב עברי. ומעשה צדקו דברי מכת"ה שבזמנינו המנהג פשוט באשכנז לכתוב ם במקום ם וכן נכתב כמעט בכל העתקות האשכנזיות לתנ"ך ולמשניות הכתובות ככתב עברי, וכן כתב ג"כ זקנו הגאון בספרו אמירה לביי, וכן יש לי כמה אנרות מהרה"ג ש"ר הירש בל"א וכתב עברי, וגם הוא כותב: דירפערן, היטערן, גרינערן וכדומה, וכן כותבין כמעט בכל תפוצות ישראל אם כותבין ל"א ככתב עברי. ועל כן הנכון לכתוב בריססעל, כי כל הרואה ידע שלפ"ן שם העיר או Brüssel או Brüssel, וכיון שהשם Brüssel נכתב עכ"פ נכון עפ"י חקי הכתיבה ככתב עברי אין לחוש שאחר יקרא Brüssel כמו שאין אנו חוששין בשם מלכה, שאחר יקרא מלכה, ובשם שלמה שאחר יקרא שלמה, ובפרט בעניננו שעיר בשם Brüssel אינה ידוע כלל.

אך הא תינה בשם האשכנזי Brüssel, אולם לענין השם הצרפתי Bruxelles לענ"ד אין להכריע לכתוב ם במקום ם. הגע בעצמך וכי אחביי שבארץ צרפת מעולם היו כותבין ם במקום ם הצרפתי, והלא אין ספק כלל שכתבו ם כידוע מכל מלות בלע"ז שברש"י וראשונים שבצרפת. הכל יודעין שחכמי לוינל קורן Lünel, רבי אשתריק שקורין Astrüxe ועוד כמה וכמה מלות צרפתיות שבראשונים, ומעולם לא מצאתי ם במקום ם. ואני איני מסופק כלל שאחביי שבארץ צרפת עוד היום כותבין ם במקום ם ככתובות ובניטין, דרך משל גוסטאו (Gustave) ברונטע (Brunette) שול או זשול (Jules) ובכלתי ספק יצחק כל הרואה כתוב: גיסטאוי, ברינעט, שיל או זשול. ומ"מ כדי להיות בטוח לענין דבר זה יש לשאול הרבנים בארץ עלזאם, והרבנים וויסקאפא ולובעצקי בפאריס. ואם הם כולם כאחד יאמרו כאשר השערתי שכותבים שם תמיד ם במקום ם בורא גם בעניננו יש לכתוב ברוקסעל רהא שם צרפתי הוא י"ך רא עקא רהוי תרתי דסתרי אהררין, רבשם בריססעל כותבין ם ובשם ברוקסעל כותבין ם ולכאורה אין לחלק בין זה לזה. אמנם באמת לפענ"ך חילוק גדול בין כ' תברות אלו. רהאשכנזים וכן היהודים רעיר בריססעל) מבטין את האות ם באופן שהוא קרוב יותר לאות ם מלאות ם ובפרט אם מושך אחריו אות כפול, ר"מ במלת Hütte אות ם נקראת משונה מאות ם הצרפתי וע"כ יתכן להניח במקומו ם. אמנם בלשון צרפת אות ם נדחק כל כך עד שאינו יכול להתחלף באות ם וא"כ קרוב יותר לאות ם מלאות ם. ועוד שבשם Brüssel נכתב ם עם כ' קיים על האות, וזה מורה שאות ם נעקר ונעשה קרוב לאות ם אבל בשם Bruxelles אות ם נכתב כהוייתו בלי שום סימן שנוי ומה תאמר שהרואה שם ברוקסעל ידמה שהוא Bruxel והלא באמת נכתב כן באות, ם ואם תאמר שירמה שמבטין הוא כמו ם אשכנזי, הלא כמעט כל אנשי בריססעל יורעים שבלשון צרפת ם מתבטא ם. כל הנ"ל הנחתי לפענ"ד שמבטא ם שבשם Brüssel אינו רומה למבטא ם שבשם Bruxelles שאות ם קרוב יותר לאות ם האשכנזי ואות ף שבשם Bruxelles קרוב יותר לאות ם האשכנזי. אמנם איך אהלים הדבר ואני מבחין

ומכ"ח בפנים. ואם יחקור וימצא שהכרת שניהם שוה ממש אין חלוק ביניהם כלל וכלל (דהיינו שאות $\ddot{u}$ בשם Brüssel מבטין כמו $\ddot{u}$ שבמלות צרפתים, ראיפכא ליכא למימר לבטא אות $\ddot{u}$ שבצרפתית כמו אות i רזה הוא טעות גמור) אזי בע"כ צריכין אנו להשוות אופן כתיבתן כדי שלא יהא חרתי דסתרי אהדרי. ואז נ"ל אם אחב"י בארץ צרפת כותבין ו' במקום $\ddot{u}$ (כאשר בלתי ספק כן הוא לפענ"ד) וא"כ ע"כ צריכין אנו לכתוב ברוקסעל, ולפי"ז כדי להשוות הכתיבה גם צריך לכתוב ברוססעל. ואף שבארץ אשכנז כותבין ברין ריסלדארף, מ"מ מצינו גם יש שכותבין רוסלדארף וכן נרפס בשער ספר שו"ת מאמר מרדכי ובמעמארבון שבנירנבערג כחוב בכל מקום: מונק, נורנבערג, מונשטר, מולהוזן (Mülhausen) ועוד הרכה, וא"כ אין כאן טעות אם כותבין ברוססעל, וע' לענין הרין אם שניה בין חיריק לשורוק בספר אהלי שם כלל י' אות כ' מ"ש שם באריכות. וראיתי בספר שיצא לאור מחדש שמו שו"ת רשב"ן על אבן העזר סי' קס"ז וקס"ח וקס"ט שאיזה רבנים ראונוארן הסכימו לכתוב כגט מעוז במקום Meczö. טורוק במקום Török, קורוש במקום Kőrös, ולא שמעתי שיצאו עוררין על הדבר, וטוב שישאל על אודות דבר זה את הנאון דבאנהארט. והנה הם כתבו ו' במקום אות $\ddot{u}$ שבלשון הונגאריה, ויש להם קצת סיוע משו"ת נוב"ק סי' ק"ה ששם כתבו איזה לומדים המערערים על גט ששם העיר בלשון הונגאריה קורמענר במלאפוס, ובכתיבה לע"ז נכתב Körmend. והנה כתבו ג"כ ו' במקום $\ddot{u}$ והלשון במלאפוס שם משמע שחיו המערערים לועזים שם העיר Körmend (כי באמת בלשון הונגאריה אות $\ddot{u}$ ואות $\ddot{u}$ כמעט הכרה אחת להם כאות $\ddot{u}$ הצרפתית). וזה ג"כ סמך לדעתי לכתוב בנדרון דירן ו' תחת $\ddot{u}$ ותחת $\ddot{u}$ צרפתית.

סוף דבר לפי מה שנראה לפענ"ד יש לכתוב:

(1) ברוססעל רמתקריא ברוקסעל מתא ריתבא על נהר סען ועל מי יארים ועל מי בארות ואם היאורים נחשבים לחלקים מנהר סען ואין ראוי לכותבם אזי יש לכתוב.

(2) ברוססעל רמתקריא ברוקסעל מתא ריתבא על נהר סען ועל מי בארת. ואם הכרת $\ddot{u}$ בשם Brüssel שוה ממש להכרת $\ddot{u}$ בשם Bruxelles אזי יש לכתוב.

(3) ברוססעל רמתקריא ברוקסעל מתא ריתבא על נהר סען ועל מי בארת.

אמנם חלילה לי להכריע למעשה נגד דעת גאונים מפורסמים. ולדעתי כיון שאני חדשתי כמה דברים ממעשה שהיה איך היה שאפשר שלא נודעו לגאונים הנ"ל, וע"כ ימחול מ"כ הרמה לדרוש עוד ולחקור על אודות הדברים שחדשתי. ואחר הירישה והחקירה ימחול ויציע מכתבי הנ"ל עם כל מה שהעלה ע"י ריישוחיו לפני הגאונים דמאריאפאל ודבאניהאד ובאשר שבוע"ה הנאון מנאזאהרדוק שבק חיים למרגן ורכנן, אני יועץ לשאל רב שלישי מרבני אשכנז שהם בעלי הוראה מופלגים כמו הרב דהאמבורג ורבני פראנקפורט. ועל פי הרוכ יכריע למעשה. ויען שאני טרוד בכל עת אין לי פנאי לעיין בראוי כפוסקים ובשו"ת בכל הצורך ואסיים בכרכת שט"ב. ר"ש ומוקירו

רוד צבי האפפמאן.

ל"ד.

ש א ל ה :

אם כותבין פ' הכתן בן פ' הכתן.

תשובה:

ראיתי בס' אהלי שם כלל א' ס"ק כ"ב רמלשון רמ"א משמע (ס"ק כ"ט ס"ז) רכותבין אצל שם אביו הכהן ולא אצל שמו (ר"מ יוסף בן מאיר הכהן) וכ' בנ"פ ס"ק ל"ו (השני) דלא חיישינן שיאמרו שהבן חלל וכו' דלא שכיחא ומ"מ כ' רנכון לכתוב פלוני הכהן בן פלוני הכהן ע"ש ואין נזהגין בן רק כמ"ש הרמ"א עכ"ל בעל אהלי שם. אמנם ראיתי גם בטיב ניטין להרו"ם שכ' ריש לכתוב פלוני הכהן בן פ' הכהן. ולרמ"א קשה מה נעשר אם באמת הבן חלל, ואם כותבין כמו שכותבין בכהן גמור פ' בן פ' הכהן מה הפרש יש בין חלל לכהן כשר ע"כ נראה לענ"ד ריותר טוב לכתוב פ' הכהן בן פ' הכהן. עוד נראה ראפ"י לרמ"א דוקא אם שם האב פשוט רי ר"מ אם נכתוב יוסף בן מאיר הכהן משום רמלת הכהן אחרויהו קאי אבן ואאב, אבל אם יש לאב בנוי אין לומר כן, ר"מ סרדכי בן יהודה הכהן המכונה ליב ראי הכהן קאי גם על הבן אי"כ המכונה ליב נ"כ קאי על הבן וזה שקר, ע"כ וראי צריכין לכתוב סרדכי הכהן בן יהודה הכהן המכונה ליב והנה לענין הלוי כתב גם הטיב ניטין רא"צ לכתוב אלא נבי אב ר"מ יוסף בן יעקב הלוי. אמנם לדירי גם זה אינו ברור כל כך רהנה כ' בעל אהלי שם ס"ק כ"ג רצריך לכתוב הלוי בה' משום דלוי בלא ה' הוא שם, ואם ר"מ יכתוב יעקב לוי יחשבו ששמו יעקב לוי, וכתב עוד שם ואפשר רגם בכהן מש"ה הנהיגו לכתוב הכהן בה' משום לא פלוג בין כהן ללוי (אולם י"ל נ"כ משום ריש בירושלמי שם ר' כהן ומ"מ הסבירא דלא פלוג מסתבר), וא"כ י"ל ריכתבו נ"כ נבי בן הלוי משום לא פלוג. וראיתי נ"כ בתשובת הרשב"א סי' תט"ו (ורמו עליה בס' ג"פ) שכב"ד של רשב"א כמעט כל הלויים חתמו עצמם ב' פעמים הלוי, ר"מ משה הלוי ב"ר יצחק הלוי עי"ש. ובוראי כשר אם כ' ב' פעמים אף אם אינו צריך. ומשום שלא להוציא לעו על ניטין ראשונים וראי אין לחוש, דהא פשוטא רבדיעבר כשר אם כתב רק פעם אחת.

ל"ה.

שאלה:

נט שניתן ע"י שליח והבעל היה בבית הספר והאשה לא היתה יכולה לילך אצל הבעל ורק הב"ד והעדים והסופר הלכו לשם וניתן עפ"י אופן כמו כשהבעל נחפו ללכת וכמו שנכתבאר לקמן, ויען שלא ירעו הב"ד שם אבי האשה כתבו אל למרן אחד בעיר מולדתה והוא כ' להם ששמו היה אברהם קאפל וכן אמרו הב"ד להבעל שנ"כ לא ידע שם אבי האשה. ואח"כ סדרו הכל בבית המשפט לעיני השופט א"י ער שצוה הבעל לסופר שצוה לשלוח לחולכה וגם צוה לשלוח שיהא שליח וכן הכל כמו שמבואר לקמן וביום שלאחריו נכתב הגט כמו שצוה הבעל, ואחר שכבר נכתב תורף הגט באה האשה ואמרה שאמה כתבה לה ששם אביה לא היה אברהם קאפל אלא אברהם, ושאלנו את האשה למה כתב הלמרן הנ"ל ששמו אברהם קאפל, וענתה לנו שהעולם היו קורין אותו כן מפני ששם אבי אביה היה קאפל, אך על מצבת קברו לא כתבו רק אברהם ולא קאפל ומסתמא כן נקרא גם לחורה, ועתה השאלה מה נעשה.

תשובה:

לכאורה חשבתי לכתוב גט אחר עם שם אביה, "בת אברהם", אולם כיון שהבעל צוה לכתוב גט לאשתו בת אברהם קאפל, ואף שבוראי לא הקפיד

שלא לכתוב בת אברהם דהא הוא לא ידע איך שם אביה ער שאנחנו הנרנו לו, ואלו הנרנו לו שאשתו היא בת אברהם בוראי היה מצוה לכתוב ולהוליד גט לאשתו בת אברהם ועוד רצוה לכתוב אפילו מאה ניטין ער שיוכשר בעיני הרב והב"ד, מ"מ הלא בהרשאה היינו צריכין לכתוב שאמר הבעל לשלוחו, (וכן לסופר) להוליד גט לאשתו בת אברהם קאפל, וא"כ הוי סתירה בין הרשאה לגט; ואף שאותו ב"ד הוא בשעת המסירה להאשה ויודע איך נהי' הדבר, מ"מ מצינו דהאחרונים הקפידו שלא יהא סתירה בין הגט להרשאה. גם לא היה באפשרות לילך עוד הפעם אל הבעל ולסדר גט פעם שנית לפני השופט הא"י כי יהי' הרבר וילוחא רבי דינא בעיני הנכרים שיסברו שב"ד טעו, וכמעט יהי' ח"ו חלול השם בדבר, וזה הוא ודאי כשעת הדחק, ע' חשוכה שבוי' ח"ג סי' ק"ל דהיכא רשלחו כבר הגט למקום אחר ואיכא וילוחא רבי דינא הוי כשעת הדחק, וכש"כ בנרון דירן. (ולענין שינוי בהרשאה מ' ספר שרי חמד מערכת גט סי' כ"ג). וכיון ראפשר ריש ג"כ קצה שינוי בשליחות, דהבעל לאחר שאמרו לו שאבי אשתו היה שמו אברהם קאפל נזכר שכן נקרא בפי העולם, ורצה שיכתוב הגט בשם זה, ויש כאן שינוי רצון הבעל, על כן ציינו שיסיים הסופר הגט בשם בת אברהם קאפל, ואח"כ נתיישב בדבר אי רשאינו אנו למסור הגט ליד האשה.

וכתבנו להרב של עיר האשה לחקור שם מה טיבו של שם אבי האשה ואיך נקרא שמו אברהם קאפל, וכתב לנו הרב שכל העולם קראו אותו כן לפי שאביו היה שמו קאפל, והבן נקרא בשמו ובשם אביו. ועפ"י זה הסכמנו דשם אברהם קאפל הוי חניכה שהכל קורין לו וידוע דהאחרונים מקילין בשם אבי האשה (ע' חידושי אנשי שם ופי"ח סי' קכ"ט ס"ק כ"א), וא"כ מותר למסור גט זה להאשה להתגרש בו. —

אח"כ ראיתי שפעם אחת היה שם אבי האשה יעקב בן יחזקאל ונקרא שמו בפי כל יעקב חזקאלס וכנס נכתב עפ"י הבעל שהיה מומר יעקב יחזקאל והיה שעת הדחק גדול והכשירו הגט ג' גדולי הדור הלא המה הנאון בספר שם אריה סי' מ"ה והנאון שואל ומשיב מהדורא תנינא ח"ד סי' פ"ה ובספר שריח אורי וישעי סי' קל"ב. וא"כ כש"כ בנרון דירן ראבי האשה נקרא בפי כל אברהם קאפל ונכתב בגט ג"כ בת אברהם קאפל, וכאן מותר בדעבד למסור הגט אף שלא בשעת הדחק. ואצ"ל שהחשש שכתב הנוכחי מה"ח סי' ק"ט לא שייך כאן דהבעל כוון על אשה אחרת, דהא הבעל לא ידע כלל שם אבי האשה ער דנודע לו ע"י הב"ד.

ל"י.

ש א ל ה :

מי ששם הקרש שלו שלמה ונקרא בשטאנדרעזאמט Salomon וכפי העולם נקרא Salli הא"ך כותבין בגט אשיב בקצור הנה לפי מ"ש הח"ס חאה"ע ב' סי' כ"ג רגם מי ששמו יוסף ונקרא בפי קוראיו יאזעף צריך לכתוב בגט יוסף המכונה יאזעף א"כ גם בנ"ד אם היה נקרא ואלאמאן לחוד היה צריך לכתוב שלמה המכונה ואלאמאן (לאחר ו' לא יכתוב א' כרי להראות שהו' נקרא בפחח דהרי' הא' מורה על נקודת א'). אמנם מאחר שבפי העולם נקרא ואללי צריך לכתוב ג"כ שם ואללי עם דמתקרי וכמו שבי' הח"ס שם סי' כ"ד במי ששמו אשר ומכונה אנשיל ונקרא ג"כ אנשיל שיכתבו אשר

המכונה אנשיל רמחקרי אנשיל. והנה לענין שם Salli האיד כוחבין בנט ג"ל ריש לכתוב ואללי, ראין לכתוב בל' אחר דנשתנה ההברה ע"י זה דקורין אותו ואל' בפתח ערוך כמו אַ אַ במלה האַר או וואַר (וע' במהר"ם שיק שכותב לאטטע) גם אין לכתוב וללי בלא א', דכיון דאינו נקוד יש לקרות ג"כ וללי, ולכך טוב לכתוב ואללי, ואין לחוש שיטעו לקרות ואללי כמו בולאטאן, דירועים שנגזר מן ו־לאמאן, דהו' בפתח ולא בקמץ. סוף דבר יש לכתוב שלמה המכונה ולאמאן רמחקרי ואללי. אחר שכתבתי זאת ראיתי בס' אהלי שם כלל ז' ס"ק ס' שהשיג על הח"ס הנ"ל מט"נ ל"ש סעיף י"ב ומצד הסברא ולפ"ו הוריתי שצריכין לכתוב שלמה המכונה ולאמאן ומכונה ואללי.

ל"ז.

ת ש ו ב ה :

באשה שאין לכרר שם העריסה שלה על נכון. כי לפעמים נכתב שמה רשכה ופעמים רסכה, גם אפשר שהיה שם העריסה ריוכה או רווכין, וע"כ א"א לכרר, אמנם נקראת בפי כל ראזאליע, וע"כ ג"ל ריש לכתוב בנט רק השם ראזאליע, וכדומה לזה הביא בפ"ח ס' קכ"ט ס"ק ב' בשם שו"ת שיבת ציון, וכ"כ בס' כרם שלמה באשה שלא נודע אי שם אביה אורי או שרנא רק נודע שנקרא בפי כל פייש ולא כתבו רק בח פייש, וכ"כ המהר"ם שיק ס' ק"ג, ואף ששם מיירי בשם אביה מ"מ משמע דגם בשם האשה עצמה היה מחיר אם א"א בענין אחר, ובפרט באשכנזי שכוחבין וכל שום וחניכה ראי' לה (ע' בנ"ש ס' מ"ה), וע"נ שו"ת רשב"ן ס' קל"ה. ומה שחשבת לכתוב ריוכען כמ"ש בס' מטה לוי חמה על עצמך האיד נכנים עצמנו בספק שינוי השם, הרי הם אומרים שנקראת Reische או Reische, ולפ"ו צריך לכתוב ריוכה או ריושא, ועוד לא יצאנו מירי כל הספקות, וע"כ טוב לכתוב רק ראזאליע ולא יותר. ומה שדימה לכתוב „ראזאליע“ זה וראי' יהי' שינוי שם דלפי מנהגנו שם זה יהי' נקרא Rusalie. ומה שראה בספר טיב ניסין השם „רווא“ וחשב שמבטין שם זה Rosa הוא טעות במח"כ, כי שם זה הוא לשון שארגאן ויש לנקר רונא ובפולין וכן באונגארן מבטין אותו Roise, והרבה נשים נקראות כן. אך השם האשכנזי Rosa על כרחך צריך לכתוב ראזא כמו מנהג קריאה רידן. ומה שחששת דאינא חרתי דסתרי אהרדי, דא' הראשון נקרא בקמץ והשני בפתח, אין לחוש לזה, כיון דבין קמץ בין פתח ארוך (gedehntes a) מנהגנו לכתוב בא', דרך משל אדאלף (Adolf) וכדומה, וכאן וראי' אין לחוש דאחד יקרא Rasalie או Rosalie כיון ששם זה אינו בנמצא כלל אצלנו. ולכאורה היה אפשר לומר דיתכנו ראזאליע, ולרשמי' הא' כמו בעיר המבורג (Hamburg) אולם בזה יש לטעות לקרות הפתח חטופה (kurz) וגם הי' כמו Rosalje דראזאליע נגזר מן שם ראזא, אשר בע"כ צריך לכתוב בא' וע"כ גם ראזאליע יש לכתוב בב' אלפין.

ל"ח.

ת ש ו ב ה :

מצאתי בכתבי מר חמי מו"ה יונה ז"ל: וכבר הורה הרה"ג מוהרמ"ק (הוא בעה"מ גידולי סהרה) ולה"ה במגרש ששם קרש שלו היה יצחק ושל

חול איזק אלא שחתם עצמו Isak שאין לכתוב Isak כלל, וכן בשם אביו שש"ק שלו היה שלמה ושם חול שלו זלמן וחתם עצמו Salomon שלא לכתוב Salomon כי אם המכונה זלמן. — וכתוב שם על זה בשם הרב הגדול מ"ה אשר שטערן אברק"ק האמבורג וז"ל: מה שנוגע לשם אביו של המגרש Salomon כבר הביאו הפוסקים אם לכתוב כינוי שם אביו כלל ועוד רכנוי זלמן נוכל לקרות ג"כ כמו שהי' מנוקד בכ' קמציץ זלמן ובאמת בשם Isak כבר יש פלוגתא רבבוותא אם הוא מן הצורך כלל לכתוב כינוי זה וכבר מביא בטיב גיטין אות א' סוף ס"ק כ"ח בשם יש"ש וז"ל ואין כותבין איזק אחר שגנור מצחק שהוא בחירק וכן הגוים קורין כל יצחק איזק לא משנחינן בהו וכו' ע"ש בס"ק נ"ב הקשה רברי ב"ש אהררי רפעס א' כתב לכתוב הכינוי איזק ופעם א' כתב ראיין לכתוב הכינוי איזק יע"ש ובאות יו"ד ס"ק א'. — ועוד החם היה במקום שנוהגין לכתוב וכל שום וכו' וכוה הביא גם בנט פשוט סי' קכ"ט ס"ק ס"ר הרא"ש ס"ל דסאן רחניכה זו קרובה ללשון עברי אין ראוי לכתוב על חניכה זו דמתקרי אלא כותב שם יצחק וכולל שם איזק בוכל שום וכן היא דעת האחרונים ז"ל וכו' עכ"ל. — ועיין שו"ת מהר"ם שיק אה"ע סי' קי"ד רא"צ לכתוב שם הלע"ו ראוויד לשם הקדש דוד עמ"ש. ובח"ס אה"ע ח"ב סי' כ"ג כ' רצריך לכתוב יוסף המכונה יאועף עיי"ש הטעם.

ל"ט.

תשובה:

ע"ד כתיבת שם ייטלא גם אני מסכים למ"כ לכתוב ייטלא. אך ע' לקמן וע"ד שם יאהאננא כבר כתב מו"ר בכ"ס סוף חלק אה"ע, אך אין שם הכרעה אי בחר גוי'ן או בכ' גוני'ן, והביא בשם מהר"ם כ"מ רבלה"ק יכול לכתוב בחר גוי'ן ונקרא ברגש, ולענ"ד נראה להכריע לכתוב בכ' גוני'ן וכן כותב מ"ה מהר"ם שיק בכ"י ק"ט כמה פעמים שם לאטטי, בכ' טית"ין ומה שהעיר רב אחר רכב' גוני'ן נקרא עפ"י חקי הרקרוק יאהאננא (הגוי'ן הראשון בשוע נע) לענ"ד אין לחוש רהכל יורעין שהוא שם לע"ו ונסרא עפ"י חקי לשון לע"ו, ואדרבה בחר גוי'ן נקרא יאהאננא (כפחת ארוך) ובאמת נקרא יאהאננא (ובפחת קצר), וע"כ בצדק כתב מו"ר מהר"ם לאטטי, רבחר ט"ה קורין לא"טטי, והוי שינוי, וכן הכרעתי לכתוב השם זאללי בב' למר"ן, רבחר למ"ד נקרא זא"לי, והוי שינוי, עוד יש להעיר שיש לכתוב ייטלא דמתקריא יאהאננא, ולא המכונה יאהאננא ראף רשם ייטלא הוא שם יהדות מ"מ הוי לשון לע"ו וכותבין דמתקריא, וכן כתב מו"ר מהר"ם שיק בתשובה הנ"ל רכותבין: שינדל דמתקריא לאטטי, משום רשם שינדל ג"כ לשון לע"ו.

ע"ד שם יטלא ע' טיב גיטין שמות עירות ונהרות ס"ק י"ג. ועפ"י האמור שם ג"ל בנ"ד טוב לכתוב יטלא (בחר יו"ד ובאלף בסוף) ואף שחומת בתרי יורדין מ"מ בארצנו אינה חומת בשם יהדות אלא באקראי וזה אינו מעלה ואינו מוריד, ע' אהלי שם בשם יוסא, ובכתיבת קארלסרוא פשיטא דיש לילך אחר הגט אשר לפניו לכתוב באל"ף אחר הקי"ף אמנם ג"ל רחח, "במדינת באדען" טוב יותר לכתוב "דמדינת באדען" שכן מצאתי בטיב גיטין בשמות עירות שכותבין "בריסק דקווא" כדי להבדיל בין עור הזאת לבריסק דליטא, וא"כ גם כאן טוב לכתוב "דמדינת באדען" אך אין לומר דכתבו גם כאן:

„קארלסרוא רבארען“ כמו „בריסק דקיוא“ זה אינו דהא יש בארען ג"כ שהיא שם עיר, וא"כ יש להבין קארלסרוא סמוך לעיר בארען (ויש בארען באסטרייך ובשווייץ) אשר על כן יש לכתוב קארלסרוא רמדינה בארען, ואם רוצה לכתוב „במדינה בארען“ מפני שכבר נהגו שם לכתוב כן בכתובות, ואינו רוצה לשנות המנהג, אין אני מקפיד בדבר, כי ודאי א"א לטעות בלשון „במדינה בארען“.

אי שם שכתוב בכתובה חשיב נשחקע אם כעת אינו נקרא בשם זה יש פלונתא ורוב אחרונים חשבי ל' כנשחקע (ע' שרי חמר אס"ד מערכת גט סי' מ"א אות ד', ולענין אי שפיר רמי למכתב רמחקרי על שם דאיתא בכתובה ואין קורין לו בשם זה ע' שם סי' מ' אות ט' וגם מה שמוכא שם בסי' ו' אות ד'. וע' שו"ת מהר"ם שיק סי' קל"ד.

מ'

ש א ל ה :

אי יש לכתוב שם לה"ק שנשחקע.

ת ש ו ב ה :

כ' מו"ר מהר"ם שיק בסי' ק"ט רשם העברי לא מקרי נשחקע וכן הביא בשם רבו הח"ס בסי' ל"ח הואיל ואם מחפללין בערה וגם אם עושין מי שברך נקראת על שם העברי, ועי"ש שכן יש להורות. וע' בשו"ת בנין ציון החדשות. הוריות שאם לא כתבו בנט רק שמות הלועזים שנקראו כפי כל דבריעבר שכבר ניתן הנט כשר, והבאתי ראיות מכ"י רמ"ק ומשו"ת משיב דבר ומשו"ת בית יצחק ומס' אהלי שם (אף שכנראה חזר בו) ואף שלכאורה הח"ס מסופק בדבר (והמכתב שכתבתי באריכות הוא ביד הרב דר' אפרים קארלעבאך בעיר ליפציג).

מ"א

ש א ד ה :

מהרה"ג מו"ה רוב ארי' ריטטער נ"י ע"ד כתיבת שם Jaques הנה לענ"ד אין לכתוב אות י' תחת J הצרפתי (sch) אף שרש"י וכל הראשונים כותבים י' כי כן כותבין ק' תחת ch הצרפתי (קמיזא = chemise) אף שידוע לי שהצרפתים (ר' מענרל קארגוויא וביח רינו בפאריו) כתבו בנט שארלאט תחת Charlotte, ואין להחליט האידך היו מבטין המלות בוסן רש"י. ע"כ אנו נצרכין לכתוב כמנהג דורנו ודורו שקרמנו, והנה בשנת תרנ"ט סדרתי כאן גט ע"י בי רואר לבוקארעסט ושם הבעל היה Jean וכתבתי „שאן“ עפ"י רבני הראנ"ח שהובאו בס' גט פשוט סי' קכ"ט ס"ק קמ"ב שכתב וז"ל: יש קצת מבטאות ומוצאות בלשונות הלע"ז שאין לנו באותיות אות מורה עליהן כשאנו באין לכתוב מניחין במקום המבטא ההיא אות אחרת שהמבטא שלה קרוב למבטא המבוקש ע"כ. ואין ספק שאות ש' הוא היותר קרוב לאות J הצרפתי, שכן במדרש מלין של לאנגענשייד מראין בכל מקום sch תחת J הצרפתי. וכן כתב לי הרב מו"ה שמואל שילער רב דק"ק באַללוויילער שבמדינת עלזאס כותבין בכתובות תמיד: שאנעט תחת Jeanette (גט לא שכיח שם). אח"כ כתב לי הרב מו"ה אביעזר אויערבאך וז"ל אברק"ק ה"ש שמו"ר מו"ה עוריאל

הילרעסהיימער זצ"ל כתב ג"כ: שאנעט. והרב מו"ה משה לייב באמבערגער ז"ל מק"ק קיססינגען שלח לי העתקת חשוכה מאביו הנאון מו"ה יצחק רוב זצ"ל אברק"ק ווירצבורג שהכריע ג"כ למעשה לכתוב שאנעט תחת Jeanette והסכים עמו הרב הנאון ר' יוקב עטלינגער אברק"ק אלטאנא. עפ"י הסכמת הני רב רבני כתבתי גם אני: שאן. אמנם הרב מו"ה שמואל חיים שור אברק"ק בוקארעסט אשר לירו שולח גט הנ"ל פקפק בכתיבתי זאת וכתב שבמדינתו המנהג לכתוב „וש" תחת J הצרפתי ושכן הכריע הרב הנאון בעל רבני חיים (ר' חיים האלבערשטאם), והנה בתחלה נמצאת כתיבה זאת בס' טיב ניטין למהרא"ז מרגליות שכ' בעיר פרעסבורג רמתקריא פאושן והוא כלשון הונגאריא Pozsony ואות za בהונגאריא מבטין ממש כמו J הצרפתי ($z = s$ '1 = s'). ולפי"ז נראה שכתיבת „וש" מקורה בארץ אונגארן. ואף שבעל רבני חיים היה כנאליציען נראה שנמשך אחר כתיבת רבני אונגארן, וכן בספר אהלי שם מהרב ר"ש גאנצפריער הכריע לכתוב כן (זשאן, זשאנעט, וכדומה). ופלא שגם בארץ רוסיא בכל מכתבי עת כותבין ג"כ וזש תחת J הצרפתי, ר"מ זשורנאל, זשאנצאן. וכן כותבין אנשי רוסיא בענגלאנד ובאמעריקא, ותחת J האנגלי כותבין „רוש". והנה אחרי הרכה פלפולים עם הרב רבוקארעסט הורה שגם שלי כשר בירעבר. ויש בפנקס' כמה שו"ת ארוכות על דבר זה. אמנם כאשר הוכרחתי לסדר גט בשנת תרע"א עם שם Jenny אמרתי בלבי אף שרבני אשכנזי שברור הקורם היו כותבין שענני מ"ם ברור שלנו שרוב רבני אשכנזי הגדולים הם מארץ אונגארן או רוסיא, וגם רוב אחינו ב"י רוב סנין ורוב בנך הם ברוסיא ענגלאנד ואמעריקא אונגארן ונאליציען צריכין אנו להמשיך אחריהן ובפרט שספרי רבני חיים ואהלי שם נתפשטו בכל ישראל. וע"כ הכרעתי לכתוב ושענני, וכן לנהוג מכאן והלאה. והנה ירעתי גם ירעתי שהספרדים וכן רבני איטליא לא נהגו כן אלא כתבו כל שם ככתיבתו כלשונות אחרות והארכתי בדבר זה בחשוכותי להרב רבוקארעסט, אך אני נמשך אחר רוב אחינו ב"י ער ביאת מורה צדק. והנה לפ"ז אם אות e נשמע בשם Jeanette יש לכתוב: ושעאנעט, ושם האיש יש לכתוב: זשאק. ולענין רמתקריא או המכונה הנה בפפר"ם נהגו מקרסת רנא לכתוב חמיר „המכונה" בשם לע"ז אצל שם עברי כמו שמבואר בס' מטה לוי להרב מהר"ם האראוויטץ ז"ל ונמצא שם ר"מ: שמעון המכונה וואלף, אף ששם וואלף הוא כנוי לבנימין, וכן אנו נוהגין כאן בכערלין, וא"כ לפי מנהגנו היינו כותבין: יצחק המכונה זשאק, וכוראי זשאק רומא יותר ליצחק משם וואלף לשם שמעון. ומכש"כ לרעת המחבר בס' קכ"ט סעיף ט"ז שיש לכתוב כאן המכונה. ולענין לכתוב שם האם לענ"ד אפשר להכריע כרגול מרכבה וכנס פשוט לכתוב שם האם כיון ראין לה אב שהאב הוא נכרי. אמנם אם חושש למ"ש הח"ס בס"י כ"ה שלא לכתוב שם האם ג"כ שפיר דמי. וכן פשוט שלא לכתוב שם העריסה שנשחקע. ומאפס פנאי לקצר אני צריך.

מ"ב.

ש א ל ה :

האיך שולחין גט ע"י הכי רואר.

ת ש ו ב ה :

ברך זה כבר הלכו בו נמושות וכומן הזה כבר התירו פרושים את הרבר עיין שו"ת שואל ומשיב מ"ג ח"א סי' ר"י שו"ת מתר"י אסאד סי' צ"ב וסי'

קכ"ט ושו"ת מהר"ם שיק סי' קל"ו. והכלל דהמנהג שהבעל עושה שליח להולכה במקומו ואותו שליח להולכה ממנה בבית דין של מקומו שליח להולכה אחר במקום האשה המיוחד מתחלה לכך והוא מוסר את הגט לאשה במקומה. וצריכין ב' שטרי הרשאות האחד שבו ממנה הבעל שליח להולכה הראשון, והשני שבו ממנה השליח הראשון את השליח השני. והשליח הראשון ימסור את הגט לבית דין שבמקומו ויאמר בפני נכתב ובפני נחתם בשעה שממנה שליח השני. — ועל פי הוראת אלו הגדולים עשיתי מעשה בשעת הדחק ששלח צורבא מרבנן אחד גט מבערלין על הבי רואר לאשתו היושבת בווארשויא, וכבר ייחרו שם את השליח השני. — ואחרי אשר סררתי את הגט פה בערלין שלחתי את הגט סגור בקופערט וחתום בה' חותמות ע"י חותם בית דין ועשיתי בגט סי' מובהק (לענין נקב עיין סי' קכ"ה בפ"ח ס"ק כ"ו) (וע' סג"ר אות ל"א) והנחתי אצלו ב' ההרשאות הנ"ל ועור ב' מכתבים במכתב א' הודיע בית דיני לב"ד שבווארשויא ששולחין אליהם הגט עם סימניו ועם ב' ההרשאות ועם מכתב ב' מהשליח הראשון שבו מודיע לשליח השני שמינה אותו לשליח בפני כ"ד שבבערלין למסור הגט להאשה פכ"פ אשת פכ"פ. ובהרשאה כתבהי שנותן הבעל רשות לשליח ראשון למנות שליח אחר בכתב אפילו שלא בפניו. וגם קיבל עליו הבעל בשבועה שלא יבטל לא את השליח ולא את השליחות (כמ"ש בנחלת שבעה סי' מ"ז סעיף ט"ו). וז"ל הרשאה א':

בפנינו עדים חתומי מטה בחמישי בשבת בשבעה ימים לירח כסלו שנת חמשת אלפים ושש מאות וחמשים ושמנה לבריאת עולם למנין שאנו מנין כאן בבערלין מתא ריתבאל על נהר שפרע ועל נהר פאנקא ועל מי מעינות מסר הבעל יהושע בן ישראל יצחק הלוי גט כריתות ביד אברהם יצחק בן יהודה להוליכו לאשתו ריזל בת אלכסנדר המכונה וישא וליחן אותו לידה וכך אמר בפנינו הבעל יהושע בן ישראל יצחק הלוי לשלוחו אברהם יצחק בן יהודה הולך גט זה לאשתי ריזל בת אלכסנדר המכונה וישא ותן אותו לידה ותהא ירך כירי ועשייתך כעשיית פיד' כפי ורבורך כרבורי ונותן אני לך רשות לעשות שליח במקוםך אף בעיר אחרת בכתב שלא בפניו ושליח שליח אפילו עד מאה שלוחים ואפילו בלא אונס ובכל מקום שתמצאנה אתה או שלוחך או שליח שלוחך אפילו עד מאה שלוחים אפילו בלא אונס ותיכף שיגיע גט זה בידה מידך או מיד שלוחך או מיד שליח שלוחך אפילו עד מאה שלוחים אפילו בלא אונס תהא היא מנורשת בו ממני ומותרת לכל אדם והגט שנעשה עליו אברהם יצחק בן יהודה שליח להולכה ככל הכתוב למעלה נכתב ונחתם בבערלין מתא ריתבאל על נהר שפרע ועל נהר פאנקא ועל מי מעינות בחמישי בשבת בשבעה ימים לירח כסלו שנת חמשת אלפים ושש מאות וחמשים ושמנה לבריאת עולם ועדיו החתומים בו יהודא בן יצחק הלוי וחנוך בן נתנאל ובפנינו ביטל הבעל יהושע בן ישראל יצחק הלוי כל מודעות שמסר על גט זה וגם בפנינו קיבל עליו הבעל יהושע בן ישראל יצחק הלוי בחרם ובשבועת התורה שלא לבטל את הגט ולא את השליח ולא את השליחות ומה שראינו ונעשה בפנינו כתבנו וחתמנו והכל שריר וקיים (אני נוהג לדקדק שמלות הכל שריר וקיים יאריכו עד סוף השיטה).

ליזר בן שלמה ער.

יהודה בן שלמה ער.

במוחב חלחא כחרא הוינא ואסהירו קרמנא הני חרי סהרי ליור בן שלמה ויהודה בן שלמה על כל הנזכר למעלה וגם חתמו קרמנא ואישרנו וקיימנו כרחוי.

נאם רור צבי בן מוהר"ר משה יהודה וצ"ל.

נאם

נאם

נוסח הרשאה הב'

במוחב חלחא כי דינא כחרא הוינא בחמישי בשבת בשבעה ימים לירח כסלו שנת חמשת אלפים ושש מאות וחמשים ושמונה לבריאת עולם למנין שאנו מנין כאן בבערלין מתא ריחבא על נהר שפרע ועל נהר פאנקא ועל מי מעינות ואחא לקרמנא אברהם יצחק בן יהודה וכידו גט ששלח יהושע בן ישראל יצחק הלוי לגרש בו את אשתו ריזל בת אלכסנדר המכונה וישא והביא לפנינו הרשאה מקוימת ומחוקנת כחקון חכמים שעשאו הבעל יהושע בן ישראל יצחק הלוי שליח בעדים להוליך גט זה לאשתו ריזל בת אלכסנדר המכונה וישא ונתן לו רשות לעשות שליח בחריקאו אף בעיר אחרת בכתב שלא בפניו ושליח שליח אפילו ער מאה שלוחים ואפילו בלא אונס ועל פי אותה הרשאה מנה על פינו ובפנינו את משה בן יצחק שמש בבית רין הרר בעיר ווארשא להיות שליח בחריקאו וכך אמר אברהם יצחק בן יהודה השליח הנזכר לעיל בפנינו כי דינא החתומי מטה הנני ממנה על פיהם ובפניהם את משה בן יצחק שמש בבית רין הרר בעיר ווארשא בחריקאי להיות שליח להולכה להוליך גט זה להאשה ריזל בת אלכסנדר המכונה וישא אשת יהושע בן ישראל יצחק הלוי וליתן אותו לירה ותהא ירו כירי ועשייתו כעשייתי ופיו כפי ודבורו כדבורי ונותן אני לו רשות לעשות שליח בחריקאו ושליח שליח אפילו ער חשעים וחשעה שלוחים אפילו בלא אונס ליתן גט זה להאשה ריזל בת אלכסנדר המכונה וישא אשת יהושע בן ישראל יצחק הלוי בכל מקום שימצאנה הוא או שלוחו או שליח שלוחו אפילו ער חשעים וחשעה שלוחים אפילו בלא אונס תהא היא מגורשה בו מבעלה יהושע בן ישראל יצחק הלוי ומותרת לכל אדם וגט זה בפני נכתב ובפני נחתם וגט זה שנעשה עליו משה בן יצחק שמש בבית רין הרר בעיר ווארשא שליח להולכה ככל הכתוב למעלה נכתב ונחתם בבערלין מתא ריחבא על נהר שפרע ועל נהר פאנקא ועל מי מעינות בחמישי בשבת בשבעה ימים לירח כסלו שנת חמשת אלפים ושש מאות וחמשים ושמונה לבריאת עולם ועדיו החתומים בו יהורא בן יצחק הלוי וחננך בן נתנאל ובפנינו כיטל אברהם יצחק בן יהודה כל מורעות שמסר על שליחותו זה וגם קיבל עליו כחרם ובשבועה חתורה שלא לבטל לא את השליח ולא את השליחות ומה שראינו ונעשה בפנינו כחבנו וחתמנו והכל שריר וקיים.

נאם רור צבי בן מוהר"ר משה יהודה וצ"ל.

נאם

נאם (*)

(*) לענין חתימת הדיינים ר"ח נחלת שבעה ט"ז מ"ז סעיף ט"ז.

וההרשאות נכתבו ברקרוק בלי ראשי תיבות וגם כל אות נכתב בפני עצמו ולא נתחברו שתי אותיות יחד, כי כן רקק נ"כ מו"ר הנאון ר' עזריאל הילרעזר היימער נ"י, שצוה לכתוב הרשאה אחרת בשביל שבהרשאה נתחברו ב' אותיות יחד. ולענין הסימנים שיעשו בנט עיין בפתחי תשובה סי' קמ"א ס"ק ל"א מה שהביא בשם פנים מאירות סי' ס"ט וס"י ע"א. — ולקיים החתימות של כ"ר אם אין נכרין במקום הנתינה עיין העצה בשו"ת מהר"ם שיק סי' קל"ו שיכתבו להמסדר הנט והוא יכתוב תשובה עם חתימתו וחתימת בית דינו ויקיימו את ההרשאות מתוך אותן החתימות, ועיין בשו"ת משיב דבר ח"ד סי' נ"ט. וראיתי בשו"ת משיב דבר ח"ד סי' נ"ד ברין נט הנשלח על בי רואר שנותן עצה, שהרבנים ישלחו על פאזט אחר מכתב ולהודיע שהנט שנשלח על פאזט פלוני היה בו סימן מובהק זו וזו ושוב אי אפשר שיכוונו שני מובילים על הפאזט ולזייף שני המכתבים ואז יש לזהר שבאותו הפאזט שנשלח בו הנט לא יהי' רשום סימנים מובהקים של הנט, או יוסף איוזה סימנים מובהקים בפאזט שני. (בתשו' מהר"א סי' צ"ב בשם חסד לאברהם משמע רנוהנין רהנט מעוטף בשטר הרשאה) (הנט צוף יכרוך בהרשאה וחתום בחותמו של בעל ובחותמו של כ"ר וכו' עיי"ש).

מ"ג.

ש א ל ה :

איך מסדרין נט ע"י שליח אם הבעל נחפו ללכת. (נט ע"י כתבו וחנו).

ת ש ו ב ה :

אעתיק לפניך מה שמצאתי בענין זה בכתב הרב הנאון ר' מענדל קארנויא וצ"ל בעל המחבר ספר גדולי טהרה (והוא היה רבו של מר חמי הצדיק ר' יונה ראזענבוים וצ"ל) וז"ל שם: כתבתי לזכרון דברים ע"ד נט שסדרנו בפארים והשליח לא היה בפנינו.

בסדר נט שני ממהר"ם.

סי' ס"א אם הבעל נחפו ללכת וכו' כל מ"ש מכאן ואילך הוא מבוטל בלי סדר וכמה דברים שהם טעות נמור על כן ח"ו לשום אדם שיסמוך על הסדר הכתוב כאן. ובא לירנו מעשה בפארים שסדרנו נט בחרש טבת כיום ב' ט' בו שנת תקפ"ט והבעל לא היה יכול להמתין עד כלות כתיבת הנט ואחר העיון באנו על הסדר בררך נכון ומסוקל ונשלח הנט לק"ק הרארנא והב"ר רשם מצאו הכל מתוקן ומוסכם.

דרך הראשון כשהבעל נחפו ללכת והשליח כאן.

אחר שהשלים ס"ו בסדר ג"ש יאמר הבעל לסופר (א) אני נחוץ לילך לררכי התחרצה אתה למסור הנט במקומי ליר פב"פ שאעשה אותו שליח להולכה: הן. (ב) הבעל לערי הרשאה: „שמעו מה שאצוה לפב"פ אל הסופר: „כשאלך לררכי תהא אתה פב"פ שליח במקומי למסור הנט ליר פב"פ שאעשה אותו שליח להוליך הנט לאשתי פב"פ, רוצה אתה לעשות דבר זה? הסופר: „כלב שלם אני מתרצה לעשה דבר זה".

יחזור לס' י"ח. יאמר לערי הרשאה ולסופר תשמעו וכו' בס' י"ט ומשם ואילך עד סק"ט.

קודם שילך הבעל לדרכו יאמר לו הסופר שיתן לו כמתנה מה שיהא נשאר אחר כתיבת הגט מן הקלף והריו ושאר כלי כתיבה ויאמר לו הבעל: „מה שיהא נשאר מן הקלף והריו ושאר כלי כתיבה אחר כתיבת הגט יהא לך כמתנה נמורה אחר כתיבת הגט. —

יעמיר הרב ערי ההרשאה והסופר והשליח לפניו. ישאל אל ערי הרשאה „שמעתם שצוה הבעל פכ"פ אל פכ"פ (הסופר) שימסור במקומו את הגט ליר פכ"פ שהוא שליח להולכה? הן. „שמעתם מפי הבעל פכ"פ שמנה את פכ"פ להיות שלוחו וכו' סי' ל"א, ל"ב, ל"ג.

אחר שכפל את הגט יתנהו הרב ליר הסופר, ויחזור לסי' ל"ח ויוהיר את הסופר שינביה את ידיו למעלה מירי השליח. — יאמר הרב לערי הרשאה „ראו שפכ"פ (הסופר) ימסיר במקום הבעל גט זה ליר השליח ויאמר לערי הגט שגם הם יהיו ערי מסירה. — יודיע להסופר פירוש המלות. יאמר לו: אמור מלה כמלה: (ר) „אתה פכ"פ (השליח) הולך גט זה להאשה פכ"פ ותהא ירך כירו ועשייתך כעשייתו וריכוורך כריכוורו וכו' והוא נותן לך רשות וכו' וכמו בסי' מ"ב ויסים תהא [נ"ל רצ"ל „תהא היא" הק' רוד צבי האפי-מאנן] מגורשת בו מבעלה פכ"פ ומותרת לכל אדם, ואח"כ יחזור לסי' מ"ג ומשם ויאלך.

הדרך השני אם הבעל נחפו ללכת ואין השליח בפניו. אחר שהשלים סי' י"ז בסדר ג"ש יאמר הבעל לערי הרשאה כמעמד הסופר: „שמעו שאני ממנה שליח להולכה: אל ערי הרשאה: (ה) „אתם ערים פכ"פ ופכ"פ הגני פכ"פ ממנה בפניכם את פכ"פ (המכונה פכ"פ) להולך גט כריתות לאשתי פכ"פ וליתן אותו לידה ותהא ירו כירי ועשייתו כעשייתו וכו' ואני נותן לו רשות לעשות שליח במקומו וכו' בכל מקום שימצאנו כמו בס"ך הכל בלשון נסחר.

הבעל אל הסופר: „אני נחוף וכו' סי' (א) וכו' למסור הגט במקומי ליר פכ"פ שעשיתי שליח להולכה" הן. (ב) וכו' רק במקום אעשה יאמר עשיתי. — אחר זה יחזור לסג"ר מסי' מ"ט ער סי' נ"ט. וקודם שילך הבעל לדרכו יאמר לו הסופר (ג) וכו'. ואח"כ ימחינו עם התחלת כתיבת הגט ער שיבוא השליח. כשיבוא השליח יודיע לו הרב שאם יתרצה להיות שליח יהא אסור לישא המגורשת. גם יודיע לו שהבעל היה נחוף ללכת ועשה במקומו (את הסופר) שליח שימסור הגט ליר שליח להולכה. —

הרב אל השליח: „תתרצה להיות שליח להולך הגט להאשה פכ"פ אשת פכ"פ. הן. יאמר לו עור: „הבעל פכ"פ מנה אותך בפני ערים אלו פכ"פ ופכ"פ להולך גט כריתות לאשתי פכ"פ וליתן אותו לידה ותהא ירך כירו וכו' ער ומותרת לכל אדם. אתם ערים שמעתם דברים אלו מפי הבעל? הן. מרובה אתה לשליחות זו? השליח: כלל שלם אמרתי וגמרתו לעשות דבר זה ואח"כ הכל כמו בדרך הראשון.

ובגם אין כותבין העומר היום ולא העומרת היום.

נוסח ההרשאה כשהגט הוא על דרך הראשון.

בפנינו ערים חתומי מסה בשני בשבת וכו' עשה הבעל פכ"פ את פכ"פ (הסופר) להיות שליח במקומו למסור את הגט ביד פכ"פ שיהא שליח להולכה וכך אמר הבעל בפנינו אל פכ"פ (הסופר) „אתה פכ"פ תהיה שליח במקומי

למסור את הגט אל פב"פ שיהא שליח להולכה. והתרצה (הסופר) לרבר זה. ואל פב"פ אמר בפנינו: „אתה פב"פ הנני ממנה אותך וכו' והתרצה פב"פ לשליחות זו בלב שלם". ונמסר הגט מיד פב"פ (הסופר) ליד פב"פ להוליכו לפב"פ אשת פב"פ וכך אמר (הסופר) בשעת מסירה אתה פב"פ וכו' (ר) ואח"כ ימור כל שאר נוסח ההרשאה.

נוסח ההרשאה כשהגט הוא על ררך השני.

בפנינו ערים חתומי מטה בשני בשבת וכו' מנה הבעל פב"פ את פב"פ שלא בפניו להיות שליח במקומו להוליך גט כריתות להאשה פב"פ אשת פב"פ וכך אמר הבעל בפנינו אתם פב"פ ופב"פ וכו' (ה), שוב עשה הבעל את פב"פ (הסופר) להיות שליח במקומו למסור את הגט ליד פב"פ הנזכר שעשה שליח להולכה ונתרצה פב"פ (הסופר) לזה. וכאשר בא לפנינו פב"פ (השליח) הגדנו לו את כל דברי השליחות בפרטות וקבל עליו כלב שלם וברצונו גמור שליחות זו. ונמסר הגט מיד פב"פ (הסופר) ליד פב"פ (השליח) להוליכו לפב"פ אשת פב"פ וכך אמר (הסופר) בשעת מסירה „אתה פב"פ וכו' הכל עד גמירא כמו בנוסח הראשון”....

עתה באחי להעיר בקצרה על הסדר שסידר לנו הנאון מהר"ם בעל ס"ג. וברי שלא להתבלבל בשמות שונות אקרא לשליח המוסר הגט לשליח הולכה (הסופר) ואח שליח הולכה בסתם (שליח), הנה בדרך הראשון סודר לנו שירשה את (הסופר) ואח"כ ימנה השליח, ולכאורה אין טעם לסדר זה ראורכה כשימנה את השליח מקודם עריך טפי כרי שירע הסופר למי ימסור הגט והיא שליחותו שליחות ברורה ומ"מ נראה ריפה דקרק ראם ימנה השליח קודם איכא למיחש ללעז שיאמר השליח אילו הייתי יודע שלא ימסור הבעל עצמו הגט לירי לא הייתי מתרצה לשליחות ומצינו חששא כזו בש"ס גבי שליח קבלה, אבל עכשיו שמצוה את הסופר במעמד השליח תו ליכא חששא, ועכ"פ מי שירצה למנות השליח קודם כמו בדרך השני שפיר רמי, רק קודם המני יאמר לו שהוא לא ימסור את הגט בעצמו לידו. ואז צריכין ג"כ לשנות קצת נוסח ההרשאה וברי שלא לשנות הנחת הסדר כמו שהוא לפנינו. — בדרך השני כשממנה שליח שלא בפניו ג"ל רבעל ס"ג לא דקדק בזה כראוי ראם יאמר סתם אני ממנה את פב"פ קרוב הרבר רהוי גט פסול ראין כאן שליחות בערים רמהיכן יודעין הערים שזה הוא רלמא נחכיון לאחר בעיר הזאת או בעיר אחרת, וגם יש לרזן בזה מטעם ראין ברירה, על כן הנכון דצריך להודיע להערים את פב"פ בכנויו וכנויו אבותיו ומקום מולדתו ומקום עמידתו כרי שחאא עדות ברורה בדבר ואחר שירעו הערים ברירור למי נחכיון תו א"צ לפרש בכל פעם אלא סגי בסתם פב"פ, ואולי שבעל ס"ג ג"כ רעחו כך אלא שקיצר ונתן מכשול למעיין. ובגט שסדרנו ביום הנ"ל לא היה השליח לפנינו והסכמנו שהבעל יאמר לערי הרשאה. „תרעו שאני אמנה את יוסף בן אברהם הנקרא יוזל שווערינער מעיר ווישנראר העומר פה היום בעיר פאריס” ואח"כ אמר הנני ממנה וכו'.

בסס"א ויאמר לערי הרשאה בזה הלשון וגו' יש כאן ט"ס וצ"ל להוליך גט כריתות לאשתי פב"פ וכו' בכל מקום שימצאנה וכו' ולפי שסיים שיאמר הכל בלשון נסתר חשבו המרפסים שיאמר להוליך גט לאשתו ג"כ בלשון נסתר והיא טעות. — שם: ויאמר אתה פב"פ וכו' ותהא ירך כירי ועשייתך כעשיית וכו' כל הנוסח הזה הוא טעות גדול והמנרש בגט עפ"י נוסח בזה

הגט פסול והולד ספק ממזר רהא הסופר הוא שליח שלא ניתן לגירושין ואם יאמר שתהא ירך כירי ועשייתך כעשייתי א"כ אין כאן שליחות כלל ודברים אלו מחבררים בנמרא ובפוסקים. וכן מה שמסיים תהא מגורשת ממני הוא טעות והנוסח הנכון כבר כתבתי למעלה ובדואר ששגגה זו לא יצאה מתחת יד מהר"ם ויל אלא המדפיסים שקלקלו ועתידין ליתן את הדין.

נוסח ההרשאה בדרך הראשון ובדרך השני מובלבל ומטעה וכבר כי הבי" כל שחסר עיקר הורעת עשק השליחות בהרשאה היא בטילה וכבר בדרתי הנוסח הנכון לכל אחר מהדרכים.

והנה אחר מחבירי מסדרי הגט אמר לי על מה שהוצרכתי לפרש שם השליח בכניויו ומקום רירה ולירה כשטמנה אותו שלא בפניו שאין ברבר צורך דהרי בלא"ה לרעת הרבה פוסקים שליח להולכה א"צ למנותו בעדים אלמא בריבוא בעלמא סני ולי נראה דאין מכאן ראיה רשאני התם רעכ"פ יש כאן שליחות מבוררת שהרי השליח שמע מהמגרש שטמנה אותו לשליח ותו נאמן לומר הבעל עשה אותי שליח כמבואר שם אבל שלא בפניו אינו יודע כלום כי אם עפ"י העדים שעשה שליח ר"מ את יוסף בן אברהם ומאן ימר נחכוין דוקא לו דלמא על יוסף אחר נחכוין והעדים עצמן אינן יודעין בזה ברור ברור כ"ש השליח. וכ"מ ברמב"ם שבי' שא"צ למנותו בעדים אלא להודיע אמתות הרבר ולכן כשהשליח והמשלח מורים ברבר כשר ש"מ שעכ"פ צריך שיהא גלוייה לנו אמתות הרבר וזה אינו אלא במפרש השליח בשמו ובסימניו וזולת זה אין כאן שליחות (ועי' בחשובת הרשב"א שהביא הבי" ס"ס קמ"א אי בעינן יחוד בשליח להולכה).

מה שכתבתי בסמוך שיכול למנות השליח מקורם ואח"כ הסופר דבר זה מצאתי אח"כ בחשובת הרא"ש הביאו הסור במעשה דר' יונה שמינה מקורם את ר' שלמה להולכה ואח"כ את הסופר עי"ש.

שוב אמר לי חבירי הנ"ל השתא ראתינן להאי מעשה דר' יונה הנ"ל א"כ אפילו אמר הסופר ויהא ירך כירי וכו' ג"כ אין הגט פסול דהרי מתחילה מינה אותו בשליחות נמור בדרך שממנין כל שליח להולכה ואם הסופר קלקל את ריבואו מה לנו עם קלקולו כיון שמקורם נעשה שליח כהונן כמ"ש הרא"ש בהאי עובדא ואני אמרתי לו אפשר שהוא כרבניו אבל לרעתי במעשה דהרא"ש לא נזכר כלל מה שאמר לו הסופר לר' שלמה בשעת מסירה ואפשר שנתן לו הגט בשתיקה וכ"מ בחשובת שם שהיה דן רק על לשון הכתוב בשטר הרשאה אבל הכא שאומר לו הסופר בשעת מסירת הגט שתהא ירך כירי והוא עצמו לא נעשה שליח לגירושין דלמא ארעתא דהכי קבל את הגט וחזר בו משליחותו הראשונה כיון דעיקר השליחות חלה בשעת מסירת הגט לידו, ועדיין צ"ע בזה, ועכ"פ אני חוזר כי דאין הגט בודאי פסול אלא ספק פסול, ועי' בריב"ש סחע"ב שאם אין גלוי רעתו אצל השליח אמרינן דאריבואר של המוסר סמך וכוחותו לא מעלה ולא מורדת כלל.

מענדל קארניא.

ע"כ מצאתי בכתבי הגאון מהר"ר מענדל קארניא וידוע דבר סמא הוא.

מ"ד.

ש א ל ה :

אנו צריכין לסדר גט ע"י שליח וביום א' שהוא כ"ט ניסן השעה רחוקה האם נדחוק עצמנו לסדר הגט ביום כ"ט ניסן כרי שלא לסדר הגט באייר או לא.

תשובה:

לענ"ד לית דין צריך כשש לסדר הנט באייר בריוח ובסתיונות ולא למהר לסדרו בכ"ט ניסן שע"י המהירות יבואו ח"ו לידי תקלה והוו מתונים בדין וכש"כ בדיני גיטין, ולענין לסדר הנט באייר כ' מו"ר מהר"ם שיק בחלק אה"ע סי' קל"ג בסופו וז"ל: ועל ערעור שהנט נכתב בחדש אייר אין בו ממש וכמה כתי דנין בישראל וגם פה קהלחנו ק"ק חוסט כותבין ומסדרין גיטין בחדש אייר אף בלי שום צורך ורחק עכ"ל. וכותבין אייר כב' יודין כמבואר בס"י ככ"ו סעיף ז'.

מ"ה

תשובה:

מ"ש הנאון רמ"ק, "לזכרון פארים חקפ"ו" בענין גירושין ע"י שליח לקבלה, וע' ח"ס אה"ע ח"ב סי' מ"ב ומ"ג.

בא לידנו מעשה שאשה אחת רכה בשנים שמה שרה בת קאפל כרחה מבית בעלה אלי' בן זעליגמן וזה יותר משתי שנים שהיא מתגוררת בבית קרוביה וכל ההשתרלות לפתוחה לשוב אל בית בעלה היתה לריק גם נסו קרובי הבעל לרצוחה לקבל גט מיד בעלה כדי שלא ישב גלמוד בלי אשה גם זה לא הועיל כי אמרה בפירוש שכך "ונתה שלא יוכל לשא אשה אחרת אם לש שיתן לה סך גדול מאוד אשר אין ביכולת הבעל וקרוביו. וזה איזה שבועות נורע לקרובי הבעל כי האשה חלץ מכאו לקבוע דירתה בעיר ברעסט בבית אביה אשר דר שם ואז נועצו הקרובים לנסות עוד הפעם לרצוחה כמיטב כסף למעשה הנט והצליחה רכבם שהבטיחה האשה לקבל גט וכבר השלישו לה סך המוסכם ביניהם. והנה הבעל אינו בעיר הזאת לפי שעה גם לא נודע מקומו וגם מתי יבוא לביתו ובאו לפנינו קרובי הבעל לשאול מאתנו אם יש דרך לקבלת הנט בלי שימתינו עד ביאת הבעל כי הדבר נחוץ מאוד מאחר שהאשה גמרה כדעתה לילך לעיר ברעסט כחוק ימים אחרים ואינה רוצה להמתין עד שיבוא הבעל גם יש לחוש שתחזור בה ממה שהבטיחה לקבל גט, וידוע רבעיר ברעסט לא נמצאו בני תורה וק"ו שלא נמצא שם כ"ד הצריך אם הנעשה הדבר ע"י שליח להולכה כל זה הציעו לפנינו הקרובים.

והשבנו להם שרבר זה הוא דבר חרש וגם חמור מאוד ולפי שעה אין אתנו להשיב הן או לאו וקבענו להם זמן לחזור ולבוא לפנינו לאחר כלות ז' ימים ובנתיים נעין בדבר. והסכמנו שבתחלה ועין כל אחר ואחר בפני עצמו בפזיקים המדברים בענין וכלל דבר שיסתפק לנו נראה לברר במעמד כולנו עד שיצאו הדברים מוסכמים לריגא.

וזה אשר עלה בהסכמתנו.

ידוע מ"ש הטור כשם רבינו פרץ ואחריו נמשכו האחרונים (ש"ע סקמ"א סכ"ט) רבומן הזה אין להזדקק לגרש ע"י שליח קבלה, אבל הבי"ח והט"ז הסכימו רבמקום שא"א בענין אחר שרי והביאו מעשה כאיש שהיה עתים חלים ועתים שוטה וגרש ע"י ש"ק. ונרון דידן עדיפא מדיריהו רהתם לא הוי אלא ספק השקול וכאן הוא קרוב לודאי שיחבטל מעשה הנט לגמרי או לא יוגמר הדבר קודם שתשתנה רצון האשה. עוד ראינו שיש מצוה גדולה ואפרושי

מאסורא בדבר לפי שיש לחוש שתאמר פנויה אני ותנשא לאיש מאחר רבעיר כרעטט וסביבותיה המה יהודים מעטים וכולם מפוזרים בכפרים ועיירות ורבים לא ידעו כלום מדה משה וישראל וסוברים ראשה שלא נישאת בחופה וקירושין בפומבי אין לה דין א"א והאשה שרה הנ"ל חופה וקירושין שלה היו בהסתר גם לא בהסכמת הערכאות על כן אם תרצה להנשא לאיש אין אדם יכול למחות בידה, ואע"ג רבשאר דוכתי לא חיישין להכי מ"מ אשה זו שעסקיה רעים כנודע חששה קרובה היא על כן מצוה להפריד בין הרבקים. וכל זה אלו היה כאן מקום להחמיר שלא לגרש ע"י ש"ק אבל בנדרון רידן אין שום שמץ חומרא (ימים רבים אחרי כן מצאתי במהרמ"פ ס"ג שכתב כמו כן היכא דליכא חששא דהכרת חתימות מורה הר' פרץ.) דהמעין בטור יראה דעיקר החשש הוא משום שטר השליחות ושטר הקבלה שבכל אחד מהן צריך שיכירו שם במקום שנותנין הגט כל החתימות של השלשה הדיינים וזה באמת דבר שאינו מצוי מלבד שאר החששות שיש בדבר וכמו שאבאר אבל אם העדים בפנינו שמעידין על השליחות וגם מכירין את השליח בזה אין שום חשש בעולם ובנדרון רידן שנתנית הגט תהיה בעיר הזאת והעדים והשליח עומדים אתנו להעיר על כל פרט ופרט ואנחנו הב"ד יודעים בעצמנו כל ענין השליחות כפי אשר נעשה בפנינו לואת הסכמנו להורקק לזה וסדרנו את הרבנים לפי מה שעלה בדינו אחר העיון בהפוסקים.

והיה זה ביום ר' ח' אדר הראשון שנת תקפ"ו פה פאריס אחר שהשוו הקרובים את עצמם עם השליח עבור שכרו.

א) יומין ב"ד של שלשה הכשרים לרין דיני ממונות. ב' יהרר אחר שני עדים כשרים שלא יהא בהם שום חשש פסול ולא יהי' קרובים לא לאיש ולאשה ולשליח או לב"ד ויהיו יודעים לקרות ולחתום ההרשאה. ג' יהרר שהי' אלו העדים מכירים את הבעל ואת האשה. ד' יברוק את האשה ע"י נשים אם הביאה סימנים (הכל כמו בחליצה ממש). ה' הב"ד יתוערו יחדיו ואח"כ תבוא האשה והשליח והעדים לעמוד בפני הב"ד גם הנשים שבדקו אותה. ו' ישאל את האשה: „מה תרצי“ ותאמר: באתי הנה לעשות שליח שיקבל גטי בשבילי מיר בעלי אליהו בן פנחס המכונה זעליגמן. (וכל השאלות הבאות יפרש היטב בלע"ז כרי שתרע האשה והשליח והעדים כל פרטי הדברים בבירור.) ז' יודיע הרב לשליח שאם יהא שליח שאסור לישא הנרושה. ח' הב"ד יהרהרו תשובה בלבם גם יאמר כן אל העדים ואל השליח. ט' יוהיר את האשה והשליח והעדים שלא ישיבו על השאלות ב"פ הן או ב"פ לאו. י"ד יוהיר את העדים שישמעו היטב מה שישאלו את האשה ואת השליח ומה שישבו. י"א ישאל לנשום אם בדקה כדן ואם יודעים שהיא גדולה (ואם אין הנשום בפנינו יודיע לעדים שנבדקה כראוי). הן. י"ב. אל העדים: הירעחם כי האשה הוואת שרה בת יעקב המכונה קאפל היא אשה אליהו וכו': הן. י"ג. אל האשה: את מי תרצי שהיא שלוחך לקבל גטך מיר בעלך אליהו וכו' ותאמר: אני רוצה לעשות שליח לזה שמואל בן יעקב שיקבל גטי בשבילי מיר בעלי אליהו וכו'. י"ד. ישאל את השליח אם הוא מתרצה לשליחות זו: הן. ט"ו. ישאל את האשה אם היא עושה מרצונה הטוב שליח לקבלה את שמואל ב"פ. ותאמר הן. ט"ז. אולי את אנוסה לשליחות זו ע"י שבועה או נדר. לא. י"ו. אולי נשבעת שלא לקבל גט או לעשות שליח (ואם אמרה שנשבעה יחירו לה). י"ח. אולי מסרת מודעה (הכל כמו בסנ"ר של מהר"ם סמ"ד ובטול מודעה שם). י"ט. יודיע ויברר להאשה מה הוא ענין שליח לקבלה. כ'. תאמר

אל הערים: אתם ערים משה בן יצחק, שמואל בן מנחם, שמעו שאני ממנה את שמואל בן יעקב להיות שליח קבלה. ותאמר אל השליח: אני שרה בת יעקב המכונה קאפל ממנה אותך שמואל בן יעקב להיות שליח לקבל גטי בשבילי מבעלי אליהו וכו', בכל מקום שתמצאוהו, ותוכה לי בו, ותהא ירך כירי וקבלתך קבלתי ומיר שיגיע הגט מיר בעלי אליהו וכו', לירך אהיה מגורשת ממנו ומותרת לכל ארם ואני מקבל עלי בשבועת התורה שלא לבטל את השליח. כ"א. הרב אל השליח: "השמעת רברי האשה שמנתה אותך לשליח קבלה", הן. כ"ב. "האחה מרוצה לשליחות זו בלי שום אונס וכלי שום תנאי" והשליח יאמר: בלב שלם ובנפש חפצה אני מתרצה לשליחות זו בלי אונס וכלי שום תנאי. כ"ג. הרב ישיבוע להשליח שלא לבטל את שליחותו ולא למסור שליחותו לשליח אחר. והשליח יאמר: "אני נשבע בשבועת התורה שלא לבטל שליחות זו ולא למסור את שליחות לשליח אחר". כ"ד. אח"כ ישאל הרב להערים: שמעתם שמנתה האשה הזאת שרה וכו' את שמואל בן יעקב להיות שליח קבלה גטה בשבילה מבעלה אליהו וכו'. הן. "שמעתם שהתרצה שמואל וכו' לשליחות זו בלי אונס ותנאי". הן. "שמעתם שהאשה שרה וכו' בטלה כל המזדעות שמסרה על שליחות זו וגם נשבעה שלא לבטל השליח". הן. שמעתם שנשבע השליח שלא לבטל שליחותו ולא למסור שליחותו לאחר. הן.

אחר זה יכתבו את ההרשאה, וזה נוסח ההרשאה אשר הסכמנו עליה.

זכרון עדות שהיתה בפנינו ערים חתומי מטה בריעי בשבת שמנה ימים לירח אדר הראשון שנת חמשת אלפים וחמש מאות ושמנים ושש לבריאה עולם למנין שאנו מנין כאן במחא פאריש איך שבאה לפנינו האשה שרה בת יעקב המכונה קאפל אשר ידענו כי היא אשת אליהו בן פנחס המכונה זעליגמן וגם אנחנו מכירים אותה כי היא אשת אליהו בן פנחס המכונה זעליגמן ואמרה לנו הו' עלי ערים כשרים וגאמנים איך שברצון נפשי בלי שום אונס וכלי שום תנאי אני ממנה את שמואל בן יעקב להיות שליח לקבל לי גטי מיר בעלי אליהו בן פנחס המכונה זעליגמן ואחר שבטלה בפנינו כל המזדעות שמסרה על שליחות זו אמרה בפנינו אל שלוחה שמואל בן יעקב אני שרה בת יעקב המכונה קאפל ממנה אותך שמואל בן יעקב להיות שליח לקבל גטי מיר בעלי אליהו בן פנחס המכונה זעליגמן בכל מקום שתמצאוהו ותוכה לי בו ותהא ירך כירי וקבלתך קבלתי. ומיר שיגיע הגט מיר בעלי אליהו בן פנחס המכונה זעליגמן לירך אהיה מגורשת ממנו ומותרת לכל ארם. והשליח שמואל בן יעקב התרצה לשליחות זו ברעת שלימה ונפש חפצה וקבלה האשה על עצמה בשבועת התורה שלא לבטל את השליח גם השליח נשבע בשבועת התורה שלא לבטל השליחות ושלא למסור שליחותו לשליח אחר ומה שנעשה בפנינו ושמענו וראינו כתבנו וחתמנו להיות לראיה ביד השליח שמואל בן יעקב על מגוי שליחות קבלת הגט.

והכל שריר וקים.

משה בן זעליגמן ער.

שמואל ונוויל בן כ"ה מנלי מיץ ער.

אח"כ יכתבו ב"ר את ההנפק ויחזרו לחתום (היינו לכתוב ההנפק) סמך לחתימת הערים ממש. וימסרו את ההרשאה מקוימת ביד השליח. והב"ד

יעשו להם העתק ולענין מנוי השליחות הנ"ל עם כל השאלות והחשובות הכלל כפי שנעשה בפניהם דברים כהווייתן גם יעשו להם העתק מההרשאה ומהנפק ויהי להם הכל למשמרה אולי יארע נמנום או ספק באחד מהפרטים ויוכלו לעמוד בקל על הברור.

והנה אנחנו לא כתבנו הנפק על ההרשאה גם לא מסרנו אותה ליד השליח מטעם שיחבאר בסמוך.

(הערות: יכרור שליח שיהא כשר לשליחות כמו שנתבאר גבי שליח הולכה ולא יהא קרוב הכל כמו שנתבאר. — והיה ראוי לכתוב בהרשאה שהעדים ידעו שהשליח הוא גדול בשנים אך לא מצאתי כן בשום נוסח גם בהרשאה של שליח הולכה לא הוזכר זה.)

בכאן נעיר בקצרה על ענין שליחות קבלה לפי שהפוסקים לא ביארו לנו בזה כל הצורך.

כבר כתבנו רבינו פרץ והאחרונים אחריו החמירו בש"ק משום שצריך שיכירו כל החתימות של ג' הריינים ומלבד חששא זו יש לגמגם הרבה להתיר א"א לעלמא על סמך כתב הרשאה ובפרט אם נתפוס כדברי הרמב"ם רבל עיקרו של שטרות אינו אלא מר"ם ואע"נ דמחירין האשה לעלמא אם מביאה נסה לפנינו החם שאני שהרי השטר מוכיח ע' ב"ש סקמ"א ס"ק מ"ו ואפי' לדעת החולקים על הרמב"ם אין לנו ראייה להתיר דאפשר דשטר הרשאה לא ניתן ליכתב וכן מצינו ס' מ"ב ס"ד מצאו בשטר פ' קידוש פלונית וכו' והביא הב"י ור"ם אפי' הוא מקיים אין משגיח בו כיון דלא ניתן ליכתב וכיון דבמשנה תנן דשליחות קבלה צריך דוקא עדים ולא מצינו בשום מקום בש"ס שהזכירו שטר הרשאה לענין זה קרוב הדבר לומר דמקרי לא ניתן ליכתב גם סדר אחר יש לגמגם דאפי' מכירין חתימות הריינים מ"מ מאן מסהיר על השליח דהוא הוא דלמא נאכר שטר ההרשאה מן השליח והוא מצאו או שהשליח הראשון עשה אותו שליח וכ"מ בב"ש סקמ"א סקט"ו וכן בב"ש סקמ"ב סק"ז דש"ק אינו נאמן לומר דהאשה עשאתו שליח על כן צריך עיון דאפשר אם אין מכירין השליח אפי' בשעת הרהק אין להתיר וע' מ"ש הב"י בשם הר"ש בן הרשב"ץ. מיהו כל זה אם עושין מעשה ע"פ שטר ההרשאה אבל במעשה שלפנינו שאנחנו הב"ד בעצמנו ראינו וסדרנו את כל מעשה השליחות גם השליח והעדים הם לפנינו בזה אין שום צר לאיסור גם לא היה צורך לשטר הרשאה אלא שעשינו זאת לרווחא דמלתא וגם מחששא שמא ימות אחר מן העדים שלא ישאר פקפוק בדבר.

ובזה נבאר בקיצור הסדר שסדרנו כל דבר בטעמו ונימוקו. מה שהצרכנו להשוות עצמם עם השליח קודם שחתרצה לשליחותו כ"ה בסדר ג"ש ס"ב גבי שליח להולכה כדי שלא יטעון ער"ז לא נתרציתו ואיכא לעו.

סעיף א'. יוסין ב"ד של שלשה. היינו אם רוצין לקיים החתימות אבל אם אין רצונם לעשות הנפק מדינא אי"צ ב"ד. סעיף ג'. העדים יכירו את האשה. זה פשוט בטעמו דאם אינן יודעין שזו היא אשתו של פלוני לא היו שליחות. והיה נראה לנו דהיה צריך לחקור אם יש בעיר עור אחר ששמו כשמו מיהו לפי שעיקר חששא זו בשעת נתינת הנס לא הטרחנו עצמנו לחקור אחר זה. סעיף ד'. לברוק את האשה אם היא גדולה. כ"ה בש"ע סקמ"א סכ"ה.

ולכאורה נראה ראיינו רוקא אם נחקרשה ע"י אביה כשהיא קטנה והיו קירושין ראורייחא ורילמא עריין היא קטנה ואינה עושה שליח אבל אם נחקרשה ע"י עצמה כגון בנרון שלפנינו א"כ א"צ בריקה רממ"נ ראם היא קטנה הרי לא היו קירושיה קירושין. מיהו הפוסקים לא חילקו בכך. וצ"ל דסבירי דאף אם נימא דקירושיה לא היו קירושין מ"מ עכ"פ מ"און בעי' והכא אין כאן לא גט ולא מ"און, א"נ י"ל דחיישינן רבשעת שליחות היא קטנה ולאח"כ נעשית גדולה וכמ"ר ביבמות דק"ט דגרלו קירושין בהרה והיו קירושין ראורייחא אע"ג דלא בעל ואע"ג דהפוסקים לא פסקו כן מ"מ י"ל דחששו לחומרא. וע' בר"מ שהקשה כעין זה גבי קטן.

סעיף כ"ג. השליח לא ימסור שליחותו לשליח אחר. דבר זה פשוט בטעמו כיון דקיי"ל בסקמ"א סמ"ג ראין שליח קבלה עושה שליח א"כ אם עשה שליח אחר לא מהני והוא כבר סלק עצמו משליחותו וצריך מינוי מחדש דרוקא גבי אשה קיי"ל שם סמ"ד אם עשתה שליח אחר לא ביטלה השליח הראשון אבל השליח כיון שאין בידו לעשות כן הוי בטול. ובאמת בעיטור כתב בנוסח של שטר הרשאה של ש"ק ואני נותן לך רשות לעשות שליח וכו' אבל אנן לא קיי"ל כן וכן אם כתוב שיקבל הגט משליח בעלה כיון דקיי"ל סקמ"א ראינו רשאי לקבל מיד שליח בעלה א"כ השליחות וההרשאה בטלים. ורע שמה שהארכנו לפרש בהרשאה כל פרטי הדברים אע"ג דבהרשאה של שליח הולכה אין מאריכין כל כך היינו משום דהתם ההרשאה אינה מעכבת ואפי' נאברה הגט כשר ואעפ"כ כ' הב"י ראם השמים בה דבר שעיקר השליחות חלר בו ההרשאה פסולה, וכ"ש בהרשאה של ש"ק שעליה אנו סומכין ומחירין א"א לעלמא ע"כ צריך הב"ר של הנתינה לעיין ולירע כל פרט ופרט אם נעשה כרינו ואם השמים דבר אחר מרבדים המעכבים וראי ההרשאה פסולה.

והנה אנחנו לא כתבנו הנפק על ההרשאה לפי שירענו שאנחנו נהיה הב"ר שסדרו הגט ועלה בלכנו ספק אם הב"ר החתומים על ההנפק יכולים להיות ממסדרי הגט ומקום הספק הוא מהי דקיי"ל בח"מ ס' מ"ו סכ"ב ריינו קיום לא יהיו קרובים להדיינים שרנים על המלוה עצמה וא"כ כ"ש שרייני הקיום הם עצמם רנין על המלוה רפסולין ובאמת שאפשר לחלק דסירור הגט לא מיקרי רין כמ"ש רמ"א בסדר הגט וכן משמע מ"ש בסדר מהר"ם סדר גט שלישי ס"ח ריכולים הב"ר להיות קרובים להרב שסירר את הגט ש"מ דסירור גט לא מיקרי רין מיהו יש לחלק דהתם בשליח המביא גט מרינא א"צ ב"ר דהא קיי"ל דנותנו לה בפני שנים אבל גבי ש"ק בוראי דצריך ב"ר גמור לקיים ההרשאה דהא כל זמן שאין ההרשאה מקוימת לית בה ממש וא"כ אפשר דאיכא קפידא וכיון דלא היה לנו ראיי' להקל הסכמנו שלא לכתוב הנפק כיון דבלא"ה העדים הם לפנינו ואין צורך בהרשאה.

כל זה עשינו וגמרנו ביום ר' ח' אדר הראשון תקפ"ו. והאשה שרה הנ"ל אחר אשר קבלה חצי הסך ממה שהשלישו לה כפי אשר הותנה ביניהם, נסעה מהעיר הזאת לשוב בית אביה, והבעל לא בא לכאן עד סמוך לפסח ממש ונמשך מעשה הגט עד יום א' וי"ן אייר אשר הוקבע מאתנו. וזה הסדר אשר סדרנו לנו:

סדר שני.

לפי שהעדים והשליח הם אתנו להעיד על כל פרט ופרט ואין לנו צורך בהרשאה אלא לזכרון דברים עשינו כסדר הזה: בענין הבעל והסופר ועירי

חתימה הכל כמו שמסודר בסדר מהר"ם סג"ר רק שלא כתבנו בשם האשה שום וחתימה ולא העומדת היום במקום פ', ואחר שנכתב הגט ונחתם כרינו התחלנו בס' קע"ר סג"ר הנ"ל ושלחנו אחר הבעל והשליח ועירי השליחות והב"ר יהי' יושבין והבעל ועירי חתימה והשליח יעמרו לפניהם. ומאחר דק"ל סקמ"א סי"ח דלא יספור הבעל את הגט לש"ק אם אינו מברר שנחתמה שליח ע"פ האשה לכך צריך להיות הבעל באותו מעמד שישמע שמנוי השליחות היה כהוגן.

הב"ר יהרהרו חשובה בלבם וכמ"ש למעלה.

א'. יאמר הרב לשליח "מה תרצה" וישיב אני נתמנתי שליח קבלה מהאשה שרה וכו' לקבל לה גטה מיד בעלה אליהו וכו' ואני באתי הנה לקבל הגט בשבילה מבעלה. ב'. "ישאל לו הרב" "יש לך עדים שהאשה שרה וכו' עשתה אותך שליח קבלה" ויאמר: הן יש לי עדים וזה משה בן יצחק ושמואל בן מנחם הן ער"י. ג'. יאמר הרב אל השליח והעדים שיהיה חשובה בלבם, ויזהיר אותם גם את הבעל שלא ישיבו על שאלותיו רק פעם א' הן או לאו. ד'. יאמר אל הבעל שישמע היטב את דברי העדים והשליח. ה'. הרב ישאל את השליח אם הוא מכיר מזה האיש אליהו וכו' הוא בעלה של האשה שרה וכו' ואם אינו מכירו יעידו בפניו עירי השליחות או שני עדים אחרים המכירים אותו. וי"ו. הרב יקח את ההרשאה בידו וישאל להעדים על כל פרט ופרט בפני עצמו הכל כמו שמפורש בהרשאה, שמכירים שהאשה היא גרולה, ושמתנה בפניהם את השליח להיות ש"ק וכאזיה לשון אמרה לו האשה בפניהם וכל שאר הפרטים. ז'. הרב אל הבעל: "שמעת את דברי העדים משה בן יצחק ושמואל בן מנחם שאשתך שרה וכו' עשתה שליח לזה שמואל בן יעקב לקבל גטה ממך". הן. "רוצה אתה שהשליח הזה יקבל גטה". הן. ח'. אח"כ ישאל לו "אולי באה אשתך אצלך ואמרה לך שהיא מבטלת את השליחות שמסרה אל השליח שמואל בן יעקב, או אולי הודיעה לך בכתב שהיא מבטלת השליחות" ויאמר: לא. ט'. ישאל את השליח אם לא קבעה לו האשה זמן לקבלת הגט. לא. יו"ר. אם בא האשה אצלו או שלחה לו שליח או שהודיעה לו בכתב או ששמע מפי אחרים שהיא בטלה את השליחות. ויאמר: לא. י"א. ישאל לו עוד אולי עשה שליח אחר ואח"כ חזר אותו השליח ומסר לו את שליחותו. ויאמר: לא. י"ב. ישאל לו עוד אם הוא עצמו לא ביטל השליחות בפני האשה או שלא בפניה. לא. י"ג. יאמר לו עוד: האתה עושה שליחות זו ברצון אולי אנוס אתה ע"י נדר או שבועה או שמה מסרה מורעא על שליחות זו. ויאמר: אני עושה שליחות זו ברצון נפשי בלי שום אונס ולא מסרתי מורעא ולא דברתי שום דבור המזיק לשליחות זו [י"ד. גם ישאל אולי נשבעת שלא להורקק לשליחות זו]. (מאמר זה נכתב לאחר מיכן, והוא מבואר עפ"י מ"ש בנחלי רבש על סדר חליצה ס"ק י"ט בשם מהרמ"ק, המעתיק).

אח"כ יחזור לסג"ר מסעיף קע"ז ואילך עד סעיף ר"ח ואח"כ יחזור לסעיף ר"ד לבטל מורעות וקורס שיבטל מורעות יאמר לו הרב: "אתה אליהו וכו' רוצה אתה לגרש את אשתך שרה וכו' בלי אונס ובלי תנאי". הן. "רוצה אתה למסור הגט ליד השליח הזה שמואל בן יעקב אשר נחתמה מאשתך שרה וכו' לקבל לה גטה". ויאמר הן, ויבטל המורעות כמ"ש בסעיף הנ"ל ועשה שוב ככל הכתוב מסעיף ר"ד עד רכ"ז רק במקום שנוכרה

האשה עכשיו השליח הוא במקומה. י"ד. יאמר הרב לעירי חתימה וגם לשני הריינין שעמו: ראו שהבעל ימסור הנט ליר השליח שמואל בן יעקב אשר נחמנה מהאשה שרה וכו' להיות שליח לקבלה. ט"ו. יפרש הרב להבעל ולהשליח ענין שליחות לקבלה בביאור היטב. ט"ז. יאמר עוד להשליח: "רע כי מיר שתקבל נט זה אז האשה שרה וכו' היא מגורשת מבעלה ותכווין לקבל את הנט על מנת כד". י"ז. יודיע לבעל פירוש המלות שיאמר להשליח גם יותיר אותו שיכווין לגרשה. י"ח. יאמר הרב להבעל אמור כך מלה במלה כמו שאומר לך: "אחא שמואל בן יעקב החקבל נט זה לאשתי שרה כת יעקב המכונה קאפל ותוכה לה בו ובנט זה חתי מגורשת ממני מעכשיו ומותרת לכל אדם". י"ט. ומיר יניח הבעל ליפול הנט בנחת לתוך ירי השליח. ואח"כ יסיים הסדר עד גמירא. כ'. יודיע הרב לבעל שהוא מותר מיר ליקח אשה אחרת.

כל זה הסדר נעשה ונגמר על ירינו בעוה"י"ת בלי שום קלקול ביום א' שבעה ימים לאחר שאיר תקפ"ו לפ"ק. ומה שנזכר בטור נוסח מעשה ב"ד המעירים על הגירושין שנעשו בפניהם וגם נוסח מה שהבעל כותב וחותם בחתימת ירו להורות על מעשה הנט, בנרון שלפנינו לא ראינו צורך בדבר רכל החרדה הזאת שלא יבוא הבעל ויערער והיינו רוקא אם הנט ניתן ע"פ שטר הרשאה שאז יש כמה דרכים לערער מן הרין. אבל נט זה שלא סמכנו ע"פ כתב רק הכל ע"פ עדים א"כ אין מקום לכל מה שנזכר בטור, ואם האשה חרצה להנשא תודיע לב"ד ויודיעו בכתב שנתגרשה רכלא"ה אין המנהג במדינות אלו למסור מעשה ב"ד ביד אשה מפני כמה חששות.

סדר שלישי.

הסדרים אשר סדרנו עד הנה הם כשהשליח והעדים לפנינו והנתינה היא באותו ב"ד שסדרו סדר השליחות אבל אם הנתינה במקום אחר ואין שם עדים להעיר בע"פ רק צריך לרזן ע"פ שטר הרשאה הוא הנרון הנזכר בטור ובמקום עגון דלא סגי בלא"ה הב"ד נזקקין לזה וכמו שביארתי שהגרולים עשו מעשה להחיר ע"י ש"ק ובלבד שיהא ב"ד מומחה ובקי בגטין. ואע"ג שנכתבו דהיכא ראינו מכירין את השליח אין חקנה מ"מ אפשר שיודיעו להב"ד בכחב מיוחד שם השליח בכנויו ומקום דירתו ולצדו וסימני נפז וכרומה והכתב הזה לא ימסור להשליח אלא ישלחוהו להב"ד בפ"ע ואם ימצאו כל הסימנים מסכימים יכולין לסמוך במקום עגון. וכדי להחלמך נכתוב הסדר הנכון הא"ך יתנהנו לפי שהטור קיצר בזה ביותר.

א'. יתוערו ב"ד הכשר לר"מ [הערה: ב"ד הכשר בכל דיני חליצה ולא יהיו קרובים לשליח... כלבו] ולא יהיה בהם שום קורבה בעולם ולא עם הבעל והאשה והשליח והעדים. ב'. לא יהיו ב"ד של הנתינה קרובים לרייני הקיום וכמ"ש לעיל מילחא בטעמא דהכא לכ"ע בעיני ב"ד ממש. ג'. לא יהא אחר מהם בעל מום כמ"ש בסדר מהר"ם נבי נתינת הנט ע"י שליח להולכה דהרשאה אינה מעכבת מדינא וכ"ש הכא. ד'. הב"ד צריך שיכירו חתימת רייני ההנפק ולא סגי במה שמכירין חתימת עירי ההרשאה דאע"ג דחתימתם היא אמח מ"מ מאן ימר שנעשה הכל כהוגן אבל אם מכירין חתימות הריינים מסתמא נעשה הכל בפניהם כרין. ה'. אחר שנכתב הנט ונחתם כרינו ישלחו הב"ד אחר הבעל והשליח, והב"ד ישבו והבעל והשליח יעמרו לפניהם. וי"ו.

חב"ד ירהרו בחשובה גם יאמרו כן להשליח שיהרהר חשוכה בלבן. וי"ן. יאמר הרב אל השליח: „מה אתה רוצה" וישיב „באתי הנה בשליחות האשה פכ"פ שעשתה אותי שליח בערים לקבל לה נסה מיד בעלה פכ"פ ויש לי הרשאה מקוימת. ח'. יקחו חב"ד מידו את ההרשאה ויעיינו בה היטב אם הוא נכתב כדיו וכבר ביארנו לעיל היאך כותבין ההרשאה וגם יעיינו בהנפק אם הוא נכתב כדיו ואם הוא סמוך ממשי לחתימת הערים. ט'. אחר שרקקו ומצאו ההרשאה וההנפק הכל כהוגן יקרא הרב לבדו את ההרשאה בקול רם, ויקרא גם חתימת הערים וגם את ההנפק. יו"ד. יודיעו חב"ד להבעל וכל העומדים שם שהם מכירים היטב חתימות רייני הקיום ושכל ענין ההרשאה נעשה כדיו. י"א. יזהיר את השליח והבעל שלא ישיבו הן הן או לאו לאו. י"ב. הרב ישאל את השליח אם הוא מכיר שזה הבעל פכ"פ הוא בעלה של האשה פכ"פ. ואם אינו מכירו יעידו עדים בפניו. י"ג. הרב יאמר אל השליח: „אתה פכ"פ נחמנית מן האשה פכ"פ שהיא אשת פכ"פ לקבל נסה בשבילה מיד בעלה" הן. „היו עדים ברבר כשעשתה אותך ש"ק". הן. „איזה לשון אמרה לך כשמתה אותך ש"ק" ויאמר הלשון כמו שכתוב בהרשאה. י"ד. הרב יאמר אל הבעל: „שמעת את רברי השליח שהוא נחמנה בערים מאשחך פכ"פ להיות ש"ק". הן. „רוצה אתה שהשליח הזה יקבל גטה". הן. ט"ו. אח"כ יחזור לסעיף ח' שבסדר שני לעיל ומשם ואילך עד גמירא.

ואחר שנגמרה הנתינה כראוי יעשו להם ב"ד העתק מכל הנעשה בפניהם ויהי ביום למסמרת כדיו שאם האשה רוצה להנשא שיוכלו להעיד ברבר. אבל אין צורך לנוסח הכתוב בסור לפי שאין אנו נוהגין למסור כתב ביד האשה. אך אם ירצו לעשות שטר הוראה חתום בחתימת יד הבעל כדיו שלא יאז לו מקום לערער אין הפסד ברבר וכבר מוזכר נוסח אחר בסור אך הנוסח שם עשוי אם יכתוב הבעל הודעתו חתם שטר הדיינים וע"פ מנהגנו שאין חב"ד כותבין שום דבר על כן צריך לכתוב שטר הוראה על דרך זה.

מורה אני חתום מטה פכ"פ (כמו שכתוב בגט) שגירשתי אשתי פכ"ב על ידי שמסרתי גט כריתות ביד פכ"פ שנעשה שליח בערים מאשתי פכ"פ לקבל לה נסה מירי וכך אמרתי לו בשעה שנחתתי הגט בידו אתה פכ"פ התקבל גט זה לאשתי פכ"פ וחזכה לה בו ובגט זה תהי מגורשת ממני מעכשיו ומותרת לכל אדם והשליח הנזכר קבל הגט בשבילה כדיו וכל זה נעשה במתא פ' ביום פ' (הכל כמו שכתוב בגט) במותב תלחא כי דינא רתו כחרא שהם הדיין פלוני ופלוני ונעשה הכל בביטול מורעי ובלי שום תנאי וחתימת ידי תעיד עלי כמאת עדים שלא יהא לי שום פתחון פה לפקפק ולערער על גירושין אלו והכל שריר וקים.

פכ"פ המכונה וכו'.

חב"ד יצניעו אצלם שטר זה ולא יתנוהו להאשה.

מ"י

ת ש ו ב ה :

ע"ר גט ע"י שליח שנמצאו בו כמה ריעותות ונרבר עליהם אחת אחת:

(1) השרטוט אינו מבחוץ אלא מבפנים. — כתב בעל קב נקי ס' ס"ד בשם מהר"ם ר"י (בעל סררי ניסין) בביאורו וז"ל: ואם שרטט במקום הכתב אם כבר

ניתן אפילו שלא במקום עיגון או במקום עיגון אפילו לא ניתן יש להקל אבל אם עדין לא ניתן ושלא במקום עיגון יש להחמיר עכ"ל.

(2) הכתב אינו מעורה. — כתוב בפ"ת על סדר גיטין סי' צ"ב: בדיעבד אפילו שלא במקום עיגון כשר בעירו אחד ובמקום עיגון כשר אפילו לא עירה כלל עכ"ל, וגם אם כבר ניתן יש להקל אפילו שלא במקום עיגון. ע' קב נקי סי' צ"ד.

(3) הרי את מותרת לכל אדם אינו נכתב בשיטה אחת. — ע' סי' קכ"ו סעיף מ"א בהג"ה דלכתחילה טוב לזוהר ובדיעבד כשר אף אם נכתב בשתי שורות.

(4) בשיטה אחרונה כתוב יותר ממלות „כרת משה וישראל". — כ' בס"י קכ"ו סעיף י"ח ואם כתב בשיטה אחרונה יותר מכרת משה וישראל לא נפסל בכך.

(5) איזה אותיות נוגעין בשרטוט. — כתוב בקב נקי סי' ע"ז: בדיעבד אפילו אם לא ניתן ושלא במקום עיגון אין לפסול, עיי"ש דלא כרממשע מרב"ר הלבוש. וע' ש"ח סי' ט"ז אות ה'.

(6) כנראה חסר העוקץ של י' במלה מי ובמילת מעינות. — לא עיינתי בנט ואיני יודע איזה עוקץ חסר. וכי קב ונקי רעוקץ השמאלי שלמעלה אינו אלא לכתחלה אבל אם חסר עוקץ השמאלי למטה פסולה עכ"ל (בס"י פ') אות י' ועיי"ש סי' פ"א).

אמנם בפ"ת על סדר גיטין סי' פ"א מביא בשם נובי"ת סי' קי"ג רב"ש במקום עיגון, וכן דעת הח"ס ח"ב סי' ח' ושאר אחרונים ואם אפשר יתקן תחלה כמ"ש בסדר גיטין סי' פ"א, וע' נובי"ת שם.

והנה מכ"ת הראה על מ"ש הנובי"ת סי' קה' וק"ו ונובי"ת סי' קי"ג ריש לחוש כיון דנמצאו כמה ריעותות חזינן דהמסדר אינו בקי בטיב גיטין וקידושין ובס"י שרי מערכת גט סי' א' אות ז' מביא כמה פוסקים דכתבו דבענין זה קרוב לפסול מדאורייתא מספק כיון דחזינן דהמסדר לא היה בקי. אמנם הביא בשם שו"ת צ"צ מהנאון מליבאוויטץ דמכשיר בדיעבד בכעין זה ואין ספר צ"צ זה במחיצתי לעיין שם וע' ש"ח סי' כ"ד אות ג' ובשו"ת שו"מ מהר"א ח"ג סי' ט"ו, ראם נמצאו הרבה ריעותות שאינן כשירות אלא במקום עיגון יש לפסול עפי' מ"ש הט"ו י"ד ס"ס צ"א דתרי קולי לא מקלינן בשביל הפ"מ, עיי"ש. ואפשר לומר כיון דכבר ניתן כאשר כתבתי לשואל תחלה משום חשש דימות הבעל, אין כאן אלא נר. 6 דצריך להיות מקום עיגון.

אמנם מ"ש מכ"ת ריש לחוש דשם המקום לא נכתב כהוגן הוא חשש גדול, וכמרומה שכתוב שם מעהריש בה"א אחר הע' כמו שכוחבין בכתב אשכנזי ה' אמנם בכתב עברי אין ה' באמצע סי' להארכת התנועה, ורק בסוף החיבא הוא כן כמו: עשה, הנה. אבל באמצע נקרא כמו מפיק ה', וא"כ הוי שינוי שם. וע' ח"ס סי' י"ב דמכשיר בשע"ד שאנאט במקום טשאנאט (וע' בשו"ת מהר"י איטינא ח"א סי' קנ"ב דמכשיר בשע"ד בשינוי מקום) ואולי אחרי שכבר הורגלו לכתוב (ד"מ בסליחות) עפ"י מנהג מעהרן בה' כבר ידוע שזאת ה' אינה רק סימן לאריכות המבטא ואינו שנוי, עכ"פ לא טוב עשה הרב שסידר גט, אם במקום ההוא לא נסדר גט מעולם, בלי התעצות בגדולים, וא"כ יש כאן חששים הרבה. והנה לענין הריעותות יש להתנצל

את הרב כי סבר שיש לסמוך על הסופר שחשבו לבקי בכתיבת גיטין, וע"כ לא רקדק אחריו כהונן. ועוד בעוה"ר במדינתנו רובא ררובא אינן בקיין ואם נאמר רגישיהן פסולין ישארו עגונת הרבה.

ומצאתי בשו"ת שרה יצחק מהגאון מו"ה יצחק חיות (בנו של מו"ה צבי הירש חיות) שנכתב בס"ג וז"ל: נשאלתי אם איכא הרבה ריעותות שכולם צריכין למקום עיגון אם לא נאמר בזה דהרבה קולות במקום עיגון לא אמרינן כמו דלא מקילין ב' קולות בחפ"ם והתרחי הדבר וכעת מצאתי ראיה ברורה לזה ממשנה גיטין ס"ו. היה מושלך בבור ואומר כל השומע קולי יכתוב גט כותבין ונותנין ואמרינן עלה בגמ' בשעת הסכנה כותבין ונותנין אע"פ שאין מכירין והכי קי"ל ובמשנה לא אמר רק יכתוב גט ולא אמר תנו ומ"מ כותבין ונותנין, ולעיל במשנה סה: אמר כתבו ולא אמר תנו אין מתירין אלא ביוצא בקולר ובמסוכן עי"ש וא"כ במשנה שהיה מושלך מתירין ב' קולות במקום סכנה אחת שכותבין אע"פ שאין מכירין והשניה אע"פ שלא אמר תנו כותבין ונותנין א"כ מוכח להדיא דאף ב' ריעותות בהרי הדרי שכל אחד בפני עצמו צריכה למקום סכנה אף בהצטרף ביחד ג"כ מקילין במקום סכנה וה"ה במקום עיגון כמ"ש הבי"ח והט"ו דרמי לסכנה וזה ברורה לענ"ד. עכ"ל ותמיהני דנברא קא חוינא. ראיה לא חוינא דטעמא דלא בעינן במסוכן כתבו ותנו לאו משום קולא הוא דמקילין במקום סכנה אלא כמ"ש בפירוש בס"י קמ"א סעיף ט"ו משום שהדבר ידוע שלא נתכיון זה אלא לכתוב וליתן לה (אלא מפני טרדותו לא נמר ריבירו, וע' רש"י) ועל כן כתב היר המלך פ"ב מה' גירושין דין י"ב (מובא בפ"ת שם ס"ק ז') דאפילו אם טרם שנחננו לה הבריא החולה רק שבכל זאת החריש ולא ביטל השליחות יכולים ליתן לה הגט דהעיקר הוה בעת אמירה ואם היה אז מסוכן אוי אמרינן לרעתו שכוונתו היה לכתוב וליתן והוי כמו כמו עשאו בפירוש שלוחים לכתוב וליתן וכל כמה דלא ביטל שליחותם כותבין ונותנין לה, עכ"ל. אלמא דאפילו אולא לה הסכנה כותבין ונותנין, דאין כאן קולא יתירה אלא דאנן סהרי שרעתו כן היה לכתוב וליתן. וא"כ נפלה ראייתו של בעל שרה יצחק בבירא.

אמנם כן אף שראיתו אינו ראיה מ"מ הוא רצה מתחלה לומר כן מצד הסברא בלא ראיה. ונ"ל להביא ראיה אחרת דהנה ריש גיטין אמרינן דמחייבין לשלוח שמיא גט לומר בפ"ג ובפ"ג דמשום עגונה אקילו בה רבנן. ואי אמרת דתרי קולי לא מקילין משום עגונה א"כ שלוח המביא גט דאינו כשר אלא במקום עיגון לא נאמין לו דרבננו נכתב ונחתם לשמה משום תרי קולי, ולא אישתמיט חר מהפוסקים למימר הכי אלא ודאי דמשום עגונה מקילין גם תרי קולי. והנה אותו הגט (שהובא מאמריקא) שהכשיר בעל שרי יצחק במקום עגון. הכשיר ג"כ הגאון בעל שר"ת בית יצחק כאה"ע ח"ב ס' ס"ד במקום עיגון ועל הני תרי גאונים יש לסמוך. רק צו שלאחר נתינת יתקנו בגט מה שאפשר לתקן כגון עוקצי היורדין כאשר צוה גם הנוב"י.

הריעותות שהיו בגט של בעל בית יצחק ובעל שרי יצחק היו: א) שאין יכול לקיים החתימות של הבר"ץ. ב) שנכתב בגט דמתקרי על שם האשה (תחת דמתקריא); ג) בהרשאה מהבעל לשלוח ראשון נמצא מחק ונכתב עליה חיבת מסר וגם נמצאו בהרשאה כמה אותיות רבוקים זה לזה והמנהג לכתוב כל אות בפ"ע. ד) חיבת מתא בגט המ"ם כמו כ"ג. אך נרבה היטב וניכר שהוא מ"ם. ה) שכתובות והרי ובתיבת די היורדין כמו ו' ותינוק אחד

אמר שהוא יו"ד ותינוק אחר אמר שהוא וא"ו אך שאינו דומה לשאר ווי"ן שבכתב הזה. (ו) נמצא הרבה יודי"ן בהגט שאין להם עוקצין. (ז) שנמצאו שורות שאינן מעורות. ובאשר שהני תרי נאונים וגם השואל שכנראה הוא גדול הסכימו ליתן הגט אם אי אפשר להשיג גט אחר יש להורות כן גם בנ"ר, אם יסכים עוד מורה מובהק עמנו כדי שיהי' ב"ד של שלשה. ואולי ישאל עוד את פי מו"ה חנוך עהרענטרייט במינעקן.

בשולי המכתב: לענין מה שכתבתי לעיל בשם נוב"י ריש לחוש שהרב אינו בקי בטיב גיטין ע' רמ"א סי' קמ"א סוף סעיף ל' ובפ"ת שם ס"ק כ"ח ובשרי חמר מערכת גט סי' כ"ד אות ג'. ואם א"א להשיג גט אחר יש לסמוך על מה שהביא בשרי חמר בשם צ"צ ובשם מהרי"ט ראין לחוש לזה במק"מ ובפרט שכתבתי שיש התנצלות להרב. והנה מכ"ח לא כתב לי באיזו אופן נשלח לירו הגט בתורת שליחות ומסתמא נעשה עפ"י מ"ש בסי' קמ"א בפ"ת ס"ק ל"ה וע' ש"ח סי' י"ט אות ו' באריכות ובפרט באו"ק ג' (וע' סי' שני אות ל"ח ומ"ז). והנה אם צוה הבעל ליתן גט זה ליר שליח מיוחד לא מהני אם כותבין גט חרש אא"כ אמר הבעל בפירוש עוד הפעם שממנה אותו שליח על גט החרש, ואם אין הבעל כאן (אפילו פסול מראורייתא) אינו מועיל מה שאמר לכתוב ער מאה גיטין, מ"מ השליח לא עשה אלא על גט אחר ששלח לירו (ע' סי' קכ"ב סעיף ב' ובאר היטב שם). ואם אמר רק לכתוב וליתן ולא עשה שליח על גט פרטי או אפשר אפילו בפסול ררבנן וכולין לכתוב גט אחר וליתן לה שניהם מכח ממ"נ (עיי"ש פ"ח ס"ק ו' וז').

מ"ז

ש א ל ה :

בגט הולכה אי כותבין אצל האשה „כל שום" וכו'.

ת ש ו ב ה :

צדקת ברברייך וכן כחוב בפירוש בנחלת שבעה סי' מ"ה אות ל"ה, רבנט הולכה אין כותבין אצל שם האשה רק: „וכל שום וחניכה ראיח ליכי ולאבתחיכי", אבל לא: ולמקומיכי וכו' כיון ראין האשה עומדת כאן.

מ"ח

ש א ל ה :

מעשה בא לפני באיש אחר שהתירו לו בהיתר מאה רבנים לישא אשה על אשתו שנשטתית אחר שהשליש לה גט פטורין ביר שליח להולכה כנהוג, ועתה נודע כי טעו הרופאים וכל חכמםם התבלעה, ובשעת כתיבת הגט ומסירתו ליר השליח כבר היתה האשה שפוי' ברעתה ויכולה לשמור את עצמה ואת גסה, ועתה עלינו לחוש לחקנת הבעל שלא ילכר כמצורת הדר"ג ולחקנת האשה שתהא מותרת לשוק, והגט עם ההרשאה מונחים פה מושלשים (ע"י השליח) ביר הב"ד וגם השליח חי וקיים פה בקהלחנו. והנה אלו היתה האשה נשטתית בשעת כתיבת הגט ה"י הכרח לכתוב גט מחדש ולמסור אותו מירו לירה או להתנהג עפ"י אחר מהררכים אשר הורה לנו הגאון בחשו

חת"ם אה"ע ח"א סי' י"א (בסוף התשובה). אבל בנדר"ר שהיתה האשה שפוי' ברעתה ואין כאן ריעותא בשליחות מצד מלחא ולא מצד עביר ל' השחא לא משוי' שליח, הנני מסתפק ושואל מאת כבוד אמרי' הרח"ג נ"י לחוות לי רעתו הרמה, אם יש לצרר בהכשירא רהאי ניכא ולמסור אותו ליד האשה ע"י השליח כמו כל גט המובא ע"י שליח להולכה. והנני להעיר עוד, כי הבעל איננו רר עמנו בקהלחנו ואינו לפנינו, אבל הוא רר בארץ פיהם וקרוב לוראי שיבוא חנה אם נזמין אותו, אבל רא עקא, כי קרובי האשה לא יסכימו בשום אופן שינתן הגט מידו לידה מראנה מדבר פן חשוב האשה למחלת שגעונה מרב ההתרנשות כשתראה את בעלה אחר כמה שנים וחשמע דברים יוצאים מפיו כי מגרשה הוא מפניו. — לחשובת כהר"ג נ"י יחכה תלמידו הנאמן הרר"ש ושלוש ביתו ושלוש חורתו וחכמתו חיים כראוי.

תשובה :

מאמס פנאי לקצר אני צריך. נלע"ר אם האשה לא היתה בחוקה שוכה רק ע"י קול בעלמא רי בערות עד אחר שהיתה שפויה בשעת כתיבת הגט. אך אם היתה מחוקה בשוטה צריך גביית ערות בשני ערים שהיתה שפויה. אמנם כיון ריש לחוש דהבעל שהיה מחוקה בשוטה עפ"י רופאים חשב שלא היה יכול לעשות שליח והיו קצת טעות בשליחות, על כן מהיות טוב ימנה הבעל השליח מחרש, ולדעת שו"ת שם ארי' סי' ה' מהני זה בשעת הדחק אפי' היתה שוטה בשעת כתיבה. ואם לא יחברר עפ"י ערים שהיתה שפויה בשעת כתיבת הגט ובשעת מסירה ליד השליח טוב לכתוב גט מחרש ולשלחו ע"י שליח ראף שהאיש והאשה במקום אחר מותר לשלח גט ע"י שליח בשער כנירון דירן. עין שרי חמר מערכת גט סי' י"ט אות ר' ואות ט"ו. אמנם אין לכתוב בגט ע"י שליח, העומדת היום" אף שהאשה עומדת במקום האיש (שרי חמר שם אות ה').

מ"ט.

שאלה :

אם אשה המתגרשת צריכה בריקה שהיא נרולה.

תשובה :

אעתיק לך מה שכתב בזה הגאון רמ"ק וז"ל: כשהיה אצלי מ' ועלינמן בער (הוא הרב הגאון אב"ד רמ"ק ורי"ב) אמר לי שהרב מ' אברהם בינג (הוא הגאון רבו של הגאון ר' ועלינמן בער ותלמידו של הגאון ר' נתן ארלער וצ"ל) היה מצריך בריקה לאשה המתגרשת, ואמרתי לו שזו טעות רחא אפי' אם נימא דערין היא קטנה ואפי' קבל בה אביה קידושין מ"מ כשנשאת אין לאביה רשות בה ויכולה לקבל גטה רחא הניעה לעונת הפעוטות. אח"כ חשבתי אפשר שגברא רבה ליטעי ברבר פשוט כי האי ועיינתי קצת ועלה ברעתי אפשר רחשש ראם קטנה היא, אע"ג ריש לה יד לקבל הגט מ"מ אין לה דעת שלימה והוי מגרש בעל כרחה, ע' סי' קי"ט ש"א ראם נירש אשה כע"כ הוי ספק נירושין. אלא רזה ליחא רחא חרשת דלית לה אלא רעתא קלישחא ואפי"ה מותר לגרש אותה בזמן הזה כמ"ש מהרמ"פ סי' ח'.

שוב אמרתי רהא ראמרינן. ניטין רס"ה (צ"ל רנ"ט) רפעטות היינו כבר וי"ו וי"ז ח' וכו' והנה פשוט רבש"ס איירי בסתם אשה שלא נברקה ולכך מקבלת גטה כבר וי"ו ראולינן בחר רוב נשים ואמרינן שחביא סמנין בזמן ל"ב שנים אבל באשה רכה בשנים שברקנו אותה ולא מצאו לה סימנים יש לדרקק בעונת הפעוטות מה הוא ויש בזה ג' ספיקות: א'. ר"ל זמן הפעוטות הוא לעולם כבת שש בן שחביא סימנים ל"ב או עד ל"ה שנה. ב'. אפשר רומן הפעוטות חשבינן לפי ערך, כעין שנים ומניות ראם מביאה ל"ב, הוא זמן כבת שש ואם ל"ה שנה זמן הפעוטות הוא כבת ט' שנים וכן כולם. ג'. ואפשר עוד רומן הפעוטות מתחיל לעולם ר' ה' ו' שנים לפני הבאה סימנים כגון אם חביא ללמ"ר שנה הזמן הוא כ"ד כ"ה כ"ו, ואם לל"ה שנה, הזמן הוא כ"ט למ"ר ל"א. ועיין בפ"י בהקדמת ספרו שהקשה היאך קבלה בת שבע את גטה קודם עונת הפעוטות וחי' רחשבינן לפי ערך הגדלות וזה ע"ד שכתבתי. ולפ"י אם באה לפנינו דרך משל אשה בת כ"ה שנה וברקנו אותה ולא נמצאו לה סימנים אינה יכולה לקבל הגט שמא לא חביא עד ל"ד או ל"ה והרי לא הניעה עדיין לעונת הפעוטות. ומ"מ אף שחששא זו יש לה קצת פנים לית מאן רחש לה רהא בש"ס חלי לה כל חר לפום חורפי" ש"ס דבחרופות תליא מלחא ולא בשנים.

ועיינתי למצוא טעם אחר שיש לו יסוד בפוסקים רהא אמרינן בקידושין רמ"ו היכא ראיכא ספק קידושין צריכא גט ומיאון, או עכ"פ הכרוה כמ"ש הב"ש סי' ל"ו ס"ק י"ט, שמא יאמרו רהוא גט גמור ואין קידושין תופסין באחותה עי"ש. ולפ"י באשה ילדה שאין לה אב, או שיש לה אב אלא שהיה בשעת קידושין במקום אחר, יש ספק שמא היחה גדולה בשעת קידושין והוי גט גמור או שמא עדיין קטנה היא וצריכה גט מיאון או הכרוה. וכן אם היה האב כמעט החופה והקידושין ג"כ יש ספק, רהא בקטנה שקבלה קידושין ואביה עומד על גבה ר"א רעומד על גבה הוי כאילו קבל האב הקידושין בעצמו, וי"א רעע"ג לאו כלום הוא, וא"כ יש לספק אם בשעת קידושין היחה קטנה אי עע"ג מהני א"כ צריכה גט מדינא או ראפשר רעע"ג לא מהני וגטה לאו גט וצריכה גט מיאון.

וע' ב"ב רף קנ"ו בהא ראמרינן בורקין לגירושין גבי קטן והקשו בתוס' רמ"מ א"צ בריקה ראם הוא קטן בלא"ה אין הקידושין כלום ולמ"ש י"ל דהבריקה היא משום רבלא בריקה צריכה גט ומיאון וע' במש"ל פ"ו מה' גירושין שעמר בזה. ומ"מ דלינא אין לחוש לזה רכיון שהניעה לכלל שנים קי"ל ראיכא חוקה שהביאה סימנים, ואע"ג דרבמילי דאורייתא לא אמרינן שמא נשרו, הכא לא הוי אלא גזירה דרבנן להצריכה מיאון שמא יאמרו קידושין תופסין באחותה וברבנן סמכינן אחזקה ונראה שכן דעת התוס' שהבאתי שהקשו ל"ל בריקה גבי קטן וכמ"ש, ודלא כה"ג מש"ל.

שוב ג"ל שיש עוד חששא אחרת עפ"מ ראמרינן ביבמות רף ק"ט דהמקדש קטנה רהוי רק קידושי דרבנן מיד שנרלה גרלו קידושין בהרה ונעשי קידושי תורה, והרבה מהראשונים פסקו כן. וא"כ באשה שאין לה סימנים אם צווה לסופר לכתוב לה גט, דבר ברור הוא דגט זה לית ב"י מששא ראין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם כראמרינן שם רף ג"כ לאשה דעלמא אינו גט ואפי' ביבמתה דאגירא ב"י וכן פסקו כל הפוסקים. ולפ"י איכא כאן חששא גדולה שמא בשעת כתיבה וחתימה היחה קטנה, והגט אינו גט, ובשעת נתינה

באו לה סימנים ואז נעשית אשחזו דגדלו קירושין כהרה, וכשמנרש אותה בנס זה הרי נירש בנס פסול ולא מהני כלל להחירה לעלמא אבל אי ברקנין אותה יצאנו מכלל ספק זה.

ואע"נ רחששא זו יש בה טעם כעיקר ראוריתא, אין לנו שום סברא להצריכה בריקה רמוקמין לה אחזקה שכבר הביאה כיון שהניעה לכלל שנים, ואפי' תימא שלא הביאה עריין, מ"מ למה לנו לחוש שתביא דוקא בין הכתיבה ונתינה רהוי כמו מיעוטא רמיעוטא. ומ"מ בהאי מורינא אם אירע הרבר ע"פ מקרה שכרקה ולא מצאו לה סימנים וכתב הנס ונתן לה ולאחר ימים מעטים מצאו לה סימנים רהוי ספק נירושין רבהא שפיר יש לחוש שמא הביאה בין הכתיבה והנתינה ונתנרשה בנס פסול. ומכ"ש אם אירע כה"נ בנס ע"י שליח שעברו כמה ימים בין הכתיבה והנתינה, ועריין הרבר צריך חלמוד. עכ"ל רמ"ק.

נ.

ש א ל ה :

אורת יבם אחר שזה שנתים שמת אחיו בלא זרע קיימא נכנס למסחר היבמה והיה לה לעזר משך זה הזמן ועתה רוצים שניהם להתיבם אם מותר להם.

ת ש ו ב ה :

הנה כבר הסכימו הפוסקים ראסור ליבם היכא ראפשר בחליצה. אמנם היכא רתיבם אינו רוצה לחלוץ ואומר שרוצה ליבם דוקא, שמעתי מנרול אחר (שכחתי מי הוא) שאמר לי פה אל פה שהחיר ליבם בכה"נ, וכן ראיתי שהורה הנאון מו"ה נפתלי צבי יהודה בערלין זצ"ל בשו"ת משיב דבר חלק ר' סי' ע"ב וז"ל שם: והמה רוצים ביבום ויש כזה מחלוקת הראשונים אם מניחים אותם למצות יבום או לא, ואנן קי"ל ראין מניחין אותם לייבם, היינו שמוכיחים אותם כדברים כבושים כי אשת אח היא באמת ערוה וחייבים עליה כרת אלא שאם מכוונים לשם מצות ייבום החירה תורה וגם מצוה להקים לאחיו שם אבל אם אינו לשם מצוה יש לחוש לאיסור כרת על כן טוב יותר שיחלוץ, וכדומה דברים כבושים. ואם מכל מקום רוצים להתיבם מניחים אותם. וגם זה הנני מניר למע"כ נ"י שאם יורע בטיב היבם והיבמה שלבם גם זה עס זה וראויים לחשרם שכבר בא עליה קודם שבאו למע"כ נ"י או יש לחוש שמא יבוא עליה אחר חליצה ח"ו, יותר טיב שייבם בהיתר ולא יבוא עליה באיסור, עכ"ל בעל מ"ר. וזאת נ"כ רעתי הקלושה. ומה שחושש מר שמא הניח האח המת זרע קיימא שנעלם ממנו לענ"ד אין לחוש לזה כיון דמוחזק לן שאין לו זרע לא מחזקינן ריעתא שמא היה לו זרע שנעלם ממנו. ואפילו אח"ל שהאח המת היה מאנשי רלא מעלי וזנה הרי רוב מונות נכריות ובנך מן הנכרית אינו קרוי בנך. אשר על כן יש לעשות כמ"ש הנאון בעל משיב דבר. וע' שו"ת שואל ומשיב מ"נ ח"א סי' ר"ח. ויקרש אותה תחלה בלשון שמקדשין כל אשה. ולענין נוסח הכתובה ע' סור אה"ע סי' קס"ו ושרת שבות יעקב ח"ג סי' קל"ו.